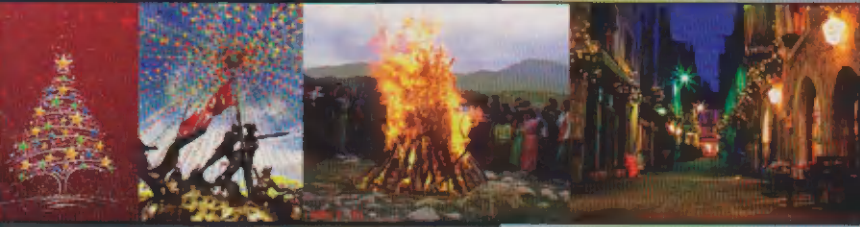

عبدالباپير

جه رن و يار و بوته گان و

هه نسه گاندينك

نایسنیه گان

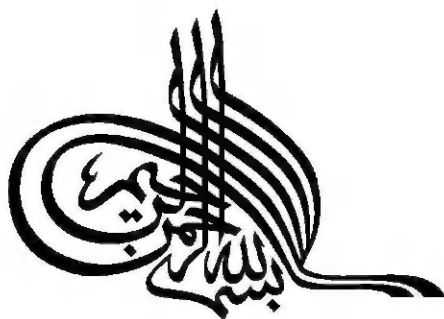
جیهانی و پشه گان

نیشتمانی و نه وه یه گان

نه دروز

عبدالباپير

جەژن و ياد و بۆنەكان

و

ھەئسەنگاندىك

نحن نعلم ان هذا هو الحال في كل من الدولتين

نـاوى كـتـيـب : جـهـن و يـاد و بـونـهـكان و هـمـسـهـنگـانـد نـيـك
نـووسـيـنى : عـهـلى بـا پـير
نـهـخـشـهـسـازى : كـومـپـيوـتـهـرى هـيـوا
خـهـت : نـهـوزاد كـويى
بـهـرگـك : اـمـين مـخـلـص
نـوـره و سـالى چـاپ : يـهـكـهـم ١٤٣٤ كـ - ٢٠١٣ ز
تـيـراژ : ١٥٠ دانه

له بهر پوه بهرايه تى كشتى كتيبخانه كشتيپه كلن ژماره
سپارډنى ١ ٢٩١٦ سالى ٢٠١٢ پېدراوه

ماڼى له چاپدانه وهى پاريژ راوه بـو
نوسينگه تـهـفـسـير

نوسينگه تـهـفـسـير

بو بلاوكر دنه وهو راگه يانـدن

هـمـولـير - شـهـقامـى دـادـكا - ژـير نـوتـيـلى شـيرـين پـلاص

Mob: 00964 750 460 51 22

Tel: 0964 750 25 18 138

www.tafseer-pub.com

tafseeroffice@yahoo.com

باسم الرحمن الرحيم

﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِنَا ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾ ﴾ إبراهيم.

واته:

ومبه دلتیاییه وه مووسامان به به لگه و نیشانه کاتمانه وه نارد "فه رمانان پیکرد" که گه له کمت له تاریکیان به ره و پروناکیی دهر باز بکه و رۆژه کانی خویان یاد بخه وه، بیگومان له وه دا به لگه و نیشانه هه ن بۆ هه رکه سیکی زۆر خۆراگری زۆر سوپاس گوزار.

هه لگه و نیشانه کاتمانه وه نارد
هه لگه و نیشانه کاتمانه وه نارد
هه لگه و نیشانه کاتمانه وه نارد

AliBapir

www.alibapir.net

هه لگه و نیشانه کاتمانه وه نارد

پیشکش بی

به و مسولمانانهی که ویرای توند دهستگرتن به
نه گوره کانی شهریه ته وه، هه ولش ددهن بهرده وام
له بواری گوره کاندا، رپبازو شیوازو ئامرازی تازه و
هاوچه رخانه دابینن، تاکو خویمان و دینه که یان له دنیا و
ژین، به جی نه مینن.

له نازم کۆمهڵه زانییه ئه کۆمهڵهکان
ئێمه وێهه به ئه زانییهکان
ئێمه وێهه به ئه زانییهکان

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆڤی

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆڤی

پيشه‌كى

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَغِيْثُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا،
وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُّضِلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
وَأَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوْنۡ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿١٠٢﴾﴾ آل عمران،

﴿يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيْرًا

وَنِسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْ تَسَاءَلُوْنَ بِهِۦٓ وَالْاَرْحَامَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيْبًا ﴿١﴾﴾ النساء، ﴿يٰۤاَيُّهَا

الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ﴿٧٠﴾﴾ يَصْلَحْ لَكُمْ اَعْمَالُكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَمَنْ

يُطِيعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ﴿٧١﴾﴾ الأحزاب.

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللّٰهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ
الْأُمُوْر مُخَدَّتَاتُهَا، وَكُلُّ مُخَدَّتَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَالَّةٌ، وَكُلُّ ضَالَّةٍ
فِي النَّارِ^١

ژیانی به‌شهر به‌گشتی برپتیه له‌خوشیی و ناخوشیی و هه‌ورازو نشیو، چ له‌سه‌ر

ئاستی تاك تاکی مرۆفه‌کان و، چ له‌سه‌ر ئاستی نه‌ه‌وه و هۆزو بنه‌ماله‌و

خیزانه‌کان و، نه‌و کۆمه‌لگایانه‌ی که بنیاتیان دهنین و له‌چوارچیوه‌یاندا ده‌ژین.

عاده‌تی مرۆفیش وایه که که‌م و زۆر یادی نه‌و پیشه‌ات و رووداوانه ده‌کاته‌وه،

^١ - نه‌وه پێی ده‌گوتری: (خطبة الحاجة) که پێغه‌مبه‌ر ﷺ هاوه‌لانی به‌پێزی فی‌رده‌کرد پیش

هه‌ر قسه‌یه‌کی گرنگ بیلین، ده‌ک و تازی جو‌مه‌وه داخو‌ل‌بیکردن (خطبة) و .. هتد، وه نه‌م

وتارد هه‌مرگام له: الترمذی: (١١٠٥)، والنسائی: (١١٠٤)، وابن ماجه: (١٨٩٢) و أحمد:

(٣٧٢٠)، وطبرانی: (٢٤١٤) هینا‌وایانه‌و (مسلم) یش به‌شیکي هینا‌وه.

که له ژبانی تایبه تی و گستیدا هاتوونه ته پیښی، به تال و شیرینیانه وه.

خوای کار به جیش "سبحانه و تعالی" نه و پیشهات و رووداوه تال و شیرینیانه ی به وشه ی روزه گانی خوا (ایام الله) ناو بردوون، وهک له یارمه وه فهرموویه تی:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ (۵) ﴿إِبْرَاهِيمَ، وَآتِهِ: وه به دلتیاییه وه مووسامان به نیشانه وه به لکه گانمانه وه په وانه کرد "فهرمانمان پی کرد" که گه له که ت له تاریکییانه وه به ره و پروناکیی دهر باز بکه و روزه گانی خوابان و میر بیته وه، بیگومان له وه دا نیشانه وه به لکه همن بو هه موو که سیک زور خورگری زور شوکرانه بژیر.

به لکه شمان له سر نه وه که مه به ست له وشه ی (ایام الله) له نایه ته که دا، نه و پیشهات و رووداوه خوش و ناخوشانه ن، که دینه ری مروف، نه و مه که خوای زانو شاره زا له نایه تی دوا ی نایه تی پیشوودا فهرموویه تی: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيَدْعُوكُمْ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ فِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّنْ

رَبِّكُمْ عَظِيمٌ﴾ (۶) ﴿إِبْرَاهِيمَ، وَآتِهِ: وه (یاد بکه وه) کاتیک مووسا به لکه که ی خو ی گوت: یادی چاکه ی خوا به سر خوتانه وه بکه نه وه، که له ده ست دارو ده سته ی فیرعه ون قوتاری کردن، که سوغره و بیگاریان پی ده کردن (و سزای خرابیان ددان) وه کورمه گانتانیان سر دمیری و نافرته گانتانیان ده هیسته وه، وه له وه دا له په رومردگار تانه وه چاکه یه کی مه زن هه بوو که بیته مایه ی تاقی کردنه و متان.

كەواتە: ئەو پۇژانى خوا (أيام الله) يەى كە "خوا سبحانە وتعالى" فەرمانى بەمووسا "عليه السلام" كردو، ومبىر گەلەكەيان بختەو، ئەو پووداو و پېشھاتە تال و شىرىنانەن كە لەئايەتەكەى دوايىدا ئامازەيان پېكرارو، كە برىتىي بوون لە چەوسىنرانەو و سۆغرمو بېگار پېكران و، نېرمو مەز سەربىران و مېينە ھېشترانە و ميان و... ھتە، ومپاشان دەربازبوون و پزگار بوونيان بەھوى پېغەمبەرانى خوا: مووسا و ھاروونى برايەو "سەلامى خوايان لىبى" و ئازادو سەربەست بوونيان و، نىرى ستەم و چەوساندەو لەسەر لاچوونيان.

شايانى باسيشە كە ھەركام لەوشەكانى:

۱- جەژنەكان (الأعياد) و ۲- بۆنەكان (المناسبات) و ۳- يادەكان (الذكریات)، وەك ناو و نیشانىكى گشتى بۆ ئەو پووداو و پېشھاتە خۆش و ناخۆش و شىرىن و تالانە بەكاردىن، ھەرچەندە ھەندىك جار بەپىي عورف و باو، يەكەك لەوسى وشانە "رەنگە غەيرى وانىش" زياتر بۆ جوړىك لەو بۆنەو يادانە بەكاربھيترى، بۆ وینە: وشەى جەژن (عيد) كە تەنيا بۆ پۇژانى شادىي و خۆشى بەكاردى، "بەپىي عورف"، ھەرچەندە لەبەنەپەتدا پېشھات و بۆنە خۆش و ناخۆشەكان، دەگرىتەو، وەك دوايى روونى دەكەينەو. □

ئىنجا خوا پىشتىوان بى ھەولەدەم لەدوو تووى ئەم كىتبەدا تىشك بىخەمە سەر كۆى جەژن و بۆنەو يادەكان بەگشتى و، ھەندىكىشان كە مشتو مېيان لەبارەو كراو و دەكرى، وەك يادكردنەو لەدايكبوونى پېغەمبەر "صلی اللہ علیہ وسلم" و بۆنە ئىسلامىيەكانى دىكەو، پۇژى نەورۆزو، بۆنە نەتەومىي و نىشتىمانىيەكانى دىكەو، يادو بۆنە جىھانىيەكانى وەك: پۇژى دايك، مەندال،

کریکار، مافی مروۆف... ھتد، بەتایبەت.

ئامانجیشم ئەوویە کە پێ ئەدەین بەناھەق، بەناوی شەریعەتەو بەزنە ی قەدەغە کراوەکان (المحرمات) لەسەر حیسابی ھەڵال و ھەرا (الحلال والمباح) بەبێ بەلگەییەکی پوو و بێ چەند و چوونی شەریعی، فراوان بکری و، خەلکی تووشی سەغڵەتیی (حرج) ببی، چونکە خۆی کاربەجی و میھرەبان لەکتیی بەھیز و بەپیزی خۆیدا، زۆر بەراشکاوی پرایگەیاندا، کە زۆری پێناخۆشە شتانیک کە بەرھەوای داناون، لەخەلکی قەدەغە بکری، وە کە ھەرموویەتی:

﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ...﴾ (٣٢) ﴿الأعراف، واتە:

بلی: کێ ئەو جوانیی و پۆزییە خۆشانە ی کە خۆا بو بەندەکانی وەدیھێناون، قەدەغە ی کردوون...؟

ھەروھا ھەرموویەتی: ﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتٍ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ (٨٧) ﴿المائدة، واتە: ئەو ئەوانە ی برواتان ھێناوە! ئەو شتە خۆش و بەسوودانە ی خۆا بو ھەڵال کردوون، قەدەغە مەکن، وە سنوور شکیتی مەکن، بێگومان خۆا سنوور شکیانی خۆشناوین.

ھەروھا لەبارە ی دانەنانی سەغڵەتیی لەئایین و بەرنامە کەیدا ھەرموویەتی:

﴿... وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...﴾ (٧٨) ﴿الحج، واتە: وە لەئاییندا ھیچ جوۆر سەغڵەتیەکی دانەناوە.

بەکورتیی:

بەم باسو لیکۆلینەو میھ دەمەوی، بەرگری لە فراوانیی و ئاسانی و لەگەڵ فێرمتی ساغو بەرژموندیی راستەقینە ی خەلکدا گونجاوی، شەریعەتی تێو ئەواوی خۆی کاربەجی بکەم، لەبەرانبەر ھەندیک جوۆر تێگەشتنی

سەرکێڵ و کەرچ و کالدا، بۆ ھەندیک ئایەت و دەقی سوننەت و بابەتی شەریعی، کە سەرەنجام بەناھەق و ستەم، ڕووی گەش و جوانی شەریعەت دەشیوێنن و، بەبێ بەلگەییەکی ڕاست و ڕوون، ھەندیک شتی ڕەوا لەخەڵکی قەدەغە دەکەن و، لەئاکامدا یان سەغڵەت و بیزاریان دەکەن، یان "ئەگەر دامەزراو نەبن" لە ئیسلامیان دوور دەخەنەوێ و دیانتاریین و دیانتۆرین و، ڕاست بە پیچەوانەیی فەرماشتەکەیی پیغەمبەرەو "صلی اللہ علیہ وسلم"، مامەڵەیان لەگەڵ دەکەن، کە فەرموویەتی: (يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا) متفق علیہ، واتە: (دینداری) ئاسان بکەن و قورسی مەکەن، وە (خەڵک) دلخۆش بکەن و بیزاریان مەکەن و مەیانسلەمێتەو.

ھیواداریشم ئەم نووسینە ئەو ئامانجەیی کە بۆی نووسراوە بپیچێ و، خۆشحاڵیش دەبم بەتیبیی و پەختەو سەرنجی دلسۆزانەو بابەتیانەیی ھەر خوشک و برایەک، چونکە بیگومان ھەقی ڕەھا (الحق المطلق) تەنیا لەلایەن خوای بەرزو مەزن و زاناو کاربەجی و شارمەزایە: ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ...﴾ (الكهف، ۲۹) و تەنیا پیغەمبەرانی "صلی اللہ علیہم وسلم" لەھەڵەو کەم و کووپی پارێزراو (معصوم)ن.

سبحانک اللھم وبحمدک، أشھد أن لا الہ الا أنت

استغفرک واتوب الیک

۵ محرم/ ۱۴۳۴ کۆچی

۲۰۱۲/۱۱/۱۹ زاینی

بەغدا

رې خۇشكردن

خوئىنەرى سەنگىن !

ئەم گىتېبەى بەردەستت ئە بنەپەتدا چوار ئالقمەى بەرنامەى (مەحەك)بوو،
كە كاك سۆران عومەر لەگەل بەندەدا ئەنجامى دەدا، بەلام دواىى لىم زیاد
كردو دەستكارىيم كردو لەشيوەى وتووئزو پرسىارو وەلامەو گۆرپەم بۆ ئەم
حالتەى ئىستای.

وئەم گىتېبە بۆ سى بەش دابەش بوو:

بەشى يەكەم؛ دە (۱۰) بنەماى گرنگ بۆ روونكرنەوەى حوكمى يادو بۆنەو

جەزىنەكان.

بەشى دووهم؛ لەبىژىنگدانى بەلگەكانى ئەوانەى سەرجەم يادو بۆنەكان

بەحەرام دەزان.

بەشى سىيەم؛ ئىكۆلئىنەومىيەك لەبارەى رەواىى و نا رەواىى يادكرنەوەى رۆزى

نەورۆزەو.

شاينى باسىشە كە ھەولمداو بەپىى توانا، روون و كورتو گوشراوانە بابەتەكە
بەمەرەو، ھەربۆيەش لەشيوەى وتو وئزو چاوپىكەوتنەو گۆرپەم بۆ شيوەى
نووسىن و، ھەرجىيەك پەيوەندىى بەخودى بابەتەكەو نەبووبى لامردەو،
بەلام بىگومان كەم و زۆر شوپتەوارى قسەى زارەكىى (شقىي) چاوپىكەوتنى
ھەمپىو ■ ديارە.

بەشى يەكەم

دە (۱۰) بىنەماي گىرگ بۆرۈنكردنەۋەي ھۆكىمى يادو بۆنەۋ جەژنەكان.

خوتىنەرى بەپىزا

لەم بەشەدا دە (۱۰) بىنەماي گەۋرەو گىرگى شەرىعت دەخەينەپروو، گە
ھەرگەسىك بەۋردىي سەرنجيان بدات و باش لىيان تىبگات، بەئاسانىي ھۆكىمى
شەرىعىي يادكردنەۋەي يادو بۆنەۋ جەژنەكانى بۆ ئاشكرا دەيى.
ئەو بىنەمايانەش ئەمانەن:

- ۱- ئىسلام لەقورئان و سوننەتدا بەرجەستەيەو، قىسەو بۆچوونى زانايان،
تىگەيشتى ئەوانە لەبارەي ئىسلامەو، نەك خودى ئىسلام.
- ۲- ئاسانكارىي "لەستوورى شەرىعتدا" يەككىكە لە بىنەماكانى شەرىعت. □
- ۳- ئىسلام جەزناكات بازىنەي قەدەغەكراۋەكان (محرمات) لەسەر حىسابى رەۋا
(مباح) فراۋان بكى. □
- ۴- كىرەمەكان بەگشتى بۆ ھەردووك جۆرى: خواپەرستىيەكان (العبادات) و
ھەئىس و گەۋتەكان (المعاملات - العادات) دابەش دەيى. □
- ۵- بىناغە لەخوا پەرستىيەكاندا قەدەغەبوون (حظر) و، لەھەئىس و گەۋتەكاندا
رەۋا (مباح) بوونە.

- ٦- شتى رېموا بههؤى بههله بهكارهئيرانييهوه، حوكمه ئهسلييهكهى ناگوړئى وقه دمه نابئى.
- ٧- نيازو مهبهست، حوكمى ههئسو كهوتهكان دهگوړئى.
- ٨- يادو بونهو جهژنهكان لهبازنهى ههئسو كهوتو عادتهكاندان.
- ٩- بىدعت تايبتمه بههر دووك بوارى عهقيدمو عيادتمهوه. □
- ١٠- ههركات حوكميكي شهرعبي لهسهر بناغهى عورفو عادتيك بنيات نرا، بهگوړانى عورفو عادتمهكه، ئهو حوكمهش دهگوړئى.

[illegible]

بنه‌مای یه‌که‌م:
ئیسلام له‌قورئان و سوننه‌تدا به‌رجه‌سته‌یه‌و
قسه‌و بۆچوونی زانایان ، تیگه‌یشتنی ئه‌وانه له‌باره‌ی
ئیسلامه‌وه، نه‌ك خودی ئیسلام.

بەرێزان ۱

ھەرچەندە ئەم بنەمایە یەکێکە لە بەئاشکرا زانراوەکانی ئیسلام، ناگونجی ھیچ کەس لام و جیمی لەباری ھەو ھەب، بەلام بەکر دەو و لەگاتی جیبەجی کردن (تطبیق) دا زۆر کەس پێی ھەو پابەند نابوو، دیارە پێو پابەند نەبوونی مەژۆن دوو چاری گرفت و کێشە ی زۆر دەمات، بگرە زۆر لەلادان (انحراف) و بەلاریدا پوشتی بەشیکی لەمسوڵمانان، ھۆکارەکی پابەند نەبوونە بەم بنەما گەورە و گرنگ و ئاشکرای ھەو!

بۆیە بەپێویسم زانی بۆ دەرخیستی ھۆکمی یادو بۆنە و جەژنەکان بەگشتی، بەر لەھەر شتێک ئەم بنەما شەریعیە گرنگە بێخەمەو بەرجاو.

بەلگەش لەسەر راستیی و تەواویی و ئاشکرای ئەم بنەمایە، ئەوێ ھەو کە جیاوازی لە نیوان پێغەمبەرەکان "عليهم الصلاة والسلام" و غەیری ئەواندا، ئەوێ ھەو کە پێغەمبەرەکان لەلایەن ھاو "تبارک وتعالی"، سرووش (وحي) یان بۆ ھاو، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ...﴾ (النساء، ۱۶۳) واتە: ئێمە سرووشمان بۆتۆ کردو، وەك چۆن سرووشمان بۆ نوح و پێغەمبەرانی دوا ویش کردو...

ھەر وھا خوا فەرموویەتی: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ...﴾ (الكهف، ۱۱۰) واتە: "ئەو موحەممەد" بلی: بێگومان من تەنیا مەژۆنکەم وەك ئێو، سرووشم بۆ دێ کە پەرستراو "ئەو بەھەق" تان یەك پەرستراو "کە خوايە"...

ئەجا بێگومان پێغەمبەرانی "عليهم الصلاة والسلام" لەبەرانبەر وھی

خوای زاناو شارمزا، وەك ھەركەسیكى دیکە، جگە لەشویئە و تەنی و جیبە جی کردنی، هیچ مافیکی دیکەیان نەبوو، وەك خوا "عز وجل" بە پیغەمبەری کۆتایی "صلی اللہ علیہ وسلم" فەرموو: ﴿وَاتَّبَعَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَأَصْبِرْ حَتَّىٰ يَخُذَكَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴾ (١٩) یونس، وەشویئە ئەو سەرووشە بکەوێ کە بۆت گراو، وەخۆراگر بە، ھەتا خوا حوکم دەکات و بێرێار دەدات، وەئەو باشترین بێرێار ھەر.

ئاشکراشە کە سەرووش (وحی) یەک کە بۆ پیغەمبەری خاتەم (محمد) ھاتو، لە قورئان و سوننەتدا کورت ھەڵاتو، وێرێ جیاوازییەکانی نیوان قورئان و سوننەت، کە ئێرە شویئە ئەو باسە نیە.

ئەجا بە لێگەش لە سەر کورت ھەڵاتنی سەرووش (حصر الوحی) لە قورئان و سوننەتدا زۆر و، بگرە ئەو ئەمە سەلە پوون و بە ئاشکرا زانراوەکانی ئیسلام، خوای کار بە جیش فەرموویەتی: ﴿...وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (٤٤) النحل، واتە: وەزیکرمان بۆلای تۆ ناردۆتە خوار، تا کو ئەوێ بۆلایان نیڕاوتە خوار، بۆیان پوون بکەوێ، و بە لێگەش خۆشیان بێرێکە نەو.

ھەر و ھا خوای بەرزو بێ وێنە فەرموویەتی: ﴿...وَمَا أَنزَلْنَاكَ إِلَّا رِسَالًا فَخُذْهُ وَمَا نَهَيْكَ عَنْهُ فَأَتِهَا وَأَتَقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ (٧) الحشر، واتە: وە ھەر چی پیغەمبەر پێتان دەدا "لەئەرك و فەرمانەكان" لێی وەربگر، و ئەوێ رێگریان لێ دەکات "لەقەد مەكان" وازی لێ بێن، و مپارێز لە خوا بکەن، بێگومان خوا سزای توندە.

ئاشكراسە ئەومى كە پيغەمبەرى خوا "صلى الله عليه وسلم" ئاراستەمان
دەكات لەفەرمان و پيگريەكان (الأوامر والنواهي)، يان ھەر لەخودى قورپاندا،
يان بریتين لە ھەرموودەو كەردەومەو دانپیداھيتانەكان (الأقوال والأفعال
والتقريرات)، كە وشەى سوننەت (السنة) كۆيان دەكاتەو.

دیارە رستەى: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ كیش پاش رستەى: ﴿وَمَا
ءَاتَكُمْ الرَّسُولَ فَاُخِذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ زۆر بەروونی ئەو دەگەيەن،
كە سەریچیى كردنى مسوئەمان، بۆ ھەرجى كە پيغەمبەرى خوا "صلى الله
عليه وسلم" پييان رادەگەيەن، لەدوو توى قورپان و سوننەتدا، دووچارى
سزاو جەزەمەى توندو سەختى خواى دادگەر و بالا دەستيان دەكات.

ھەرومەھا پيغەمبەرىش "صلى الله عليه وسلم" لەوبارەو كە وەحى خوا
(وحى الله) لەقورپان و سوننەتدا بەرجەستەىو تيياندا كورت ھەلاتەو،
فەرموویەتى: (...أَلَا إِلَهِي أَوْتَيْتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ..)، رواه أبو داود والترمذي:
٢٦٦٥، وابن ماجه: ١١٣، واتە: ئاگاداربىن! من كتييبم پيادراو "وہك وەحى"،
وہ وپراى وى وینەى ویشم پيادراو، كە بيگومان مەبەستى پى سوننەتە،
بەھەر كەسك جۆر مەگەيەو.

بەئى بەرپازان!

ئىسلام لەسرووش (وحى)دا بەرجەستەىو، سرووشيش لەقورپان و
سوننەتدا بەرجەستەو كورت ھەلاتەو (محصور)، ھەربۆيەش زانايانى ئىسلام
لەسەر بنچينەيەك رپكەوتوون لەوبارەو كە دەئى: قسەكانى زانايان بەلگەيان
لەسەر دەھيتریتەومو بە بەلگە ناھيتریتەومو (أقوال العلماء يستدلُّ بها ولا
يُستدلُّ بها).

ئەجا ھەر ئيرەشمەو بوو كە (ابن عباس) "خوا لى پازى بى" رپۆژىك لە

کۆرپێکدا باسی مهسه لهیهکی کردو فهرمایشتیکی پیغه مبهری خوای "صلی الله علیه وسلم" لهباروه هینایهوه، یهکیکیش لهئامادمبووان لهوبارهوه باسی قسهیهکی ئه بوبه کړو عومهری کرد "خوا لییان رازی بی" (ابن عباس) یش توورمبوو و گوئی: (یوشک أن تنزل علیکم حجارة من السماء، أقول: قال رسول الله "صلی الله علیه وسلم"، وتقولون: قال: أبوبکر وعمر!)

واته: نیزیکه لهئاسمانهوه بهردتان بهسهردا ببارن، دهئیم: پیغه مبهر "صلی الله علیه وسلم" وایفه رمووه، ئیوهش دهئین: ئه بو به کړو عومهر!!
کهواته:

ئیسلامو شه ریعت ته نیا بریتیه له قورپان و سونتهتو، جگه له و دوانه به خودی ئیسلامو شه ریعت ته گهی دانانریو، قسه و بیروپراو ئیجتهادی زانیان و مهزبه کانیان "جگه له وهی راسته وخۆ له قورپان و سونتهت وهرگیراوه" ته نیا به تیگه یشتنی ئه وان له باره ی ئیسلامو شه ریعت هوه دادمنری، نهک به خودی ئیسلامو شه ریعت، پێشم وایه ئیمام شافعیش پرحممتی خوای لایبی، ههر

۱ - (روی معناه أحد (۳۳۷/۱) والخطیب فی الفقیه والتفقّه (ص ۱۴۴) وابن عبد البر فی بیان العلم وفضله (ص ۵۷۰) من طریق شریک عن الأعمش عن الفضیل بن عمرو قال: أراه عن سعید بن جبیر عن ابن عباس قال: قنع النبی صلی الله علیه وسلم فقال عروة بن الزبیر: نهی أبو بکر وعمر عن المتعة فقال ابن عباس ما یقول عروة؟ قال: یقول: نهی أبو بکر وعمر عن المتعة، فقال ابن عباس أراهم سیهلکون أقول قال النبی صلی الله علیه وسلم ویقول نهی أبو بکر وعمر. أ. ه. فی سنده شریک من عبد الله القاضي وفيه ضعف یسر.

و للأثر سند آخر رواه إسحاق بن رهویه فی مسنده (كما فی المطالب العالیة) (۳۶۰/۱ رقم ۱۲۱۴) ورواه ابن عبد البر فی (بیان العلم) تعلیقا (۵۷۰) (ورواه الخطیب فی الفقیه (۱۴۵/۱) وأبو مسلم الکجی (ذکره ابن القیم فی الزاد ۲۰۶/۲) (من طریق یوب عن ابن أبی ملیکه عن عروة - به - قال الحافظ ابن حجر: سند صحیح. وقد روی هذا الأثر معمر عن یوب فأسقط ابن أبی ملیکه، لكن الصواب ذکر ابن أبی ملیکه کذا رواه حماد بن زید عن یوب. والله أعلم. وأما اللفظ المذكور: وهو یوشک أن تنزل علیکم حجارة من السماء... فلم نجد، لكن ذکر ابن القیم ولم یعزّ له أحد كما فی الزاد ۱۹۵/۲، له ینگیه: (منتديات شبكة السنة النبوية وعلومها) دا هاتوه،
(http://www.alssunnah.net/vb/showthread.php?t=1207)

مەبەستی ئەو ھوو ■ کە گوتوو یەتی:

كل العلوم سوى القرآن مَشْغَلَةٌ
وسوى الحديث والفقه فى الدين
العلم ماكان فيه: قال "حدثنا"
سوى ذلك وسواس الشياطين

ئەجا شتێكى ئاشکراشە کە لەکاتی کدا بەھۆی ئەشارەزایی لەھەقوڕئان و
سوننەت و دەمارگیری (تەعصب) یەو ھە بۆ قسەو بیروپراو مەزھبی زانیان، قسەو
پراو ئیجتیھادییەکانیان وەك دەقی شەریعت و دین مامە ئەیان لەگەڵدا دەکړی،
لەجیاتى ئیسلامیى بەرجەستە لەھەقوڕئان و سوننەتدا، سەدان و بگرە ھەزاران
جۆرە ئیسلاممان ئی پمیدا دەبن !!

The banner is a horizontal strip with a light beige background. In the center is a portrait of a man with a beard and a turban. Above the portrait, there is text in Arabic and a small logo. Below the portrait, there is a red banner with the text 'علي بابير / AliBapir' and a YouTube icon. To the left of the portrait, there is a blue banner with the text 'علي بابير / AliBapir' and a Facebook icon. To the right of the portrait, there is a blue banner with the text 'علي بابير / AliBapir' and a Facebook icon. Below the portrait, there are two QR codes and a small logo. The banner is framed by a thin orange border.

بنه‌مای دووهم:
ناسانکاری له‌دینداریییدا "له‌بازنه‌ی شه‌ریعه‌تدا"
یه‌کیکه له‌بن‌چینه‌کانی شه‌ریعه‌ت

ئەم بىنەمايەش چەندان ئايەتى قورئان و دەقى سوننەت بەرپوون و
پاشكاويى و جەخت لەسەرگىرنەوه رايانگەياندو، بۆ وینە:

۱- ﴿...يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ...﴾ (١٨٥) البقرة،
واتە: خوا ئاسانىي بۆتان دەوى و زەحمەت و قورسىي بۆتان ناوى.

ئەم رىستە موبارەكەش لەسياقيكدا هاتو، كە هەمووى باسى رۆژوو گرتنى
مانگى رەمەزان دەكات: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى
لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن
كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا
يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ...﴾ (١٨٥) البقرة.

كەواتە: لەسۆنگەي ئەووە كە باباي نەخۆش و باباي رۆبوار بەهوى رۆژوو
گرتنەوه تووشى زەحمەت و نارەحمەتى دەبن، خوى مېهرەبان مۆلەتى داوون كە
بەرپۆژوو نەبنو، لەرۆژانى دىكەدا ئەو رۆژانە بگرنەوه، چونكە خوى
بەبەزمىي حەزناكات بەندەكانى تووشى نارەحمەتى و قورسىي ببن.

۲- ﴿...مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَٰكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ
وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (٦) المائدة، واتە: خوا ناىهوى
بەهيچ جورىك سەغلەتتان بكات، بەلكو دەيهوى پاكتان بكاتەوهو چاكەي
خۆيتان لەسەر ئەواو بكات، بەلكو سوپاسگوزارىي بكەن.

ئەم رىستە موبارەكەش كە بەشىكە لەئايەتيك، پاش ئەووە هاتووە لەسياقيكدا
هاتو، كە خوا باسى دەستنوێژو پاشان خۆشوردن و، دوايش لەكاتى نەبوونى
ئاودا تەيەممووم كرنى كردو: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ

فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ ... ﴿٦﴾

المائدة.

ڪه واته:

لهو حالت ۾ هدا ڪه ٿاو چنگ ناڪه وي، يان ناگونجي به ڪار بهيئري و به ڪارهيئاني خاونه ڪه ي تووشي زيان دمڪات، خواي ميهربان موٽه تي داوه ڪه له جياتي ٿاو، ٻو هه ڪام له دمستويو ٿو خوشوردن (الوضو والغسل) ته يه مموم بڪري.

۳- ﴿يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا﴾ ﴿٢٨﴾ النساء، واته: خورا دميه وي له سهرتان سووڪ بڪات، ومروفي بيهيئ دروست ڪراوه.

ٺه ٺايله ته موبارمڪهش ڪه خواي به به زمي تييدا پايگه ياندوه، ڪه ره چاوي بيهيئزي (ضعف) ي مروفي ڪردوه ٺه ڪي سهرشاني سووڪ ڪردوه، به تايهت له به رانبر غه ريزه ي جينسييدا، چونڪه ٺه ٺايله ته له سياقيڪدا هاتوه، ڪه هه مووي باسي مهسه له ي هاوسهرگيري و تيگرگرن ي غه ريزه ي جينسيه به شيومه ڪي شهرعيانه.

ڪه واته: خواي ڪار به جي و به خشنده لهو حالت ۾ تانهدا، ڪه زانيويه تي مروقه ڪان تووشي سه غله تي و بارگرائي دمبن، ٺه ڪه ڪاني شاني سووڪ ڪردوون، تاڪو دوو چاري بي زاري و گرفتاري نه بن له دينداري ياندا.

هه روهه لهو بارموه پيغه مبهري خواش "صلي الله عليه وسلم" فهرمايشتي

زۆرن، بۆ وینه:

٤- (يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا) متفق عليه، واتە: (دينداري) ئاسان بکەن و وزەحمەت مەخەن، وە (خەمەلک) دڵخۆش بکەن و مەیانسلە میننە وەو بیزاریان مەکەن.

٥- پیغه مبهري خوا "صلى الله عليه وسلم" عادەتی هەمیشەیی وابوو کە لای ئاسانی گرتووە، هیچ کات بە لای زەحمەت و بارگرانییدا نەشکاوتەووە، وەک دایکمان عائیشە خوا لێی رازی بێ لەوەسفی پیغه مبهردا گوتوووەتی، کە بێگومان هاوسەریش لەهەموو کەس بەهاوسەری خۆی ئاشناترە:

(ما خَيْرَ رَسُولٍ اللَّهُ "صلى الله عليه وسلم" بين أمرين قطّ إلا أخذ أيسرهما ما لم يكن إثماً، فإن كان إثماً، كان أبعد الناس منه) متفق عليه، واتە: هەرگیز پیغه مبهري خوا "صلى الله عليه وسلم" لەنیوان دوو کاردا سەرپشک نەکراوە، مەگەر ئاسانەکیانی وەرگرتووە، ئەگەر گوناھ نەبووی، ئەگەر گوناھ بووی، لەهەموو کەس لێی دوورتر بوو.

٦- (ما بال رجال بلغهم عني أمرٌ ترخصت فيه فكروه وتزهدوا عنه، فوالله لانا أعلمهم بالله وأشدّهم له خشيةً) متفق عليه، واتە: بۆچی پیاوانێک لەمنەو پێیان دەگات کە مۆلەتم لەشتیکدا وەرگرتووە "لای ئاسانییم گرتووە" کەچی ئەوان پێیان ناخۆشەو خۆی لێ دوور دەگرن!! بەخوا من لەوان بەخوا زاناتم و زیاتریش لێی دوترسم.

دیار: پیغه مبهري خوا "صلى الله عليه وسلم" بەتوورپی و بیزارییه وە باسی کەسانێک دەکات کە بەخەیاڵی خاوی خۆیان، لەبەر زێدە شارەزایی و پارێزگاریی و بۆخوا صولحان، هەندیک لەوشتانەی کە پیغه مبهري خوا "صلى

الله عليه وسلم" كاری بھمولت (رخصۃ) كردو ٿيڻاندا، "بؤ ويٺه: بهرڙوون
نهبوون له سهفهردا" ٺهوان كارگردن بهمولهتيان "وهك پيغهمبري خوا"
پيڇوش نهبووهو كاريان پيٺهكردوه!!

ئُنجا دوايى گە پېغەمبەرى خوا سويند دىخوات، لەسەر ئەو ‖ گە لەوان
بەخوا زانائەرمو، لەوانىش زياتر لى دى دىترسى و پاريزى لى دى دىگات، مەبەستى
ئەوھىيە ئەو بۆچوونە لارو چەوتەيان بۆ راست بىگاتەو، گە مەرج نىيە، گى
سەختگىرى (تشد)ى زياتر بىگات، لەخوا ترسترو شارەزاترو بەدینتر بى!
هەئەتە نە پېغەمبەرى خوا "صلى الله عليه وسلم" مەبەستى بوو، نە
ئىمەش مەبەستمانە، گە حەرام بۆ خەلگى حەلال بىگى و دەستكارى
سنوورمەکانى شەرىعت بىگى! نەخىر، بەلام پىوئىستە دلىاش بىن گە
شەرىعت هەتا بلوى لای ئاسانى دىگى و، حەزناگات خەلگ سەغەمت و
بارگران بىگات.

پاشان وهك چۆن شلگيرى و بهزايه دان (تفریط) نيشانهى كه م پاريزكارىيه، بههمان شيوهش سهختگيرى و تپيه پاندن (التشد والإفراط) يش هم نيشانهى كه م پاريزكارىيه و بهلگه نيهشاره زاييه، ديندارى ريك و راستيش نهويه كه راسته شهماى خوا بگرى و، نه لى به جى بمينى و نه لى تپيه رينى.

بنده‌های سنی‌م:
نیسلام چه زناکات باز نهی قه‌ده‌غه کراوه‌کان
(مُجرّمات) له‌سه‌ر حیسابی ره‌وا (مباح)
فراوان بکات

ئەمیش چەندان ئایەتی قورئانی بەییزو دەقی سوننەتی پیغمبەری بەرپرز
"صلی اللہ علیہ وسلم" بەروون و راشکاوی رایانگەیاندو، بۆ وینە:

۱- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَبِيبَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ (المائدة، ۸۷) واتە: ئەو ئەوانە ی پرواتان هیناوە! ئەو شتە
خۆش و سوودبەخشانە ی خوا بۆی حەلال کردوون، قەدەمەیان مەگەن
وەسنوور شکینیی مەگەن، بیگومان خوا سنوور بەزینانی خۆشناوین.

۲- ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ
أَفْرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾ (الأنعام، ۱۴۰) واتە: بیگومان
زینبار بوون ئەوانە ی نەقامانە، بەنەزانیی منداڵەکانی خۆیانیان کوشتن،
وەئەو پۆزییە ی گە خوا پییداوون، بەدرۆ هەلبەستنەو بەناوی خواو
قەدەمەیان کرد، زینباربوون و رکای راستیان نەگرتبوو.

۳- (إن الله تعالى فرض فرائض فلا تضيعوها، وحدّ حدوداً فلا تعتدوها، ونهى
عن أشياء فلا تنتهكوها، وسكت عن أشياء من غير نسيان لها رحمة لكم، فلا تبحثوا
عنها) رواه الدار قطني والطبراني في الكبير برقم: (۵۸۹)، والبيهقي، واتە: خوای
بەر ز چەند ئەرکیکی پیویستکردوون، مەیانچوین، وەچەند سنووریک
کیشاون، مەیانبەزین، وەچەند شتیکی قەدەمە کردوون، توخنیان مەگەون،
وەلەرۆوی بەزمی پێدا هاتنەو مەتەنەو بی لەبیر چوونەو، لەچەند شتیکی
پێدەنگ بوو، ئێیان مەپرسن.

٤- (ما أحلّ الله في كتابه فهو حلال، وما حرمّ فهو حرام، وما سكت عنه فهو عفو، فاقبلوا من الله العافية، فان الله لم يكن نسياً، ثم تلا هذه الآية: ﴿...وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ (٦٤) مريم) رواه الحاكم وقال صحيح الإسناد، وقال البزّاز الإسناد صالح، واته: ئهوهی خوا لهکتیبی خویدا حه لالی کردوه حه لالهو، ئهوهی قه دهغه کردوه قه دهغیه، وئهوهی لیی بیډمگ بووه، ئهوه په وایه و ئهوهی خوا په وای کردوه لیی و مریگرن، چونکه بیگومان خوا هیچی لهیاد ناجی، پاشان ئه م ئایه تهی خوینده وه: "وئنا گونجی په رومردگارت شتی لهیاد بجی".

دیاره ئه و ئایهت و فه رمایشتانه گهته نیا چهند تموونه مه کن، زور پروون و ئاشکران له و باره وه که خوای کار به جی و پیغه مبه ره که ی "صلی الله علیه وسلم" پییان ناخو شه و قه دهغه یان کردوه، که به هیج بیانوو و پاساو یکه وه ئه و شتانه ی که خوا و پیغه مبه ره که ی له قورئان و سونه تدا حه لال و په وایان کردوون، قه دهغه بکری، چونکه بیگومان جگه له خوای زانا و شارمزا و کار به جی، هیج که سی دیکه مافی ئه وهی نیه حه لال و حه رام بو خه لکی دیاریی بکات، وهک فه رموو به تی: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ إِنَّ اللَّهَ أَذِنَ لَكُمْ أَنْ تَعْتَرُوا﴾ (٥٩) یونس، واته: بلای: ئه و رۆزییه که خوا بو ی ناردوونه خوار، وه هه رله خو وه به حه رام و حه لالان داناوه، بلای: پیم بلاین: ئایا خوا مؤله تی داو، یان به ناوی خوا وه درو هه لده ستن؟!

ئاشکرانه که شه ریعه تی خوای کار به جی، له سو نکه ی ئه وه وه که خوای به خشه ر هه رچی له بوونه و مر دایه بو به رژه و مندی مروه کانی و مدیه ناوه،

وهك فهرموویه تی: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَافِي الْأَرْضِ جَمِيعًا...﴾ ﴿١٩﴾
البقرة، واتہ: (خو) ئهو كه سهيه كه ههرچی لهزهویدا ههیه بو ئیوهی
دروستکردوه..

ههروهما فهرموویه تی: ﴿وَسَخَّرَ لَكُمْ مَافِي السَّمَوَاتِ وَمَافِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ...﴾
﴿١٣﴾ الجاثية، واتہ: ومههرچی له ئاسمانهکان و لهزهویدایه، ههمووی له لایه
خویهوه بو ئیوه رامو ملکه چ کردوه..

به ئی لهسوئنگه ی ئهوهوه، كه رپژهی شته هه لال و رهوایهکان، زۆر زۆر زیاتره
لهه ی قهدهغه گراوهکان، خوا قهدهغه گراوهکان دهستیشان و دیاریی دهکات، تاگو
بزانری كه جگه لهناو هیتر او و دیاریی گراوهکان، ههرچی دهمینیتتهوه، رهو او
هه لاله، وهك خوای زاناو توانا فهرموویه تی: ﴿وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ
أَسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ...﴾ ﴿١١٦﴾ الأنعام،
واته: وهایا بوچی له (گوشتی) ئهو سه رپراو ناخون كه ناوی خوای له سه ر
هیتر او، له حالیکدا كه (خو) ئهوه ی بو پروون کردوونمه وه كه لی
قهدهغه کردوون، جگه لهوه ی كه بو ی ناچار دمن بیخون..

ئهوهش كه له گوشتهکان (لحوم) قهدهغهیه چوار شتن، كه خوای کاربه جی
له چوار شوین له قورئاندا باسی کردوون، كه ئه مانهن:

١- ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ...﴾
البقرة. ﴿١٧٣﴾

٢- ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمَ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ...﴾ ﴿٢﴾ المائدة.

٤- ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخَيْزِيرِ وَمَا أِهْلَ لَعْنٍ اللَّهُ

يُوع... ١١٥ ﴿النحل﴾

۱- مردار.

٢- خوین

۳- گوشتی بهراز-

۴- سەرپر او بۇ غەيرى خوا.

بۆيەش خۇاي كاربەجى ئاۋا بېرۋونىيە ۋە لەچمەند شۋېتياك لەقۇرئاندا
باسىكرىدوون، تاكو بزانرىئە كە جگە لەمۇجۋارد، ھەموو جۆرە خواردنەكان ھەلەل ۋە
رەموان، واتە: لەسەر ھالەتتى بىنەرمەتتى خۇيان كە رەموايى (إباحة) يە ماۋنەھە.

ئىنجا وەك ئەبىنەمەي پىتتەمىشدا دىمىخەنەپروو، زاناو پىشەسوايان بىنچىنەي
 بناغە ئەشتەكاندا رەوايىيە (الأصل في الأشياء الإباحة) يان لەو ھەموو ئايەت و
 فەرمايشتانە وەرگرتو ھە رايانگەياندو ھە شتەگان بەگشتى رەواو ھە لائىن و،
 نابى ھىچ شتىك ئەدروستىكراو ھەگان و ئەكرەدو ھە ھەئس و ھەوتەگان بەقەدەغە و
 ناپرەوا دابىرى، مەگەر بەلگەمەكى روون و بى چەندو چوونى ئەسەر ھەبى،
 چونكە خواى مېھرىبان و كاربەجى رايگەياندو ھە، كە بەگشتى دروستىكراو ھەگانى
 بۆ مەروۇف وەدەيھەتەنەون كە لىيان بەھرمەند بىي.

بنه‌مای چوارەم:
کرده‌وه‌کان به‌گشتی بۆ هه‌ردوووک جوۆری:
خواپه‌رستییه‌کان (العبادات) وه‌ه‌ئس و که‌وته‌کان
(المعاملات - العادات) دابه‌ش ده‌بن

بەسەر نىجدان و تىۋىر پامانى كۆي ئايەتەكەنى قورئان و فەرمايشتەكەنى
پېغەمبەر "صلى الله عليه وسلم" بەتەبىرىكى فراوانتر: دىقەكەنى سوننەت،
چۈنكە سوننەتى پېغەمبەر ﷺ واتە: فەرمايشتەكەنى، ۋە كىردەۋەكەنى، ۋە
دانپىلدا نراۋەكەنى، بە سەر نىجدانى كۆي ئەۋ دىقەكەنى شەرىعت، بۇمان
دەردەكەۋىت كە كىردەۋەكەنى ئىنسانەكان لە رۋانگەي شەرىعتەۋە، دەپنە دوو
بەش و، بۇ دوو جۇر پۇللىن دىكرىن:

جۇرى يەكەم: پىي دىگوتىرئ: پەرسىشەكان (العبادات)، كە برىتىيە لەۋ
كىردەۋەكەنى كە لە نىۋان ئىنسان و خوادا ئەنجام دەرىن، ياخود ئىنسان
ئەنجاميان دەدات، بۇ ئەۋەي پىيان لە خوا نىزىك بىتەۋە.

جۇرى دوۋەم: پىيان دىگوتىرئ: ھەلىسەكەۋەتەكان (المعاملات)، يان پىيان
دىگوتىرئ: نەرىتەكان (العبادات)، كە برىتىن لەۋ كىردەۋەكەنى كە ئىنسانەكان
كە لە نىۋان خۇياندا ئەنجاميان دەدەن.

ئەمە بۇ ھەر كەسىك كە تۈزىك شارمزاى شەرىعت بىۋ، تەماشاي
دىقەكەنى قورئان و سوننەت بىكات، بە ئاشكرا ديارە، ۋە پاشان ھەركەس
تەماشاش بىكات، دىبىنى كە ئىنسان دوو جۇرە پەيۋەندىي ھەن:

۱- پەيۋەندىيەك لەگەل خوادا سىبحانە و تعالى ۋەك بەدىھىنەر، ۋەك
پەرۋەردگار، ۋەك پەرسىتراۋ، ۋەك خاۋەن.

۲- ۋە پەيۋەندىيەك لەگەل مەۋقەكاندا، ۋەك كەسانىك كە لەگەلئ
لەسەر ئەم زەۋىيە دەۋىن.

ئىنجا ئەۋ كىردەۋەكەنى كە مەۋقە لە نىۋانى خۇي و خوادا ئەنجاميان دەدات،
پىيان دىگوتىرئ: (العبادات) كە كۆي (عبادة) ۋە ئەمىش واتە: مەكەچىۋون بۇ
خاۋ، ۋە ئەۋ كىردەۋەكەنى كە مەۋقە لە نىۋان خۇي و ئىنسانەكاندا ئەنجاميان

دهدات، پێیان ده‌گوتری: (المعاملات) هه‌ئس وکه‌وته‌کان، یاخود نه‌رێته‌کان (العادات)، جا هه‌رچه‌نده وه‌ک گوتم، ئه‌وه شتیکی ڕوون و ئاشکرایه، به‌لام به‌وه‌نده وازی لێناهێتین و، وه‌ک تموونه چهند قسه‌یه‌کی زانیان له‌وباره‌وه دینینه‌وه، چونکه ئێمه له‌ده‌هاتوودا زۆر پێویستییمان به‌م راستیه‌ ده‌بی:

۱- (ابن رجب الحنبلي) له کتیی (جامع العلوم والحکم) دا^۱ که شه‌رحی (۵۰) فه‌رمووده‌ی کردوه، ده‌ئی: (والأعمالُ قسَمان: عبادات. ومعاملات) واته: کرده‌وه‌کان دوو به‌شن، خوا په‌رستییه‌کان و هه‌لسه‌نگه‌وته‌کان.

۲- (الشاطبي) که ئه‌ویش یه‌کیکه له زانیانی به‌رجه‌سته‌ی ئیسلام، له‌وباره‌وه ده‌ئی: (المطلوب الشرعي ضربان: أحدهما: مَا كَانَ مِنْ قِبَلِ الْعَادَاتِ الْجَارِيَةِ بَيْنَ الْخَلْقِ، مِنَ الْإِكْتِسَابَاتِ وَسَائِرِ الْمَحَاوَلَاتِ الدَّهْوِيَّةِ، الَّتِي هِيَ طَرَقُ الْحِفْظِ الْعَاجِلَةِ، كَالْعَقُودِ عَلَى اخْتِلَافِهَا، وَالتَّصَارُيفِ الْمَالِيَةِ عَلَى تَنَوُّعِهَا، وَالثَّانِي: مَا كَانَ مِنْ قِبَلِ الْعِبَادَاتِ الْإِلَازِمَةِ لِلْمَكْلَفِ، مِنْ جِهَةِ تَوَجُّهِهِ إِلَى الْوَاحِدِ الْمَعْبُودِ)^۲ واته: ئه‌وه‌ی که شه‌رع داوای کردوه، داواکاری شه‌رعی دوو جوهره، یه‌که‌میان: بریتیه له هه‌لسه‌نگه‌وته‌کانی که له نیوانی خه‌لکدا ڕووده‌من، وه‌ک: کاروکه‌سابه‌ت و بازرگانی و هه‌موو شیوه‌هه‌لده‌نه‌کانی دنیا، که بریتین له ڕیازه‌کانی وه‌ ده‌ست هێنای مه‌به‌سته دنیا، وه‌ک گریبه‌سته‌کان به هه‌موو جوهره‌کانیانوه، وه هه‌لسه‌نگه‌وته داراییه‌کان به هه‌موو شیوه‌کانیانوه، دووهمیان: بریتیه لهو خواپه‌رستیانه‌ی که له‌سه‌ر ئیتسان پێویستن، لهو ڕووه‌وه که ڕوو ده‌گاته خوای تاکی په‌رستراو.

^۱ - ص ۱۳۹.

^۲ - الموافقات في أصول الشريعة، ج ۲، ص ۱۹۴.

۳- (ابن تیمیہ) ش لہ کتیبی: (القواعد النورانية الفقهية) دا دہلی: (أَنَّ تَصَرُّفَاتِ الْعِبَادِ مِنَ الْأَقْوَالِ وَالْأَفْعَالِ نَوْعَانِ: عِبَادَاتٌ يَصْلُحُ بِهَا دِينُهُمْ، وَعَادَاتٌ يَحْتَاجُونَ إِلَيْهَا فِي دُنْيَاهُمْ)^۱ واتہ: ہلے سوکھتی بہندہ کان لہ قسہ کان و کردہ و مگانیان، دوو جوڑن: چہند خواہہ رستیہ کہ دیندار بیانی پی چاک دہی و بہر پوہ دہچی، وہ چہند عادت و نہریت و ہلے سوکھوتیک کہ بو ژانی دنیا یان پیویستیان پییانہ۔

۴- (عزالدين عبدالعزيز بن عبدالسلام) یش کہ بہ (سُلطان العُلَماء) بہ ناوبانگہ، لہ کتیبی (القواعد الكبرى الموسوم بـ {قواعد الأحكام في إصلاح الأنام} دا لہ و بار موه گو تو و یہ تی: (الْمَشْرُوعَاتُ ضَرْبَانِ: أَحَدُهُمَا مَا ظَهَرَ لَنَا أَنَّهُ جَالِبٌ لِمَصْلَحَةٍ أَوْ دَارِيءٌ لِمَفْسَدَةٍ، أَوْ جَالِبٌ دَارِيءٍ لِمَفْسَدَةٍ، أَوْ جَالِبٌ دَارِيءٍ لِمَصْلَحَةٍ، وَيُعْبَرُ عَنْهُ بِأَنَّهُ مَعْقُولُ الْمَعْنَى. الضَرْبُ الثَّانِي: مَا لَمْ يَظْهَرَ لَنَا جُلْبُهُ لِمَصْلَحَةٍ أَوْ دَرُوه لِمَفْسَدَةٍ، وَيُعْبَرُ عَنْهُ بِالتَّعَبُّدِ. وَفِي التَّعَبُّدِ مِنَ الطَّوَاعِيَةِ وَالْإِذْعَانِ مِمَّا لَمْ تَعْرِفْ حِكْمَتَهُ وَلَا تَعْرِفْ عِلَّتَهُ، مَا لَيْسَ مِمَّا ظَهَرَ عِلَّتُهُ وَقُهِمَتْ حِكْمَتُهُ، فَإِنْ مُلَابَسَةُ قَدْ يَفْعَلُهُ لِأَجْلِ تَحْصِيلِ حِكْمَتِهِ وَفَائِدَتِهِ، وَالْمُتَعَبَّدُ لَا يَفْعَلُ مَا تَعَبَّدَ بِهِ إِلَّا إِجْلَالًا لِلرَّبِّ وَانْقِيَادًا إِلَى طَاعَتِهِ)^۲ واتہ: ٹہو کردہ و انہی کہ پھوان، یاخود لہ پوانگہی شہر عہوہ تہ ماشایان دہکری، دوو جوڑن، (بہ ہمان شیوہ و ہک ٹہوانی دیکہ دہلی: (یہ کہ میان: (کہ مہبہستی پی ہلے سوکھوتہ گانہ) ٹہو مہ کہ بہر ژہ و مندیہ کی پی و ہدہست دی، یاخود خراپہیہ کی پی دوور دہخیتہ و ہ، یاخود ہم بہر ژہ و مندیہ کی پی و ہدہست دی و ہم زیان و خراپہیہ کی پی

^۱ - ص ۱۱۲.

^۲ - ج ۱، ص ۲۸.

دوور دەخريتهوه، كه له شهردا پيى دهگوترى: (مَعْقُولُ الْمَعْنَى) واته: عهقل تىي دهگات و حيكمهتهكهى دهمانييت. جوورى دووهميان: ئهوهيه كه ئيمه بۆمان دهرناكهوى، كه ئايا چ بهرژهومندييهكى ومدى هيناومو چ زهرمرىكى دوور خستۆتهوه؟ واته: حيكمهتهكهى ديار نيه، كه پيى دهگوترى (التَّعَبْد) بهنديهتيي كردن بۆ خوا، ئنجا ئهو شتانهى كه لهجوورى پهريستن (تعبد)ن، لهبهر ئهوهى مرقوف حيكمهتهكهيان نازانى، زياتر ملكهچييان بۆ خوا تيدا دهردهكهوى، لهوانهى كه حيكمهت و هۆيهكهيان دهمانىي، كه پهنگه ئينسان لهبهر فازانجهكهيان، ئنجاميان بدات نهك لهبهر خوا، بهلام جوورى پهريستن، خاوهنهكهى تهنيا بهمهبهستى بهگهوره گرتتى پهرومردگارو فهرمانبهريي بۆكردنى ئههناجمى دمدات، بى ئهوهى لهحيكمهت و هۆكارمكهى تيبگات، بۆ ويته: نوپژى شيوان سى پركاته، نوپژى عهسر چوار پركاته، بۆچى؟ دهبى ههوت جار به دهورى كهعبه بخولپينهومو طهواف بكهين، حيكمهتهكهيان ديارنيه بۆ ئيمه، ئهوه پيى دهگوترى: پهريستن (التَّعَبْد)، بهلام ئهوهى كه حيكمهتهكهى دياره، بۆ ويته: كهسيك كهسيكى كوشت دهبى بكوژريتهوه، كهسيك داوين پيسي كرد، دهبى سزا بدرى، كهسيك دزي كرد دهبى سزا بدرى، ئهوه دياره لهبهرچى؟ بۆ ئهوهى سهرو مال و نامووسى خهلكى پاريزراوبى، ئهوانه حيكمهتهكهيان دياره، ئهوانه پييان دهگوترى: ههلسوكهوتهكان و نهريتهكان.

5- ههروهها يهكيكى ديكه له زانايان لهو بارموم، كه زانايهكى هاوچهرخه (مَحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ التَّوَيْجَرِي) لَه كَتِيبِي (مُخْتَصَرُ الْفَقْهِ الْإِسْلَامِي) دا دهلى: (الإسلام دين كامل جاء بتنظيم المعاملات بين الخالق والمخلوق، بالعبادات التي تزكي النفوس وتطهر القلوب، وجاء بتنظيم المعاملات بين المخلوقين بعضهم مع بعض، كالبيع والنكاح والمواثيق)

وَالْحُلُودَ وَغَيْرَهَا لِيَعِيشَ النَّاسُ إِخْوَةً فِي أَمْنٍ وَعَدْلٍ وَرَحْمَةٍ يُؤْتُونَ حَقَّ
 اللَّهِ وَحَقَّ عِبَادِهِ^١ واتە: ئیسلام بەرنامەییەکی تێرو تەواوە، ھاتووە بۆ ئەو کە
 ھەئس و کەوتەکانی نیوان ئینسان و بەدیھینەر پێک بخات، بە چەند عیبادەتێک
 کە دەبنە ھۆی پاکبوونە ھەڵ و دەر وونی ئینسان و تەزکیە بوونی نەفس، وە
 ھەروەھا ھاتووە بۆ پێکخستنی ھەئسو کەوتەکانی نیوان دروست گراوەکان لە
 نیوان خۆیاندا، وەک: کڕین و فرۆشتن، میرات و نیکاح و سزاو غەیری ئەوانە،
 تاکو خەئک بە شیومیەکی خوشک و بڕایانە و بە ھیمنیی و ئاسایش و بە
 دادگەریی و بە بەزمیی یەوہ پێکەوہ بژین، ھەم ھەقی خوا جێبەجێ دەکەن و
 ھەم ھەقی بەندەکانیش.

کەواتە: ئەوہ پێنج نموونە لەقەسە ی زانیان، ئەگەرنا ھەموو زانیان
 لەسەر ئەوہ یەک دەنگن. بەلام لێردا پێویستە ئەو ھەمان ئی تێک نەچێ کە
 ئەگەر چەمکی گشتی وشە ی عیبادەت (عبادة) بێنن، عادیەکانیش
 دەبنەوہ بە عیبادەت، چونکە ئەویش "واتە: ھەئسو کەوت" تۆ بۆیە
 ئەنجامی دەدە ی کە پاداشت ھەبێ و پێ ی لەخوا نزیك بکەویەوہ، کە دیارە
 ئەو ھەش عیبادەتە، بەلام لە راستییدا عیبادەت بەچەمک و واتا
 تاییبەتی و تەسکەگە ی، بڕیتیە لەوہ ی کە ئینسان لە نیوان خۆ ی و خوا دا
 ئەنجامی دەدات، کە ئەمچۆرە پێ ی دەگوترێ: (العبادات المحضة) واتە:
 عیبادەتە رووتەکان.

ئنجما مادام کردموہ ی ئینسانەکان بە گشتی دەبنەوہ بە دوو بەش:
 خواپەرستی یەکان (عبادات) ھەئسو کەوت و نەرتتەکان (معاملات وعادات).

^١ - الباب الرابع: المعاملات، ص ٣٧٣.

ئيمه پيش دمي بزاني عيادت چيه؟ وه عادميش چيه؟ واته پيناسهيان بکهين، هه ليه ته هه وش زور هه لده گري، به لام من به کورتي ته وه باس ده کم:

پيناسه (العبادات) و (العادات):

١/ پيناسه (العبادات):

١- (راغب الأصفهاني) كه زانايه كي زور ناوداره له شيكر دنه وه وشه گاني قور ئاندا، ده ئي: (العبودية: إظهار التذلل والعبادة أبلغ منها لأنها غاية التذلل ولا يستحقها إلا من له غاية الإفضال، وهو الله تعالى، ولهذا قال تعالى: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾^١ الإسراء، واته: (عبودية) بريته له دمر خستني ملكه چيي، به لام عيادت تهو واتايه زياتر ده گهيمني، چونكه عيادت واته: دمر بريني تهو پهري ملكه چيي، كه تهو يش هيچ كه سيك شايس ته ني، مه گهر كه سيك خاومني تهو پهري نيعمهت و چا كه بيت، تهو يش خواي بهرزه بو يش خواي بهرز فهرمو ويه تي: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾^٢، واته: پهرومردگارت برياري داوهو فهرماني كردوه كه جگه لهو نه په رستري، واته: جگه لهو تهو پهري ملكه چيي بو نه گري، كه واته: عيادت ياني چي؟ ياني: تهو پهري ملكه چيي.

٢- (المعجم الوسيط) كه فهره هنگيكي هاوچه رخه، تهو يش ئاوا پيناسه

^١ - مفردات ألفاظ القرآن، ص ٥٤٢.

عیبادت دهکات و سادتر دمیهنی و، دهئی: (العبادة: الخُضُوعُ لِلَّهِ عَلَى وَجْهِ التَّعْظِيمِ، وَالْعِبَادَةُ: الشُّعَائِرُ الدِّينِيَّةُ)^۱ واته: عیبادتی به دوو شیوه لیکداوته وه، یه که میان: ملکه چیی بۆ په رستراو له سهر شیوهی به گه وره گرتن، وه به مانای دروشمه گانی خواپهرستی (نوږژ، رۆژو، زمکات، جهج، زیکر، دوعا ... هتد)، عیبادت ناوا پیناسه دهکات.

ب/ پیناسه ی (الْعَادَاتِ):

۱- (راغب الأصفهانی) دهئی: (الْعَادَةُ اسْمٌ لَتَكَرُّرِ الْفِعْلِ وَالْإِنْفِعَالِ حَتَّى يَصِيرَ ذَلِكَ سَهْلًا تَعَاظِيهِ كَالطَّبْعِ وَلِذَلِكَ قِيلَ: الْعَادَةُ طَبِيعَةٌ ثَانِيَةٌ)^۲، واته: عادت ناوه بۆ کرده و میه که دووباره بیته وه، وه بۆ گاردانه و میه که دووباره بیته وه، وه به شیوه میه کی وای لی بی که ئینسان به ئاسانی بیکات، بۆیهش گوتراوه: (الْعَادَةُ طَبِيعَةٌ ثَانِيَةٌ)، عادت سروشتی دوومه.

۲- (إِبْنُ تَيْمِيَّةٍ) په حمه تی خوای لی بی، له کتیبی (القواعد النورانية الفقهية) دا دهئی: (وَأَمَّا الْعَادَاتُ فَهِيَ مَا اعْتَادَهُ النَّاسُ فِي دُنْيَاهُمْ مِمَّا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ)^۳ واته: عادت بریتییه له وهی که خه لک خوویان پیوه گرتوه له وهی که پیویستیان پییه تی له کرین و فروشته کان و له هه لسه که وته کان له سه ردانه کان له مامه له کان و له و شتانه ی که خه لک پیویستیانه بۆ ژبانی دنیایان.

^۱ - ص ۵۷۹.

^۲ - مفردات الفاظ القرآن، ص ۵۹۴.

^۳ - ص ۱۱۲.

۳- ههروهه (المعجم الوسيط) دهلی: (العادة کُلُّ مَا اعتيد حَتَّى صَارَ يُفَعَّلُ مِنْ غَيْرِ جُهْدٍ، وَالْعَادَةُ: الْحَالَةُ تُكَرَّرُ عَلَى نَهْجٍ وَاحِدٍ كَعَادَةِ الْحَيْضِ فِي الْمَرْأَةِ، جَمْعُهَا: عَادٌ وَعَادَاتٌ وَعَوَائِدُ)^۱ واته: عادت هه رشتیکه که خووی پیوه گیرابی، وه به ئاسانی بکری، وه عادت هه رشتیکه که دووباره بیته وه به یهک شیوه، وهک: عادهی ئافرهت، که مهبست پیی حمیزه، وه وشهی (عاده) به (عاد وعادات وعوائد) گوته گریته وه.

که واته: عبادت واته: ملکه چیی بو خوا، وه ئهو شتانهی که ئینسان دمیانکات بو دهر خستنی ملکه چیی خووی بو خوا، به لام ئهو شتانهی که خه لک له نیوان خویندا دمیانکه، وهک: خواردن و خواردنه وهو شادی و خوشی و جهنگ و ناشتی، وه په یومندییه گوته لایمتیه کان و په یومندییه سیاسییه کان و کرپن و فروشتن و مامه له کان، ئهوانه پیان دهگوتری: نه ریته کان و هه لسه گوته کان (الاعادات والعاملات).

به لئ، عبادت هه رشتیکه که بهو مهبسته دیکه ی، پیی له خوا نیزیک بکهویه وه، وه شتیکه که له نیوان خووت و خوادا ئه نجام دهدری، ئه ممه مه رج نیه ته نیا عبادت پاداشتی هه بی، عادت و هه لسه گوته کانیش ئه گهر نیمتی باشیان له گهل دابی، پاداشتیان هه ر ههیه، بو وینه: ئاو خواردنه وه، نان خواردن، به لکو هاوسه رگیری، یان کاسبیی جه لال، به لکو سه رپه رشتیی کردنی کاروباری ولات، هه موو ئهوانه که له هه لسه گوته کانن و له عادمته کانن، مادام به شیومیه کی شه رعیی ئه نجامیان بدهی، وه بهو نیمته وه بن که تو کردمومیه کی باش ئه نجام بدهی، ئه ویش

هه ر پاداشتی له سه ره، وه جاری واش هه مه ئینسان عیبادتیک ئه نجام دمهات، به لام مادام نیمه ته که ی ربابازی بی، پاداشتی نه، به لگو سزای له سه ره، وه ک خوا "سبحانه و تعالی" دمه رموی: ﴿قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ﴾^(۴) الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿۵﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿۶﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿۷﴾^(۷) الماعون، واته: سزای سه خت بو ئه نو یژ که رانه ی که له نو یژ که انیان بی ئاگان، ئه وانه ی که ربابازی ده که ن، وه یارمه تی له خه لک ده گرنه وه.

جیاوازی نیوان (عبادات و عادات و معاملات): دیاره زانیان قسه بیان زور نیکردوه، به لام به راستی (الشاطبی) له کتبی (الموافقات) دا به کورتیی زور جوانی هیتاوه، ده ئی:

(الأصل في العبادات بالنسبة إلى المكلف التعبدون الإلتفات إلى المعاني، والأصل في العادات الإلتفات إلى المعاني)، واته: بناغه له عیبادته کاندای به نسه ت ئینسانه وه، بریتیه له به ندایه تی گردن بو خوا به بی ئه وه ی سه رنجی حیکمه ته که ی بدات، (سه رنجی بدا بزانی سوودی چیه وه حیکمه ته که ی چیه؟) به لام به پیچه وانه وه، ئه سل له عاده ت وه ئسو که وه ته کاندای، بریتیه له سه رنجدانی سوودمه که یان و حیکمه ته که یان.

بو یه ده گێرنه وه عومه ر "خوا لی رازی بی" له طه وافی که عبه دا، به رده رمشه که (الحجر الأسود) ی ماچ کرد، دوا یی گو تی: وه لاهی ده زانم به ردیکی، نه زمررت هه مه وه نه قازانج، وه ئه گه ر پیغه مبه رم ﷺ نه دیبایه

^۱ - الموافقات، ج ۲، ص ۲۵۶.

ماجى كىردووى، ماجىم نەدەمكردى، واتە: ماج كىردنى بەردە پەشەگە خوا پەرسىيەگە، نازانى سوودى چىيە؟ بەلام ملكەچىيە بۇ خوا، يان ھەوت جار دەسوورپىيە بە دەورى كەعبەداو، نابى بىكەى بە ھەشت جارو، نابى بىكەى بە شەش جار، يان ھەوت جار لە نىوان صەفا و مەروە دىيى و دەجى، يان دەبى ھەوت وردگە بەرد بە سى جى جەمەرەگاندا بەدى، يان دەبى گاتى كە ئىحرام دەبەستى ھىچ شىكەت لە بەردا نەبى، زىزمە تەقەل و قۇچەو ئەوانەى پىوہ بى، وە دوو پەشتە مال بەخۆتەو بەگى، وە نابى بۆنى خوش بەكاربىنى، نابى نىنوكت بەگى، نابى موو لەخۆت ھەلبكىشى، يان نوپىزى نىوہرۇ چوار پگاتە، نوپىزى شىوان سى پگاتە، نوپىزى بەيانى دوو پگاتە، بۇچى وايە؟ خوا وای داناو.

ئىنجا (شاطبى) باسى ئەو دەكات كە ئايا بەلگەمان چىيە لەسەر ئەو كە عىبادەتەگان ئەسل تىياندا دەرخستى ملكەچىيە بۇ خوا، بەلام ھەلەسوگەوتەگان ئەسل تىياندا برىتيە لە دەرك كىردنى ھىكەت و سوودەگەيان؟

دەلى:

بەلگەى يەگەم: برىتيە لە تىوہرامان، بۇ وىنە: عىبادەتەگان وە ختىك كە تىيانەوہ رادەمىتى، چى دەبىنى؟ بۇ وىنە: خوشۆردن و پاكرەنەوہ (الطهارة) دەلى: (الطهارة تتعدى محلّ موجبها) كەسىك سەرچىيى لەگەل خىزانى دەكات، بەلام دوايى دەبى ھەموو جەستەى بشوات، نەك تەنيا ئەندامىكى! چونكە ئەوہ عىبادەتە، ئىنجا دەلى: پىنج نوپىزە فەرزەگان چەند كىردەمىەگيان تىدان كە ئەو كىردەوانە لە نوپىزەگاندا عىبادەتن، بەلام لە دەرمەوى نوپىز بە عىبادەت دانانرىن، بۇ وىنە: پگەووع بردن، ھەر

لەخۆو ڕکوع بۆ خوا بەری، لە نوێژدا نەبێت عیبادەت نیە، وە سەجدە بردن، مەگەر سەجدە شوکر بێ، یاخود سەجدە قورئان خوێندن، ئەگەرنا لە دەرەوێ نوێژدا سەجدە بردن عیبادەت نیە.

بەلگەی دووھەم: تەماشای دیمکە عیبادەتەکان بەستراونەو بە کاتیکی دیاریکراو و بە شیوێکی دیاریکراو، بە پێچەوانەی عادەتەکان و ھەڵس و کەوتەکانەو، کە نەبەستراونەو بەکات و شیوێکی دیاریکراو.

بەلگەی سێھەم: ئُنْجَا ئَیْمَہ تەماشای دیمکەین لەو کاتانەدا کە خەلک لە نووری پێغەمبەرایەتی دوور کەوتۆتەو، لەو فەترانەدا کە پێغەمبەرانی "عليهم الصلاة والسلام" نەبوو و، خەلک لە ڕووی خوا پەرستیەو زۆر بە ھەڵەدا چوو، شتی سەیر و سەمەریان پەرستو، بە جۆری سەیر و سەمەرە خوایان پەرستو، بەلام لە بواری ھەڵسوکەوتەکان و تووشی ئەو جۆرە ھەڵانە نەبوون.

ئەو بە نەسبەت عیبادەتەکانەو، بەلام کە تەماشای ھەڵس و کەوت و عادەتەکان دیمکەین و ڕادەمیین، دیمین خوای پەروردگار حیکمەتی داناون لە ھەڵسوکەوتەکاندا لە عادەتەکاندا، بەزۆری حیکمەتەکیانی ئاماژە پێداو، بۆ وێنە: لە بای تۆلە سەندنەو، کە کەسێ کەسێ بکوژی، دمی بکوژی تەو، دھەرموی: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَّٰۤاُولِیْ ۤالْۤاَلْبَابِ﴾

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿١٧٩﴾ البقرة، واتە: ئەو عاقلەمندان! لە تۆلەدا ژيان ھەیە بۆ ئێو، بەلکو پارێز بکەن، حیکمەتەکی بەیان دیمکەت کە بۆچی خوا دھەرموی: ئەگەر کەسێک کەسێکی کوشت، دمی بکوژی تەو؟ تاکو ژیا ئێتان سەلامەت بێ، ھەتا ھەم کوژراو کەش نەکوژی، وە ھەم بکوژم کەش تووشی

سزا نه ٿي.

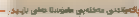
يان ٻو ويٺه: ڪه باسي قهدهغه بووني شهراب و قومار دهڪات،
 دمفهر موي: ﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ
 وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوُونَ ﴾ (المائدة، واته:
 شهيتان دميھوئ دوزمنايهتي و ڪينه و رفتان له نيواندا پهيدا بڪات به هوئ
 شهراب و قوماروه، وهلهيادي خواو لهنوئز بتانگيرپيتهوه، ٿايا هر دهستي
 لي هه ٿاگرڻ؟ قومارچيههڪان و شهراب خورمڪان، زور جار سهرو گوڙلاڪي
 پهڪدي دهشڪين و بهشپر ڏين، ههروها ڪم وايه يادي خوا بڪه و نوئز
 بڪه، وه نهوه ڪه بڪوژ ميرات له ڪوژراو ناگري، نهگهر بابو ڪوريش بن،
 ياخود خزم بن، (القاتل لايرث) ٻوچي؟ حيكههتهڪهي دياره ڪه مادام ٻويه
 ڪوشتوويهتي ميراتي لي بگري، له ميراتهڪهي بيٻهش دهي، وه نهوه بنچينه
 شهرعيهش هميه لهوباروه: (مَنْ اسْتَعْجَلَ شَيْئًا قَبْلَ أَوَانِهِ عُوِقِبَ بِحُرْمَانِهِ)،
 بهئي، ڪه ته ماشا دهڪين لهو ماوانهه ڪه خه ٿڪ پيغه مبهه رانيان "عليه
 الصلاة والسلام" لهنيودا نه بوون، له حالتيڪدا ڪه له بواري بهنديهتي
 ڪرندا زور به ههله داچوون و تووشي شتي سهيرو سهمههه بوون، دهيئين
 له بواري ههله سوکهوته ڪاندا، ههههههه تووشي ههله بوون، بهلام
 تاراددهيهڪي زور توانيوپانه مهداري خوڀان ساز بڪه و توانيوپانه ڙياني
 ڪومه لايهتي و سياسي خوڀان پڻڪ بههه، ڪهواته: عيادهته ڪان له مهوڊاي
 عهقل بهدهرن، بهلام ههله سوکهوته ڪان له مهوڊاي عهقلدان، ٻوچي؟ چونڪه
 عيادته، چ لايهه تيوري (نظري) هڪهي ڪه برپتيه له (ثيمان و عهقيده) و
 چ لايهه ڪردهيههڪهي، ڪه برپتيه له پيشڪهش ڪرڻي دروشمه ڪان:

[illegible]

بۇ ۋىتە: عەقىدە ناگۇرئ، عىبادمەكان ناگۇرئىن و شەرىعت خالى تىدا
خستوونەتە سەر پىتان، بەلام هەئسوگەوتەكان مامەئەو بازىرگانىي،
پىكھىنانى دەۋلەت، بەرپومېردنى ۋلات، فەرمان بە چاكەو نەھى لە خراپە،
پاكسازىي و چاكسازىي، ئەوانە لەبەر ئەھەى گۇرپانىان زۆر بەسەر دادئ،
شەرىعت بە كورتىي باسى كردوون و، هئلى گشتى و چوارچىۋەى فراوانى بۇ
داناون، بەلام بۇشايى زۆرى تىدا بەجى هئشتوون، بۇ ئەھەى كە عەقلى
ئىنسان پرى بكتەۋە.

بنه‌مای پینجهم:
بناغه له خوا په‌رستییه‌کاندا قه‌ده‌غه‌بوون
(حَظَر)و، بناغه له هه‌ئسو که‌وته‌کاندا
ره‌وا (مباح) بوونه

بەرپرزان!

لەراپردوودا ھەتا ڕاددەمیەك تیشكمان خستە سەر مەسەلەى دابەشبوونى كردهوهكان بەگشتى بۆ دوو جوۆرى سەرەكی: خواپەرستییهكان و، ھەئس و كەوت و نەریتەكان (العبادات، والمعاملات والعادات)، پاشان پیناسەى ھەركام لەخوا پەرستى و نەریت (العبادة والعادة) مان كردو، جیاوازی سەرەكی نیوانیشیانمان خستەروو، ئیستاش لێردا ھەول دەدەین چۆنیەتى ھەئس و كەوت و مامەئەكردن لەگەڵ ھەركام لەپەرستشەكان و نەریتەكان (العبادات والعادات) دا بێخەینەر وو.

دیارە ئەم بنەمایەش گرنگی و بایەخێكى زۆرى ھەمە ئەم پۆژگارەماندا كە دەمانەوى، خوا پشٹیوان بێ، شەریعت بکەینەوه ساییو سیبەرى كۆمەلگاکەمان و کالای بالای میللەتەكەمان، كە بەمى لەمەك جیاكردنەوهى وردى سنوورى نیوان خوا پەرستییهكان و ھەئس و كەوت و نەریتەكان، گیرۆدەى سەرلێشٹیوان و گرفتاریی گەورەو بێرەزا دەبین.

دیارە بەخستە رووى ئەم مەسەلەمەش مەبەستى ئەم قسانەم باشتر روون دەبیتهوه.

ئنجای شایانى باسیشە كە ئەو بابەتەى سەرگەرمى توێژینەوهى: (جەژنە و یادوبۆنەكان و ھەئسەنگاندنیک) پەيوەندى راستەوخۆى بەم مەسەلەیهوه ھەمەو، ھۆكارى سەرەكی بەھەئەداجوونى ئەوانەى كە ئەم بابەتەدا بەھەئەداجوون، بریتىە لە ھالى نەبوونیان لەم مەسەلەیهو لى تێكەڵ بوونى خواپەرستییهكان و نەریتەكان (العبادات والعادات)، كە بێگومان زۆر لەمەك جیاوازان و، بناغەو شیوازی مامەئەكردن لەگەڵ ھەركامیكیان نەك ھەر جیاوازه، بگرە راست پێچەوانەى ئەوى دیکەیه،

چونكە:

بناغەو ئەسل بۆ مامەلەكردن لەگەڵ پەرستشەكان (العاتات)دا، ئەومىيە كە بۆمان نىيە لەخۆمانەو ھىچ جوۆر خوا پەرستىيەك ئەنجام بەدەين، مادام شەرىعت ديارى نەكردى و دايەنابى، واتە: ئەسل وەستان و شوئىنكەوتن (الوقوف والإتباع)، بەلام بناغەو ئەسل بۆ مامەلە لەگەڵ ھەئس و كەوت و نەرىتەكان (العاملات والعاتات)دا، برىتيە لە رپپيدران و داھىنان (الجواز والإبداع)و، گرنگ ئەومىيە لەگەڵ دەقيكى شەرىعتدا تىگىران دروست نەبى.

واتە:

لەبوارى خوا پەرستىيەكاندا مەگەر ئايەتيكى قورئان يان زياتر، يان دەقيكى راست و راشكاوى سوننەت ھەيى، ئەگەرنا بۆمان نىيە ھەنگاو بنىين و لەخۆمانەو جوۆر خوا پەرستىيەك دابىنين و ناو بنىين، بەلام لەبوارى ھەئس و كەوت و نەرىتەكاندا، راست بەپىچەوانە: بۆمان ھەيە ھەر جوۆر مامەلەو ھەئس و كەوتىك بكەين و، ھەر جوۆر نەرىت و ھەئس و كەوتىك پەيدا بكەين و دابىنين كە پىمان وايە، بەرژمەندىيەكان دابىن دەكات، بەرژمەندىي (مصلحة)يش، برىتيە لە دوورخستەو ھى زيانەكان و وەدەستەينانى سوودمەكان (دفع المضارّ وجلب المنافع)، و ھىچ جوۆر ھەئس و كەوت و نەرىتەك قەدەمغە نىيە، مەگەر دەقيكى شەرىعتى رپوون و بى چەند و چوونى لەسەربى، كە قەدەمغەيو رپ لىگىراو.

ھەلبەتە حىكمەتى ئەومش كە بناغەو ئەسل بۆ مامەلە كردن لەگەڵ خواپەرستىيەكان و ھەئس و كەوتەكاندا بەوجۆرىيە كە پىچەوانەى يەكدين ئەومىيە كە:

خواپەرستىيەكان مامەلە كردنن لەگەل خوادا "سبحانه وتعالى" و ديارە بەس خواش خۆى دىزانى كەپۆيىستە چۆن مامەلەى لەگەل بكرى؟ چ مامەلەى فيكرى كە لەئيمان و عەقيدەدا خۆى دىنوئى، چ مامەلەى كرمى كە لە وەرگرتنى بەرنامەكان و پىشكەشكردىن دروشمەكان (أخذ الشرائع وتقديم الشرائع) دا خۆى دىنوئى، بەلام ھەئس و كەوت و نەریتەكان، مامەلەكردىن مەرفقەكانن لەنىو خۆياندا، لە ھەموو بوارەكانى سياسى و ئابوورى و جەنگ و ئاشتى و كۆمەلایەتییەدا، ئاشكراشە كە چۆنئەتى مامەلە كرىن مەرفقەكان لەنىو خۆياندا، لەمەوداى عەقلى بەشەردايەو، مەرفقە تا راددىەكى زۆر عەقلى پى دىشكى، ھەربۆەش شەرىعەت ئەگەر لەبوارى خواپەرستىيەكاندا نوختەى خستوونە سەرپىتان، لەبوارى نەریت و ھەئس و كەوتەكاندا بەدانانى چوارچۆمىەكى فراوان و ھىلە گشتىيەكان وازى ھىناو، بۆشايى زۆرى بەجۆشۆ، كە مەرفقە بەعەقلى خۆى بەگوێرەى پىداويستى ژيان و گوزمرانى ھەمىشە گۆراوى، لەپى كۆشكردىن (اجتھاد) و تىفكرىنى ھىلەگشتىيەكانەو، پى بكاتەو.

ئەجا ھەر ئىرمەشەومىە كە زانايان بەرستەى: (إجمال في المتغيرات وتفصيل في الثوابت)، واتە: بەكورتى باسكردىن گۆراوكان و، بەدرىژى باسكردىن نەگۆرەكان، تەعبىران لەو ھالەتى شەرىعەت كرىو.

ئىستاش با بۆ بەرچاو روونى زياترو، زانىنى بەلگەكانى ئەو بنەمايە لەقورئان و سوننەتدا، سەرنجى قسەو بىروپراى ژمارەيك لەزانايان بىدەين لەوبارەو:

١- (ابن تيمية) "رحمته خوى لیبى" له (مجموع الفتاوى) كهى خویدا دهلى: (الأصل في العبادات أن لا يشرع منها إلا ما شرع الله و الأصل في العادات أن لا يحظر منها إلا ما حظره الله)، واته: بناغه له عبادته كاندا نهويه كه هيچى شهرعى نيه، مهگەر نهوى كه خوا دايىابى، وه بمپيچه وانه وه بناغه له ههسوگه وت و نهريته كاندا، نهويه كه هيچ شتى قهدهغه نيه، مهگەر نهوى كه خوا قهدهغه كرىبى.

واته: كهسيك بيهوى عبادته تيك بكا، دمبى بزاني، ئايا خوا فهرموويه تى: نهو عبادته بكه! يان نا؟ دمبى ئيزنى شهرعى له سهر بى نهو جار بيكا، نهگەر نا كهس بوى نيه له خوڤا بللى: جوڤه نويزيك دهكه، يا خود جوڤه پوژوويهك دهگرم، دمبى بهس پوژوويهك بى كه خوا فهرموويه تى يان پيغه مبهر "صلى الله عليه وسلم" وه تهنيا نويزيك بى كه خواو پيغه مبهرى خوا فهرموويانه، چونكه عبادت ههسوگه وت له گهل خوادا "سبحانه و تعالى" ههسوگه وتيش له گهل خوادا، ههر خوا دهزاني دمبى چوڻ ههسوگه وتى له گهلدا بكهى، بهلام بمپيچه وانه وه بوارى ههسوگه وته كان و عادت و نهريته كان، بو مان هميه هه موو ههسوگه وته كان بكهين هه موو عادت و نهريته كان په چاوبكهين و مومارسه بكهين، مادام دهقيكى شهرعى روون و بى چهندو چوونى له سهر نه بى، كه نهو ههسوگه وته ديارى كراوه، قهدهغهميه.

ههروها له كتيبى: (القواعد النورانية الفقهية) دا^٢ روونتر نهو بنچينهيه

١ - ج ١٤، ص ٤٥.

٢ - ص ١١٢.

دينى، ههلهه ته زانايانى ديكهش ههه دهيهين، دهلى: (ان تصرفات العباد من الأقوال و الأفعال نوعان: عبادات يصلح بها دينهم، و عادات يحتاجون إليها في دنياهم، وباستقراء أصول الشريعة نعلم أن العبادات التي أوجبها الله أو أحبها لا يثبت الأمر بها إلا بالشرع، و أما العادات فهي ماعتاده الناس في دنياهم مما يحتاجون إليه، و الأصل فيه عدم الحظر، فلا يحظر إلا ما حظره الله "سبحانه و تعالى" و ذلك لأن الأمر و النهي هما شرع الله، و العبادة لابد أن تكون مأموراً بها و لهذا كان أحمد و غيره من فقهاء الحديث يقولون: إن الأصل في العبادات التوقيف، فلا يشرع منها إلا ما شرعه الله، و إلا دخلنا في معنى قوله تعالى: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذُنْ بِهِ اللَّهُ﴾ والعادات الأصل فيها العفو، فلا يحظر منها إلا ما حرّمه، و إلا دخلنا في معنى قوله تعالى: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا﴾.

واته: كردهوهكانى بهندهكان (بهشهر) له قسه و له كردار بهگشتى دوو جوړن: چهند خواپهرستيهك كه دينداريانى پى چاك دهكهن و دينداريان پيك دهين، وه چهند نهريتيك كه بو ژيانى دونيان پيوستيان پيانه، وه بهتيوهپامانى بنچينهكانى شهريعت (واته: قورځان و سوننهت) دهزانين كه نهو عيادتهانهى خوا "سبحانه و تعالى" پيوستى كردوون ياخود پهسهندى كردوون (واته: فهرزن يان سوننهتن) بهي فهرمانى شهرع ناچهسپن (دهي دهقيكى قورځان يان دهقيكى سوننهت ههبي نهوجار دهزانين نهو عيادته ههيه، جا چ واجب بى، چ سوننهت بى) بهلام عادهكان ياخود ههلهوهكهوتهكان، نهوه شتانيكن كه خهك له ژيانى

دونیای خۆیاندا عادتیان پیومگرتوون و پیوستیان پیانیه (وهك ژن و
 ژنخوازیی دموعوت و دموعتکاری و جهنگ و ئاشتیی و کرین و فروشتن)
 بناغه لهو ههلسوکه وتانهدا قهدهغه نه بوونه و هیچی لێ قهدهغه نیه، مهگهر
 خوای پاک و بهرز قهدهغه ی کردبێ، ئه ویش له بهرئهوه که شه رعی خوا له
 ئه مرو نه هی پێک دێ، عیبادمهش دهبی فه رمان پیکراو بێ یان به شیوه ی
 پیوست، که پێی دهگوترێ: فه رز، یان به شیوه ی په سمند، که پێی
 دهگوترێ: سوننهت، بۆیهش ئیمام ئهحمه دو غهیری ئه ویش له شه ر عزانانی
 فه رمو و ده ناس گوته و یانیه: بناغه له خوا په رستییه گاندا وهستی نران
 (توقیف) ه (واته: دهبی بومستی و بوته نیه له خووه عیبادمهتیک بکه ی)
 عیبادمهت دهبی خوا "سبحانه و تعالی" داینا بێ و ئه گهر وانه کهین، دهچینه
 نیو مانای قسه ی خوای به رزمه، که دهفه رموی: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ
 شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ الشوری، واته: یا خود ئایا ئه وانه
 چهند هاو به شیکیان همن، که شتیکیان له دین بو داناون، که خوا مۆله تی
 له سه ر نیه؟! (که واته: دانانی جه لال و جه رام، دانانی عیبادمهت و ئه وهش
 جه قی خوای په رومرد گاره "سبحانه و تعالی" وه هه ر که سیك ئه وه بکا و
 عیبادمهتیک دابنێ به عینوانی دین، مانای وایه له جیاتی خوا شه رعی بو
 خه لک داناهه) به لام ههلسوکه وته کان بناغه تیایاندا دهستکرا و می و
 رپێدرا نه، بۆیه هیچ شتیک له عاده ته کان قهدهغه نا کرێ، مهگهر ئه وه ی
 خوا قهدهغه ی کردوه، ئه گهر نا که سیك عادتیک قهدهغه بکا که خوا
 قهدهغه ی نه کردوه، ههلسوکه وته که ی دهچیته باز نه ی ئه و فه رمایسته ی
 خوا وه که دهفه رموی: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ

مَنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ أَللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ یونس، واته:
پێیان بلێ: ئایا ئه و رزق و پۆزیه دهبینن که خوا بۆی ناردوونه خوار، ههر
له خۆتانوه؟ هه لال و هه پرامتان تیدا داناوه، بلێ: ئایا خوا موته تی داوه،
یاخود به ناوی خواوه درۆ دهکهن و، خوا شتیکی قه دهغه نه کردوه و خۆتان
قه دهغه ی دهکهن؟!

که واته: ههر که سیك شتیک له خه لک قه دهغه بکا که خوا قه دهغه ی
نه کردبێ له هه لسوکه وته گاندا، ئه وه له راستیدا و مگو بلێی خۆی له خه لک
کردۆته په رسترا و، خۆی ئی کردوونه په رومردگارو، خۆی کردۆته شه رع
دانه را

٣- ههر له وه باره وه (عبدالرحمن بن ناصر السعدي) دمه باره ی هه مان
مه سه له له کتیبی (أصول الفقه المهمة) دا به کورتیی دمه یینی و ده لئ:
(الأصل في العبادات الحظر، إلا ما ورد عن الشارع تشريعه، و الأصل في العادات
الإباحة، إلا ما ورد عن الشارع تحريمه)،^١ واته: بناغه له عیبادمه ته گاندا
قه دهغه بوون و پێلگیرانه، مه گهر ئه وه ی که شه رع دانه ر خوا "سبحانه و
تعالی" داینبی، به لām بناغه له هه لسوکه وته گاندا پێپیدرانه، مه گهر ئه وه ی
که شه رع دانه ر پێی لیگرتبێ، (دما هه مووی په وایه).

٢- ههر له وه باره وه (د. عبدالکریم زیدان) یش له کتیبی (الوجيز في أصول
الفقه) دا دوا ی ئه وه ی که باسی (مباح) دهکات، ده لئ: (و على هذا فالأفعال من
عقود و تصرفات، و الأشياء من جماد و حيوان و نبات، الأصل فيها الإباحة، فما
لم يرد دليل من الشارع يدل على حکمها صراحة فحکمها الإباحة إستصحاباً من

الإباحة الأصلية، هذا و إن حكم المباح أنه لا ثواب فيه ولا عقاب و لكن قد يثاب عليه بالنية و القصد، كمن يمارس أنواع الرياضة البدنية بنية تقوية جسمه ليقوى على محاربة الأعداء)،^١ واتە: لەسەر ئەو بناغەییە: کردەوێگان لە گریبەستەکان و لە ھەڵسوکەوتەکان (گریبەستەکان واتە: گریبەستی ھاوسەرگیری، گریبەستی نیوان دوو دەولەت، گریبەستی کپین و فروشتن، گریبەستی سیاسی لەنیوان خەڵک و حوکمراپندا) ھەموو ئەوانە، وە شتەکان لە ماددە بێ ژیان و ئاژەڵ و پرووێک (واتە: ھەموو شتێک) بناغە تیاپاندا بریتییە لە پێپیدران و ھەموویان پەوان، ھەڵسوکەوتەکان وە شتەکان ھەموویان پەوان، مەگەر ئە شەرع دانەرەو بەلگەیک هاتبێ بە پروون و پاشکاوێ ھەرموو بێت: ئەو شتە قەدەغەییە، ئەگەر نا حوکمەیکە بریتییە لە پەوایی و پێپیدران، چونکە لە ئەصلدا ھەموو شتەکان پێپیدراون، وە ھەموو ھەڵسوکەوتەکان پێپیدراون، (چونکە خوای پەروردگار ھەرموویمتی: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا...﴾ البقرة، ھەرچی لەسەر زەوییە بۆ ئێوەم دروستکردو، وەخوای پەروردگار دەفەرموی: ﴿وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ...﴾ الجاثية، ھەرچی لە ئاسمانەکان و زەوی دایە بۆ ئێوەم دەستەمۆ کردو، کەواتە: ھەموو شتێک بۆ ئێمە ھەڵال و پەوایە، مەگەر ئەوێ خوای کاربەجێ جیای کردبێتەو) وە حوکمی پەوا (مباح) ئەوێمە کە نە پاداشتی لەسەرەو نە سزای لەسەرە، بەلام جاری وا ھەیە مەرووف شتێکی موباح دەکا،

١ - المطلب الخامس: المباح، ص ٤٨.

٢ - ئەوێ نیوان کەوانەکان زیادکردنی خۆمە.

بەلام بە نىيەت بۆى دەبىيەتە مايەى پاداشت (بۆ ويىنە: ئاودەخواتەو، بۆئەو، جەستەى بەھىز بىت و بتوانى ئەرگە شەرىعيەكان جىبەجى بىكات، ھاوسەرگىرى دەكات، بۆئەو، كە نەسل و وچەى پەيدابى و خوۋى بەرانبەرگەى لە جەرپامو گوناخ بپارىزى) ەك كەسىك كە چەندان جۆرە وەرزشى جەستەى دەكات بۆئەو بەدەنى بەھىز بىت و، دواىى بتوانىت لەبەرانبەر دوژمناندا بەھىزى. □

بەلام مەن دەلىم: ئەگەر لەبەرانبەر دوژمنانىشدا بەھىزىنەى، ھەر لە خودى خوۋىدا بەدەن بەھىزىوون، شتىكى پەسەندو شتىكى باشە، كەواتە: كاتىك كە باسى ھەئسوكەوتىك دەكرى، جا چ يادو بۆنەمەكە، چ نەرىتىكە، ھەر ھەئسوكەوتىك بى، ئەو كەسەى كە دەلى: ئەو شتە رەوايە، پىويست ناكات بەلگە بىننەتەو چۈنكە لە ئەھلدا ھەئسوكەوتەكان رەوان، بەلگە دەبى ئەو كەسە بەلگە بىننەتەو كە دەلى: ئەو ھەئسوكەوتە قەدەغەيە، بۆ ويىنە: يەكىك دەلى: يادكرنەو، لەدايك بوونى پىغەمبەر "صلى الله عليه وسلم" قەدەغەيە، دەلىين: بەلگەت چىيە؟ يان يەكىك دەلى: يادكرنەو، رۆزى نەورۆز قەدەغەيە، دەلىين: بەلگەت چىيەو لەبەرچى؟ چۈنكە لە ئەھلدا ھەئسوكەوتەكان رىپىدراو و رەوان، بۆيە دەبى ئەو بەلگە بىننەتەو نەسەر نارەواىى، بەلام بەمىچەوانەو، عىبادەت ھەر كەسىك بلى: ئەو جۆرە خواپەرىستىيە دەكەم، دەلىين: بەلگەت چىيە كە فەرزە يان سوننەتە؟ چۈنكە خواپەرىستىيە بەمى بەلگەى شەرىعىيى دروست نىە، بەلام ھەئسوكەوت پىويستىيە بە بەلگەى شەرىعىيى ناكات، چۈنكە ھەئس و كەوت و عادەتەكان خوۋان لە ئەھلدا رەوان و رىپىدراو.

حىكەتەكەش ئەومىيە كە عىبادەت بىرىتيە لە ھەئسوكەوت لەگەل خوادا

"سبحانه و تعالى" ھەلەسوگەوتيش لەگەڵ خوادا دەبێ خوا پێت بفرموی: ئاوا ھەلەسوگەوت بکە! ئاوا نوێژم بۆ بکە، ئاوا رۆژوو بگرە، ئاوا يادم بکە، ئاوا دووعا بکە، ئاوا لێم بترسێ و پشتم پێ ببەستەو... ھتد، وەخوا ھەر بۆخوێ دەزانێ ناوگانێ گامانەن و سیفەتەکانی چی و چینی؟ بەلام ھەلەسوگەوتی ئێمە لەنیو خۆماندا، لە مەودای عەقڵی خۆماندا، بۆیە شەریعەت لە بواری عیبادەتدا، وە لە بواری ئیمان و عەقیدەدا، نوختەى خستۆتە سەر پیت، ھەر بۆیەش وەك دواى باسى دەکەین، ھەر شتێ لە بواری ئیمان و عەقیدەو عیبادەتدا زیادبکری، بیدەتە، بەلام لە بواری ھەلەسوگەوتەکاندا، جا چ ھەلەسوگەوتی سیاسیی بێ: حوکم و سیاسەت و دەولەتداریی، چ ھەلەسوگەوتی بازرگانیی و ئابووری بێ، چ ھەلەسوگەوتی کۆمەلایەتی بێ، لە بواری ھەلەسوگەوتەکاندا، شەریعەت نەچۆتە نیو وردەکارییەکانەو، چوارچیۆمیەکی فراوانی دانامو بۆشاییەکی زۆری بەجێھێشتو بۆتەوێ خەلك بەعەقڵی خوێ پری بکاتەو، بۆیە لە بواری ھەلەسوگەوتەکاندا بواریکی زۆر ھەیە بۆ داھێنان (ابداع)، ئنجا پەیداکردن و ئیبتیداع لە دیندا چەندە خراپە، داھێنان لە بواری دنیادارییدا ھێندە پەسەندو بگرە پێویستە.

٤- (ابن عثیمین)یش لەو بارەووە کە بناغە لە عیبادەتەکاندا، بریتییە لە پێی لیگیران، مەگەر شەرع شتیکی دیاریکردبێ، وە بناغە لە ھەلەسوگەوت و عادەتەکاندا، بریتییە لە پێی پێدران، مەگەر شەرع شتیکی قەدەغە کردبێ، واتە عەكسی یەكدیین، لەو بارەووە لە کتیی: (شرح الأربعین النووية)^١ لە شەرحی

^١ - ص ١٢٢، ١٢١.

ئەم فەرمودەیەدا کە دەفەرموی: {مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ} (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (١٧١٨))، واتە: هەر کەسێک کردەومێهە بکات، فەرمانی ئێمەى لەسەر نەبێ، پەتکارووییە، کە مەبەستى پێ عیبادەتە، جا لە شەرحى ئەم فەرمودەیدا (ابن عثيمين) دەڵێ: (مَنْطُوقُ الْحَدِيثِ: أَنَّهُ إِذَا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ أَمْرُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهُوَ مَرْدُودٌ، وَهَذَا فِي الْعِبَادَاتِ لِأَنَّكَ فِيهِ، لِأَنَّ الْأَصْلَ فِي الْعِبَادَاتِ الْمَنْعُ حَتَّى يَقُومَ دَلِيلٌ عَلَى مَشْرُوعِيَّتِهَا، فَلَوْ أَنَّ رَجُلًا تَعَبَدَ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ بِشَيْءٍ وَأَنْكَرَ عَلَيْهِ إِنْسَانٌ، فَقَالَ: مَا الدَّلِيلُ عَلَى أَنَّهُ حَرَامٌ؟ فَالْقَوْلُ قَوْلُ الْمُنْكَرِ فَيَقُولُ: الدَّلِيلُ: هُوَ أَنَّ الْأَصْلَ فِي الْعِبَادَاتِ الْمَنْعُ وَالْحَظَرُ حَتَّى يَقُومَ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهَا مَشْرُوعَةٌ، أَمَّا غَيْرُ الْعِبَادَاتِ فَالْأَصْلُ فِيهَا الْحَلُّ، سِوَاءٍ مِنَ الْأَعْيَانِ، أَوْ مِنَ الْأَعْمَالِ، فَإِنَّ الْأَصْلَ فِيهَا الْحَلُّ، مِثَالُ الْأَعْيَانِ: رَجُلٌ صَادَ طَيْرًا لِأَكْلِهِ، فَأَنْكَرَ عَلَيْهِ آخَرٌ، فَقَالَ: مَا الدَّلِيلُ عَلَى التَّحْرِيمِ؟ فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ هُوَ، لِأَنَّ الْأَصْلَ الْحَلُّ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿هُوَ

الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ ﴿البقرة﴾ ومثال الأعمال: رَجُلٌ عَمِلَ عَمَلًا فِي بَيْتِهِ، أَوْ فِي سَيَارَتِهِ، أَوْ فِي لِبَاسِهِ، أَوْ فِي أَيِّ شَيْءٍ مِنْ أُمُورِ دُنْيَاهُ، فَأَنْكَرَ عَلَيْهِ رَجُلٌ آخَرٌ، فَقَالَ: أَيْنَ الدَّلِيلُ عَلَى التَّحْرِيمِ؟ فَالْقَوْلُ قَوْلُ الْفَاعِلِ، لِأَنَّ الْأَصْلَ الْحَلُّ) واتە: ئەم فەرمودەیدا بە ڕوایەتی بیژمگەى ئەوە دەگەینى، کە هەر کردەومێهە فەرمانى خواو پیغەمبەرى خواى لەسەر نەبێ، پەتکارووییە ئەوەش هیچ گومانى تێدا نیە، کە مەبەست پێى عیبادەتەکانە، نەك هەڵسوگەوتەکان، لە عیبادەتەکاندا دەبێ خواو پیغەمبەرى خوا ﷺ دەقیان لەسەر کردبێ، ئێجا بۆ ئێمە شەرعییە، چونکە بناغە لە عیبادەتەکاندا بریتیە لە ڕێ لێگیران، هەتا بەلگە دەبێ لەسەر شەرعى بوونى، (وێنە دینیتهوه) ئەگەر پیاویک بە جوړێک خواى پایە بەرزى پەرست، یەکیکی دیکە ئینکاری لێکردو گوتى: بۆ بەم شیوێهە خوا دەپەرستى؟ وه ئەوهی کە خوا پەرستییهکەى کردوه، گوتى:

بەلگەت چىيە لەسەر ئەو^۱ كە قەدەغەيە؟ ئەو قسە قسەى ئەو كەسەيە كە
 رەختەى لى گرتو، ئەو كەسەى كە رەختەى لى گرتو دەلى: بەلگەم ئەوەيە كە
 ئەسل لە عىبادەتەكاندا پى لىگىران و، قەدەغە بوونە، مەگەر بەلگە ھەي
 لەسەر ئەوەى كە شەرعىيە، تۆش بەلگەت نى، كەواتە: نابى بە جورىك خوا
 بپەرستى كە خوا نەيفەر موو، بەلام غەيرى عىبادەتەكان، چ شەكان (أعيان)
 وە چ كەدەموەكان (أعمال)، ئەسل تىياندا برىتە لە ھەلەلەي، وینەيەك لە
 شتان، (مثال الأعيان): كەسەك بەلندەيەك راپ دەكات بۆ ئەوەى بىخوات،
 يەكەيكى دىكە ئىنكارىي لىدەكات و دەلى: ئەو بەلندەيە قەدەغەيە، بەلگەت
 چىيە كە دىخو؟ ئەویش پى دەلى: ئەدى تۆ بەلگەت چىيە لەسەر ئەوەى
 كە ئەم بەلندەيە قەدەغەيە؟ قسەى كامىان دىخو؟ قسەى ئەو كەسە كە
 بەلندەكە دىخو، قسەى ئەو دىخوات، چونكە ئەسل ئەوەيە كە ھەموو شەكان
 ھەلەلەن، وەك خوای بەرز فەر موو یەتى: (خوا ئەو كەسەيە كە ھەرچى
 لەزەمويدايە بۆى دروست كەردوون) البقرە ۲۹، (كەواتە: باباى بەلندە خۆر ناچار

۱ - ھەندەكەيان لەو بارەو گوتبوويان: دەبى بلىين، (الأشياء النافعة) شتە سوود
 بەخشەكان، بەلام ھىچ كام لەزانايان ئەو قەيدەيان نەخستۆتە سەرى، چونكە خوا ھەرچى لە
 زەمويدا دروست كەردو، بۆ ئىنسانەكانى دروست كەردو، ئىدى ئەوەى كە زەمرى ھەيە، ئەو
 قەدەغەيە، لەبەر ئەوەى كە زەمرى ھەيە، وە كەدەموەكان و ھەموويان ھەلەلەن
 رەوان، بەلام كەدەموو ھەلەسەكەوتەك نەروايە، كە دەيەك شەرعىي لەسەر بى، بۆيە پىويست
 ناكات ئەو قەيدەى بىھە سەرى: (ئەو شتانەى كە سووديان ھەيە، ھەلەلەن) ئەو پىويست
 ناكات و بلىين، چونكە ئەوەى كە زەمرى ھەيە، ئەو شەرع ديارى كەردو، كە ھەرامە:
 ﴿وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ﴾ (الانعام، واتە: ئەوانەى كە ھەرامەن، خوا بە تەفصىلى
 بۆى باس كەردو، ئىدى ئەوەى دەمىنەتەو ھەموو ھەلەلە.

نېھ ئەمە بىلەن ھەدىسىكى لەسەر بەيىنىتەمۇ، بۇ وېنە: ژياندارىكى دەريايى ئەگەر كاتى خۇي خوارنى باۋ نەبوۋىي، ھەر شىيىكى دىكە لەم پەرى ئەفرىقىيا، لەم پەرى پۇژھەلاتى ئاسيا جۇرە بىلەن ھەدىك، جۇرە ژياندارىك پەيدادەبى، كە لە كۆمەلگەي پىغەمبەردا ﷺ نەبوۋە، بەلگەمان چىيە كە ھەلە؟ بەلگەمان ئەمەيە كە خوا "سبحانە وتعالى" دەفەرمۇي: ھەمۇ شىيىك لە زەويىدا بۇ ئىۋە دروست كىرە، ئىجا كە زەمەرى نەبوۋ ماناي وايە ھەلە،^۱ وېنەي كىرەمان كە ئەسلى تىياندە رەوايە: پىاۋىك لە مالى خۇي، ياخود لە سەيارەكەيدا، ياخود لە بەرگە پۇشاكىدا، يان لە ھەر شىيىكە، كىرەمەيەك لە كاروبارى دىيىدا دەكە، پىاۋىكى دىكەش ئىنكارى لى دەكە، دەئى: بۇ ۋا بەم شىۋەيە رەفتار دەكەي؟ (بۇ وېنە: سەيارەكەي دەشۋات، مائەكەي بۇياغ دەكە، يان پەردەي بۇ دەگىتەمۇ، يەككىش رەخەي لى بىگى) قسە قسەي ئەۋكەسەيە كە كىرەمەكە دەكەت، ئەمەي دىكە دەبى بەلگە بىيىتەمۇ، (تۇ بەلگەت چىيە لەسەر ئەمەي كە نابى دىۋار بۇياغ بەكەي؟ بەلگەت چىيە لەسەر ئەمەي ئەمەي نابى بەردى ھەلەلانى لىبەردى؟ بەلگەت چىيە لەسەر ئەمەي كە نابى خانوۋ سى قات بى؟ ئىجا ئەگەر بەلگەي نەبوۋ لەسەر قەدەمەبوۋنى، ئەمە لەسەر ئەسلى خۇي دەمىنىتەمۇ، كە بىرىتە لە ھەلەلى).

ھەروەھا (ابن عثيمين) ھەر لەۋبارمۇ لە شەرحى ئەم فەرمۇدەيەدا كە دەفەرمۇي: {وَاَيَاكُمُ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ} (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْمٍ: (١٧١٨٤)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْمٍ: (٤٦٠٧)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْمٍ: (٢٦٧٦) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَهَ بِرَقْمٍ: (٤٢)، وَالْحَاكِمُ بِرَقْمٍ: (٣٢٩)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرَقْمٍ: (٥)

^۱ - ئەمەي نىۋان كەۋەنەكانەم بۇ زىاتىر رەۋنەكەمەي مەبەست زىاد كىرە.

وَصَحَّحَهُ الْأَبَانِي فِي (السَّلْسَلَةُ الصَّحِيحَةُ) بِرَقْم: (٩٣٧)، وَاثَهُ: خَوْتَانِ دَوُورِ بَغْرَن
 لَه شَتَه پەیدا کراوەکان، چونکە هەموو پەیدا کراویەک گومراپیە، دەلی:
 (وَالْأُمُورُ الْمُحَدَّثَةُ يَعْنِي بِهَا صَلَوَاتُ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ الْمَحْدَثَاتُ فِي دِينِ
 اللَّهِ، وَذَلِكَ لِأَنَّ الْأَصْلَ فِيمَا يَدِينُ بِهِ الْإِنْسَانُ رَبَّهُ وَيَتَقَرَّبُ بِهِ إِلَيْهِ،
 الْأَصْلُ فِيهِ الْمَنْعُ وَالْتَحْرِيمُ، حَتَّى يَقُومَ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ مَشْرُوعٌ، وَلِهَذَا
 أَنْكَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَلَى مَنْ يُحَلِّلُونَ وَيُحَرِّفُونَ بِأَهْوَاءِهِمْ، فَقَالَ تَعَالَى: ﴿
 وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَلٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنُفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ
 الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١٣٣﴾ النحل، وأنكر
 على من شرع في دينه ما لم يأذن به، فقال: ﴿ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ
 شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ ﴾ ﴿١٣٤﴾ الشورى، وقال: ﴿ قُلْ أَللَّهُ
 أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴾ ﴿١٣٥﴾ يونس، واثه: پیغه مبهەر ﷺ
 دمه رموی: (وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ)، واثه: خوتان له شته
 پەیدا کراوەکان دوور بگرن، مبهستی پیغه مبهری خوا ﷺ پەیدا کراوەکانه
 له بواری دینداری (تعبدا)، چونکە ئەسل له وەدا که ئینسان پی له
 پهروەردگاری نیزی که دمیته وه، وه خووی پی له خوا نیزی که دمه خاته وه
 به نهایه تی بو دهکات، ئەسل تییدا ریگیران وه دمه بوونه، ههتا به لگه
 دمی له سه ره وهی که شه رعیه، بویمش خوا "سبحانه وتعالی" نهوانه ی
 که شتیان هه لال و حه رام کردوه، به ئارم زوی خویان، په خنه ی لی گرتوون،
 وه که دمه رموی: ﴿ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَلٌ
 وَهَذَا حَرَامٌ لِنُفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

﴿النحل﴾ ١١٦ واته: به زمانى به درۆتان مهئین ئهوه جه لاله و ئهوه
 جه پامه، تاكو سه ره نه جام درۆ به ناوى خواوه هه ئه بهستن، بێگومان ئهوانه
 درۆ به ناوى خواوه هه ئه به بهستن سه ره فراز نابن.

ههروهها ره خنهى گرتوه لهوانهى شتيك له ديندا پرپار دهمن كه
 موئهتى له سه ر نيه: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذُنْ
 بِهِ اللَّهُ﴾ ﴿الشورى﴾ ١١ واته: ئايا چه نه هاو به شيكيان هه ن كه شتيكيان له
 دين بو دادمهين، كه خوا فه رمانى له سه ر نيه، وه ك دمه ره موئ: ﴿قُلْ أَللَّهُ
 أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفَرَّقُونَ﴾ ﴿يونس﴾ ٥٩ واته: ئايا خوا ئيزنى داو،
 يا خود درۆ به ناوى خواوه دمه كن؟!

به لام له كاروبارى عادمتي و كاروبارى خياييدا ئه و ره خنهيه ناگيرئ له
 پهيداكرانيان، مه گه ر دمه ئيك هه بئى له سه ر قه ده غه بوونيان، ئه گه ر نا
 هه ر چى كاروباره دا به ئينه و پهيداى بكه، مادام دمه ئيكى له سه ر نه بئى، يا خود
 نه چيئه ژي ر بنچينه كه وه، كه به لگه بئى له سه ر قه ده غه بوون، ئه وه له سه ر
 ئه سلى خويهتى، كه ره وايى و جه لالييه.

بوئه من دمه ئيم، وه گو تو ومه: (الأصلُ في العبادات الإِتباع، والأصلُ
 في المعاملات الإِبْداع)^١ كه پيم وايه زو رباش له گه ل قسه ي زانا ياندا
 ديته وه، واته: بناغه له خوا په رستيه كاندا بري تيه له شوينكه وتن،
 (شوينكه وتنى پيغه مبه ر ﷺ) به لام بناغه له عادمته كان و له هه ئس
 و كه وته كاندا بري تيه له داهيئان.

^١ - رهنه پيشتريش ئه وه قه سميه كرابئ و مه رج نيه من دامه ئينابئ، گرنگ ئه و هيه قه ناعه تم
 پييه تى.

بوپهش هاوهلان "خوا لييان رازی بي"، ئهبو بهكرو عومهر و عوسمان و
 عهلي، ههر چوار خهليفه راشيدمکان و باقي هاوهلان، له کاروباری عبادمت و
 ديندارييدا، بهموو لهووی پيغه مبهريان لانه داوه عليه السلام، بهلام ئايا له بواری
 سياسهتي شهرعي و ئيدارهي دموکرات و بازرگاني و ئابووري و جهنگ و
 ئاشتي و... هتددا، تهماشايان کردوه، داخو پيغه مبهري عليه السلام چي کردوه،
 ئهوانيش گتو مت وابکهن؟! بو ويته: پيغه مبهري خوا عليه السلام خندهکي
 ئيداوه به دموري مهدينه دا، ئهوانيش خندهک لي بدن؟ يان پيغه مبهري
عليه السلام مهنجه نيقي به کارهيتاوه، حتمه ن دمي ئهوانيش مهنجه نيقي
 به کاربئين؟! يان پيغه مبهري عليه السلام به تير و کهوان شهري کردوه، ئهوانيش ههر
 به تير و کهوان شهري بکهن؟ يان پيغه مبهري عليه السلام چوڻ صوڻي کردوه و
 له گهل گي و نهمه رجي صوڻي کردوه، ئهوانيش وابکهن؟! نه خير، به لگو
 تهماشايان کردوه، مهصلحه مت چوڻ ته حقيق دمي، ويا نکر دوه، باکاتي
 خو پيغه مبهري خواش نه ميکريد؟! که واته: کاروباري دنيا، عادت و
 ههسو که وتهکان، ئهسل تيياندا داهيئانه، وه سمنگي مهحه کيش دابين
 کردني بهرژه و مندييه گانه، چوڻ بهرژه و منديي دابين بي، دمي ئاوا بکري،
 مادام ناشهرعي نه بي.

بنه‌مای شه‌شهم:
شتی ره‌وا به‌هوی به‌هه‌له به‌کاره‌یترانی و
خراپه ره‌گه‌ل خرائییه‌وه، جوکمه نه‌سلییه‌که‌ی
ناگۆری و قه‌ده‌غه نابی

ئەمىش بىنەمايەكى دىكەى گرنگەو رەچاوكردنى لەبوارى مامەلەكردن
لەگەل ھەئسو كەوتو نەرىتەكاندا بەگشتىو، بەتايبەت بۆنەو يادەكاندا،
رۆڭلىكى گرنگ دەگىرئ بۆ پارىزران لەھەلەو لادان و خلىسكان.
دەشتوانىن زۆر بەلگان لەسەر راستىي ئەم بىنەمايە بىننەو، بەلام بەم
چەند بەلگەيە وازى لىدىن:

۱- ئەگەر بىت و ھەر ھەقىك ناھەقىكى لەگەل تىكەل كرا، وازى لى
بىنن و، ھەر ھەلەك، ھەرپامىكى لەپەنادا كرا، دەستبەردارى بىن و ھەر
چاكەيەك خراپەيەكى لەگەل ئاوتەبوو، ھەردووكان بىكەو تەربىدەين،
ئەو ھىچ ھەق و ھەلەك و چاكەيەكان بەدەستەو نامىنى ا

ئاي دەگونجى زەماوندو ھاوسەرگىرى قەدەغە بكەين، چونكە جارى
وايە ھەئسو كەوتى ناھەقىكى، ھەك رەشەلەكى تىدا دەكرئ؟
يان ئاي دەگونجى گەشتە بەھارەو سەيران قەدەغە بكەين، چونكە
كەسانىك جارى وايە لەپەناى ئەودا شەراب دەخۆنەو؟

يان ئاي دەگونجى كرىن و فرۆشتن و بازرگانى قەدەغە بكەين، بەپاساوى
ئەو كە ھەندىك لەبازرگانەكان، بازرگانى بەشتى ھەرپامەو دەكەن و،
ھەندىكان سويندى بەدرو دەخۆن و ھەندىكان فەلەبازو قۆلچەن و... ھتەا؟

۲- خاوى دادگەر بەخاوم كىتەبەكانى فەرەمەو: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْسُونُ
الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْفُرُونَ بِالْحَقِّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (٦١) آل عمران، واتە: ئەي
خاوم كىتەبەينە! بۆچى ھەق و ناھەق تىكەل دەكەن و ھەق پەنھان دەكەن
لەھالەكدا كە دەشرانن "ئەو ھەقە"؟

كەواتە: ھەق و راستىي، ئەگەر ناھەق و درۆشى لەگەل تىكەل بكرئ، ھەر

ههق و راستیهو، نابی له بهر چاومان بکهوئ.

۳- (عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: بينما النبي ﷺ يخطب اذا هو برجل قائم، فسأل عنه، فقالوا: أبو إسرائيل نذر أن يقوم في الشمس ولا يقعد ولا يستظل ولا يتكلم ويصوم، فقال النبي ﷺ: منزه فليتكلم وليقعد وليتم صومته) رواه البخاري، واته: عبدوللای گوری عه عباس "خوا له خوئی و بابی رازی بی" دهئی: له کاتی کدا که پیغه مبه ر ﷺ و تاری دهدا، پیاویکی بینی راوه ستابوو، له بارمیه وه پرسیاری کرد؟ گوتیان: نه وه نه بو ئیسراییله له سه ر خوئی نه زر کرده که بهر ژوو بیو، له بهر خوړ بوهستیو، دانه نیشیو، نه چیت بهر سیبهرو، قسه ش نه کات!

پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: پیی بلین: با قسه بکات و دابنیشیو "بجیت بهر سیبهرو" ر ژوو و مکه میشی ته و او بکات.

وهک دمبین پیغه مبه ری خوا ﷺ نهو شته ناههق و ناشه رعییانهی، نهو پیاوه له گهل ر ژوو گرته ههق و شه رعیه که دا تیکه لی کردوون، که قسه نه کردنو، دانه نیشیتن و نه چووونه بهر سیبه ر بوون، هه ئیو ه شان دوونه وهو، نهو ههش که ههق بووه هیشتوویمه ته وه.

که واته:

ئیمهش پیویسته ههروا بکهین و هه میشه (کا) ی ناههق و (دان) ی ههقی قسه و کرده وان به ته رازوو پیوهری شه ریهت لهیهک جیا بکهینه وهو، هه ر یه که یان مامه نهی پر به پیست و شایسته ی خوئی له گه لدا بکهین.

کەواتە:

لەکاتی کدا کەسانی ک لەبۆنەو جەژنی کدا پەفتارو ھەلس و کەوتی ھەلەو
 ناسەرعیان لی دەپشکوێتەو، نابێ عاتیفیانە حوکم بدەین و بەھۆی
 ھەلەو ناسەرعیەکانەو، حوکمی نەرێنی (سەبی) گشتی بەسەر کۆی
 بۆنەو جەژنەکیان دا بدەین، کە بەلگەیەکی پوونی شەرعییمان لەسەر
 قەدەغەبوونی بەدەستەو نیە.

پەڕەبەندی مەکتەبی ھەژوێتە ھەلی بایر

archive.org/details/alibapir

Alibapir

QR Codes

www.alibapir.com

Alibapir

پەڕەبەندی مەکتەبی ھەژوێتە ھەلی بایر

QR Codes

بنده‌مای حدوتەم:
نیازو مەبەست جوکمی
هەئس وکەوتەکان دەگۆڕی

نيازو مەبەستو پائەنەر، ھوكمى شتەكان دەگوێرێ، چۆن؟ بۆ وێنە: كەسێك خەلك دموعت دەكا، ديارە دموعتى خەلك و خوارفندان بە خەلك (إطعام الطعام) شتێكى باشە، ھەك خوا مەدحى كەسانىكى كردوھە فەرموویەتى: ﴿وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينَ وَيتِمًا وَأَسِيرًا﴾ (٨) ﴿الإنسان، واتە: خوارفندێك كە خۆشيان دەوێ، دەیدەن بە نەدارو ھەتیو و دێل... بەلام یەكێك دموعتێك ساز دەكات بۆ كۆمەلێك بەرپرس، ھەك بەرتیلێك، بۆ ئەوھى ئەگەر داوايەكى ئێ كردن، جاویان بنووقیئێ، ئەوھ دموعت كردنەكەى ئێ ھەرام دەبێ، چونكە بۆ مەبەستێكى خراپە، ھە ئەسەرىشى گوناھبارە.

یان كەسێك گەشتو سەیران دەكا، بەلام بەو نيازو مەبەستە گەشتو سەیران دەكا كە لەوێ گوناھ بكا، چونكە نێمەكەى خراپە، یەكەمین ھەنگاو كە دەینی، گوناھبارە، یاخود كەسێك دەلێ: دەجمە سەفەر، ديارە چوونە سەفەر ھەلە، بەلام ئەو نيازى واىە بچێتە سەفەر بۆ ئەوھى نەفەرێك بكوژێ، یان پێگى بكا، ئەوھ یەكەم ھەنگاو كە لە مائەوھ دەینی گوناھبارە، چونكە نێمەتو ھاندەرەكەى ئەوھىە كە بچێ لەوێ گوناھ بكا، ئنجا لێرەدا چ بەبارى چاكە داویت، چ بەبارى خراپەدا، جارى وا ھەبە شتەكە موباحە، بەلام یەكێك ئەو شتە دەكات بە مەبەستى ھەدەست ھێنانى پاداشت، ھەك پێغەمبەرمان ﷺ لە فەرمايشتیكدا دەفەرموێ: (ما من مسلمین يلتقيان فيتصافحان الا غفر لهما قبل ان يفترقا) رواه أبو داود، واتە: دوو مسوولمان كە بەیەكەوھ تۆقە دەكەن، بەرلەوھى لەیەك جیا بنەوھ لەلایەن خواوھ دەبوردرێن.

دیارد تۆقەکردن ھەتسوکەوتەو عورفو عادەتیکی، بەلام مادام بە مەبەستی بڕایەتی دیکەم، گوناھیان لێ دەبێتەو، ھەروھا پیغەمبەر ﷺ رۆژی بە ھاوھەلەکانی فەرموو: ئەو خێر، ئەو خێر، ئەو خێر، ئەو خێر، ئەو خێر، دواپی فەرموو: (وفي بضع أحدكم صدقة) رواه مسلم.

واتە: وە یەکیک لە ئیو کە سەرچیی لێگەل خیزانی دەگات پاداشتی ھەیه، گوتیان: چۆن یەکیک لە ئیمە ئارەزووی خۆی جیبەجی دەگاو پاداشتی ھەیه؟ فەرموو: ئەگەر ئارەزووەکە لە ھەر پاداشتی جیبەجی بکات ھەر پاداشتی ھەیه؟ گوتیان بۆ، فەرموو: مادام لە ھەلەلدا جیبەجی بکات (خۆی و ھاوسەری لەگوناھ بپاریزی) پاداشتی ھەیه.

ھەروھا بوخاری و موسلیم لە عومەری کورپی خەتابەو "خوای لێی رازی بێ" ھیناویانە کە پیغەمبەر ﷺ دەفەرموو: (انما الأعمال بالنیات و انما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته الى الله و رسوله، فلهجرة الى الله و رسوله، ومن كانت هجرته لدنيا يصيبها أو امرأة ينكحها، فلهجرة الى ما هاجر اليه) واتە: بێگومان کردەوکان بە پیی نیەتن، وە ھەر کەسە چۆنی نیەت ھیناوە، ئاوا بۆی دەنووسری (ئەجا نموونە دەھینیتەو بە کوچ کردن و دەفەرموو: کەسێک بەو نیازە کوچ بکات کە بچێ بۆلای خواو پیغەمبەر ﷺ (لە مەککەو بەچێ بۆ مەدینە بۆلای دەولەتی ئیسلامیی، بۆ ئەوێ لەوێ فەرمانبەری خواو پیغەمبەر ﷺ خوا بکات) ئەو بەو پییە کوچەکە بۆ دەنووسری، یەکیکیش کوچ بکا بۆ ئەوێ بەرژموندییەکی دنیاوی دەست بکەوێ، یاخود ئافرمێک بینیت، ئەویش کوچەکە بەو پییە بۆ دەنووسری، کە لە دلی خۆی گرتەو.

کهواته: موباحه کانیس به پپی نیهتن و، ئەگەر مروق نیهته گهی باش بی، پاداشتی له سهریان ههیه و بوی دهن به طاعت، به ئی عادهت به نیهتی باش دهنه عیبادت، وه به پیچه وانه شه وه عادهته باشه کان و شته رهوایه کان، ئەگەر هاندیری خراپیان له پشته وه بی، ئەوه قهدهغه دهن، نهک هه ره نه وهنده، به لکو عیبادمتیش ئەگەر هاندرو پالنه ری خراپی هه بی، نهک هه ره به عیبادت دانانی، به لکو خاوه نه گهی له سه ریشی سزاده دری، به به لگهی ئەوه که خوا "سبحانه و تعالی" دمه رموی: ﴿فَوَيْلٌ

لِّلْمُصَلِّينَ ۖ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾

﴿الماعون﴾، واته: ئنجا سزای سهخت بو ئەو نوێژکه رانهی، که له نوێژه کان بیئاگان، ئەوانه ی که رپابازی ده کن.

وهک دهبین: خوی کار به جی و دادگەر راپه گیانده، که کهسانیک که نوێژیکی بی رووح و بیئاگایانه ی رپابازانه و ته نیا بو سه رنج راکیشانی خه لک ده یکن، نهک هه رنابی چاوهری پاداشت بن، بگره سزاو جه زربه ش چاوهر پیانه. دیاره ئامانجیشم له خسته پرووی ئەم به مایه و ئەم راستیه ی شه ریهت، سی شتی سه ره گیه:

یه کهم: ئەوانه ی که نیاز پیسن و، له په نای بۆنه و جه ژن و یادیکدا ده یانه وی و هه ولده دن مه به ستیکی خراپ پی نه دی، با ئەو کاره ی ده کری له ئەسلدا ره واه شه رعی و بی ئیشکالیش بی، به لام ئەو جه ره که سانه به گوێره ی نیاز و مه به سته خراپه گهی خویان گونا هه بار و عه یبدارن، به لام خودی بۆنه و یادمه که به هو ی ئەوه وه قه دهغه ناب.

دووه م: کار و چالاکیه له به نه رمتدا ره واه (مباح) یه کان، خاوه نه کانیان

ئه گهر به نیازو مه بهستی باشو ■ ئه نجامیان بدمن و، پروویان پی له خواو
رمزانه ندیه که ی و، هینانه دی بهرژموندیه کی شرعی بکن، له سهریان
پاداشت دهرینه وه، وه که فهرمايشته گانی پیغه مبه ر ﷺ به پروونی
دمیگهن.

سپیه م: که سیک که به کاریک هه ئه دست، بو تمونه: ئاهنگ گیران
به بونه ی له دایکبوونی پیغه مبه ری خواو ﷺ، یان شه و رۆو به رزبوونه وه
(الإسراء والمعراج) ی، یان کۆچکرنی له مه که که وه بو مه دینه، یان جهنگی
به در... هتد، که "وه که دواپی باسی دمکین" ئه مانه و هاو وینه گانیان
له به نه رهندا له بازنه ی هه ئس و که وت و نه رینه گاندان و، حوکیان به گویره ی
نیوهرۆک و شیوازیان، دموپۆی، ئه گهر ته نیا وه که کاریکی ره و او عاده تیکی
باش پی هه ئسی، ئه وه به ئه ندازه ی رۆک و پیکی و شرعی بوونی و خوا پی
مه به ست بوونی و هینانه دی بهرژموندی مسوئلمانان، پاداشتی هه یه، به لام
ئه گهر به خه یالی خوی "هه رچه نده له واقعیدا واش نیه" به جوړیک
له خوا به رستی (عبادة) دابن، ئه وه بیگومان به پیی ئه و نیازو مه به ست
هه ئه و ناشه رعیه ی، له سه ر ئه و کاره ی گونا به اره و، کرده وه که شه به
بیدعت (بدعة) دادمه ری، بوچی؟!

چونکه بیگومان "وه که له به نه مای نۆیه مدا ده یخه نه پرو" هه رشتیکی
له به واری ئیمان و عه قیده و عیبادته دا پهیدا بکری و دابه ئیری، به پهیدا گراو
و بیدعت (محدثه و بدعة) دادمه ری و، بیدعت و دابه ئانیش له ئیسلامدا
هه مووی هه ر خراپه و گو مراهیه و، هه یج چاکه یه کی تی دا نیه.

جا ئه و که سه به گویره ی تیگه یشتی هه ئه ی خوی و، به پیی نیازو
مه به سته که ی، خوی گیر و ده ی نازناوی دابه ئنه ر (مبتدع) له دینه دا ده کات و،

خۆی گوناھبار دمکات، لە ھالێکدا کە ھەر ھەمان کردمو، ئەگەر "وەک
خۆی لەواقیعدا وایە" تەنیا بەکردمویەک پەرواوا عادمەتێکی باشی
داهێنراوی مسوڵمانانی دانابایە، ئەو ئیشکالانە بۆ دروست نەدەبوون.
کەواتە:

وەک بینیمان نیازو مەبەست (نیتە) کاریگەرییەکە زۆری ھەیە
لەگۆڕینی ھوكمی کردموکاندا، بەھەموو جۆرەکانیانھوو، نیازو مەبەستی
باش، عادمەتەکانیش "مادام لەخودی خۆیاندا ناھەرعیی نەبن" والیدمکات
کە خاومەگەیان پاداشتی ھەبێو، نیازو مەبەستی خراپیش وا
لەخاومەگە دیمکات، کە تەنانت لەسەر عیبادەتەکانیش ھەرزار بیتەھوو
سزا بدی!

بندمای هه‌شتم:
جه‌ژن و یاد و بۆنه‌کان
له‌بازنه‌ی هه‌ئس و که‌وت و
عاده‌ته‌کاندان

وهك گوتراوه: حوكم كردن لهسهر ههرشتيک لقيکه له لييتيگهيشتنی
(الحکم علی شيء فرع عن تصوّرهِ) بۆيه پيوسته سههرتا بزانين مهبهست
له: جهژن و يادو بۆنهگان چيهه؟

سههرتا با تهماشای فهرههنگهگانی زمان بکهين:

۱- (راغب الأصفهاني) لهبارهی پیناسهی جهژن (عيد) موه گوتويهتی:

(والعيد ما يعود مرة بعد أخرى وخص في الشريعة بيوم الفطر ويوم
التحر، ولما كان ذلك اليوم مجعولاً للسور في الشريعة كما نبّه النبي ﷺ
بقوله: ((أيام أكل وشرب وبعال)) صار العيد في كل يوم فيه مسرة، وعلى
ذلك قوله تعالى: ﴿...اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا
﴿ ۱۱۴ ﴾ المائدة، والعيد كل حالة تعاود الإنسان).^۱

واته: جهژن (عيد) ئهوميه كه جار لهدوی جار بو مروّف دهگهريتهوه،
وهلهشهریعتدا تايهت گراوه بهرپۆزی جهژنی پهمهزان و پۆزی جهژنی
قوربانوه، وهله سۆنگهی ئهوموه كه ئهو پۆزه لهشهریعتدا بو شادیی و
خۆشیی دانراوه، وهك پیغههمبر ﷺ هۆشداریی داوه كه فهرموویهتی:
((پۆزانی خواردن و خواردنهومو جووتبونن))، جهژن بو ههر پۆزیك كه
خۆشییهکی تیدابی بهگارهاتوه، قسهی خوی بهرزیش ههر لیروهمیه كه
فهرموویهتی: ((سفرمیهگمان لهئاسمانهوه بو بنیره خورای كه بۆمان بییته
جهژن)) المائدة ۱۱۴-، ومجهژن ههر حالتهیکه كه بو مروّف دووباره بیتهوه.
كهواته:

(راغب الأصفهاني) وشهی جهژن (عيد) بهس واتیان بهگاردینی و دهلی:

^۱ - مفردات ألفاظ القرآن، ص ۵۹۴.

سە وائى ھەن:

ا. ھەردووڪ پوژى جەژنى پەمەزان و قورىان.

ب. ھەر پوژىك كە خوښى و شادىيەكى تىدەبى.

ج. ھەر حالەتيك كە بۆ مەوۆ دووبارە بىتەوھو بگەرپتەوھ.

۲- المعجم الوسيط:

ئەمىش لەبارەى جەژن (عيد) ھوھ گوتووئەتى: (العيد: مايعود من ھمّ أو مرض أو شوق أو نحوه، والعيد: كل يوم يحتفل فيه بذكرى كريمة أو حبيبة، ج: أعياد).^۱

واتە: جەژن (عيد) ھەر حالەتيكە كە بۆ مەوۆ بگەرپتەوھ، لەخەفەت، يان نەخوښى، يان شادى، يان وئەى ئەوھ، وەجەژن ھەر پوژىكە كە ئاھەنگى تىدا بگىرپى و خوښحالىي تىدا پيشان بدرى، بەبۆئەى بىرەوهرىيەكى گرنگ يان خوښەويست، كۆيەكەى (اعیاد)ە، واتە: جەژنەكان. ۳- المنجد:

ئەمىش ئاوا پىئاسەى جەژن (عيد)ى كردوھ:

(العيد: ما اعتادك من مرض أو حزن أو همّ ونحو ذلك، الموسم، كل يوم فيه جمع أو تذكّار لذي فضل أو حادثة مهمة...)،^۲ واتە: جەژن ئەومىيە كە بۆلات دىتەوھ لەنەخوښى، يان دلتەنگى، يان خەفەت وە وئەى ئەوھ، وە جەژن پوژى كۆبوونەومىيە، وەھەر پوژىكە كە خەبوونەوھ يان بىرەوهرىيەكى تىدەبى بۆ خاوەن چاكەمىك، يان رووداويكى گرنگ...

^۱ - ص ۶۳۵.

^۲ - ص ۵۳۶.

کەواتە:

وشەى (عید) کە لە کوردیدا (جەژن)ى لەبەرانبەردایە، ماناو چەمكى ھەرکام لە بۆنە (مناسبة) و یاد (نکری)ش دەگرتە خۆى، پوختەى ماناو چەمكى وشەى (عید):

ھەر پوژیک و بۆنەیک و بیرەومرێک، کە خوشیی و شادیی، یان نەخوشیی و گرفتاریی و ناپەڕمەتیی تیدا بووبێ، خەڵک گەرنگی پێدەن، تێیدا گۆببنەموو یادى بکەنەو، دەگرتەو.

کەواتە:

ئەو قسەییە کە دەڵێ: وشەى جەژن (عید) دروست نیە بۆ جگە لە دوو جەژنەکانى پەمەزان و قوربان (یوم الفطر و یوم التحر) بەکاربھێنرێ، قسەیکى سادەو سەرکێلانەیک، وێرێ قسەى شارەزایانى زمان، پێچەوانەى دەقى قورئان و دەقى سوننەتى پێغمەبەریشە ﷺ، بابزانی چۆن؟!

یەك؛ لە قورئاندا وشەى (عید) لەسەر زمانى (حواریین)ى عیسا (علیه السلام) بۆ بۆنەى دابەزینی سفریەكى خاوی لە ئاسمانەو بەکاربھێنراو:

﴿ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴾ المائدة.

دوو | پێغمەبەرى خوا ﷺ ھەرکام لە:

پوژى عەرەفەو، پوژمەکانى تەشریقو، پوژى جومعەشى بەپوژانى جەژن ناوبردوون، وەك لەم فەرموودانەدا ھاتو:

١- (يوم عرفة و يوم التحر و أيام التشريق عیدنا أهل الإسلام و هي أيام أكل و شرب) أخرجه أحمد: ١٧٤١٧، و أبوداود: ٢٤١٩، و الترمذی: ٧٧٢،

والنسائي: ٣٠٠٤، و الحاكم: ١٥٨٦، وصححه كل من الترمذي و الحاكم و الألباني.
واته: رۆژى عەرپەفو رۆژى سەرپرین {واته: (١٠)ى ذي الحجة} وه
رۆژانى تەشريق {واته: سێ رۆژەگانی دواى سەرپرین} جەژنى ئىمەى
ئەھلى ئىسلامن، وه رۆژانى خواردن و خواردنەھەن.

ب- (ان يوم الجمعة يوم عيد، فلاتجعلوا يوم عيدكم يوم صيامكم، إلا أن
تصوموا قبله أو بعده) أخرجه أحمد: ٨٠١٢، و الحاكم: ١٥٩٥، وابن خزيمة: ٢١٦١،
و البزار عن أبي هريرة، و قال شعيب الأرناؤوط: إسناده حسن.

واته: بێگومان رۆژى ھەینی رۆژى جەژنە، دەجا رۆژى جەژنتان مەكەنە
رۆژى بەرپۆزوو بوونتان، مەگەر رۆژێك پێشی، یان دواى بەرپۆزوو بن.

كەواته: وشەى (عيد) لە قورئان و سوننەتیشدا، بۆ غەیری دوو
جەژنەكەى پەمەزان و قوربانیش بەكارھاتووە.

ئنجای ئەگەر سەرنجى يادو بۆنەو جەژنەكانیش بدهین، لە واقعیى
بەرچاودا، دەگەینەو ھەمان ئەنجام كە شارەزایانى زمان لەبارەى چەمك و
واتای وشەى (عيد) ھو گوتووینەو، ھەك گوتیشمان وشەى (عيد) كە بە
(أعياد) كۆدەكرێتەو، چەمك و واتای سەرچەم بۆنەو یادەكانیش لەخۆیدا
كۆدەمكاتەو.

ئنجایا جەژن و يادو بۆنەكان، لە واقعییدا چين و چۆنیان دەبینین؟!

پۆلۈن كىردى جەژن و يادو بۆتەكان

دەتوانىن جەژن و يادو بۆتەكان، بە گشتى بۇ سى جۆرى سەرھەكى پۆلۈن بىكەين:

جۆرى يەگەم: ئەوانەى كە رەگ و رېشەيەكى ئايىنى "بەمانا ئاسمانىيەگەى" يان ھەيە، بەنسەت كۆمەلگەى مەسولمانى ئىمەو، وەك: ھەردووك جەژنى رەمەزان و قوربان، يادى لەدايك بوونى پېغەمبەرى كۆتايى ﷺ، يادى شەورۇو بەرزىبونەو (الإسراء و المعراج)، كۆچكردن (الهجرة)، جەنگى بەدر، ئازادكىردى مەككە...ھتە.

جۆرى دووم: ئەوانەى كە بەھۇى رۇودا و پېشەتەكى نەتەومى و نىشتىمانىيەو پەيداكارا، بەنسەت كۆمەلگەى ئىمەو، وەك: راپەرىنى جەماوورى سالى (۱۹۹۱)، كۆچرەو، يەكەمىن ھەتتەردن لە سالى (۱۹۹۲) دا، كارەساتى بەناو ئەنفال، كىمىيى بارانى ھەلەبجە لە سالى (۱۹۸۸) دا،...ھتە.

جۆرى سەيەم: ئەوانەى كە مۆركىكى گشتى و جىھانىيان ھەيەو پەيوەستىن بە بابەتەكى گىرەگەو، يان داکۆكىيەردن لەسەر مافەكانى تويژىك لە خەلك وەك: رۆژى دايك، رۆژى مىندال، رۆژى كرىكاران، رۆژى ئازادىي رۆژنامەگەرىي، رۆژى بەرمىنگارىبونەو جەگەرمەكشان...ھتە.

ئىجا ئەگەر بە وردىي سەرنجى ھەركام لەو سى جۆرەى جەژن و يادو بۆتەكان نى بەدىن، دەبىن خالى ھاوبەشى نىوانيان برىتە لە گىردىبونەو كۆبىونەو خەلك، چ بۇ خۇشى و شادىي دەربىر، ئەگەر بۆتەكە بىرەومىيەكى خۇش بى، وە چ بۇ يادكىردنەو ھىتانەو ■ بەرچاوى ئەو

بىر مەدەرىيە، ئەگەر رووداو و كارساتىكى ناخۇش بووبى، ۋە چ بۇ گىرنگى و بايەخدا بىر بابەتەى كە بۆنەكەى بۇ دانراۋ، جا چ ئايىنى بى، چ نەتەۋمىي و نىشتىمانى بى، چ جىھانىي...

شىتىكى ئاشكراسە كە ھەمۇو ئەو كارو چالاكىيانەى لەنىۋان مەۋقەكان خۇياندا دەكرىن، ۋەك: گىرەبۇنەۋمەو كۆبۇنەۋمەو، شادىي و خۇشخالىي دەرەپىن، ماتەمىنىي و دىنەنگىي دەرەپىن، دەرەس و پەند و مەرگىتن، داكۇگىكرەن لەسەر مافەكانى توپۇزىك... ھتە. دەچنە بازىنەو خانەى ھەلس و كەۋت و نەرىتەكان (العاملات و العادات) مەۋ، ھىچ پەيۋەندىيان بە خاۋپەرستىيەكان (عبادات) مەۋ نىە.

ئىستاش با سەرنجى ئەم سى بەلگەيە بىدەين، لەسەر ئەۋە كە جەزىن و يادو بۆنەكان، لەبازىنەى ھەلس و كەۋت و عادەتەكاندان:

۱- ۋەك پىشتىرىش گوتمان، سەرچەم ئەو كارو چالاكىيانەى لە بۆنەو يادو جەزىنەكاندا روودەدەن، تايەتەن بە مەۋقەكان خۇيانەۋمەو، لەنىۋان خۇياندا روودەدەن، تەنەت دوو جەزىنەكەى رەمەزان و قوربانىش، جگە لە نوپۇزەكەيان كە دروشمىكى ئايىنىيە، كىرەمەۋمەكانى دىكەيان ۋەك: سەردان و چاك و چۆنىي و پىرۋىزىي و تۇقەو گەردن ئازادىي و... ھتە، ھەمۇۋىيان ھەلس و كەۋتى ئاسايى مەۋقەكانن لەنىۋان خۇياندا، ئىنجا پىغەمبەرى خاۋش ﷺ بە رەۋزانى خوارەن و خوارەنەۋە (ائام اكلى و شرب) پىنئاسەى كىرەۋون.

ھەئەتە پاداشت لەسەر و مەرگىرتەۋمەى ئەو كارو چالاكىيە خىرو باشانەى، كە لەو بۆنەو جەزىن و يادانەشدا دەكرىن، لەگەل خاۋپەرستىي (عبادە) نەبوۋنىاندا تىك ناگىرى، چۈنكە ۋەك پىشتىرىش گوتمان، بە نىازو مەبەستى باشەۋە، كىرەمەۋ ئاسايى و عادەتتىيەكانىش، پاداشتىيان دىبى و دىبەنە طاعەت.

سى؛ گرنگى و بايەخدان بە ھەندى بابەت، يان ھەندى چىن و توپۇزۇ
داگوگىيەردن ئە مافەگانىيان.

(۸۲)

با سهرنجی ئەم فەرمايشتانه بدهين:

١- (عن انس قال: قدم النبي ﷺ المدينة، ولهم يومان يلعبون فيهما في الجاهلية فقال: ان الله عز وجل قد أبدلكم الله بهما خيراً منهما: يوم النحر، ويوم الفطر) أخرجه أحمد: ١٢٠٢٥، وأبو داود: ١١٣٤، والنسائي في الكبرى: ١٧٥٥، وأبو يعلى: ٢٨٢٠، والحاكم: ١٠٩١، وقال: صحيح على شرط مسلم، و البیهقي في شعب الإيمان: ٣٧١٠.

واته: پیغمبەر ﷺ هاته مهدينه، كه خهلكی مهدينه دوو رۆژیان ههبوون (لهسائیدا) كه له رۆژگاری نهفامییدا یاریان تیدا دكردن، فهرمووی: بیگومان خوا "عز و جل" دوو رۆژی باشتی بۆ لهجیانیاندا داناون: رۆژی سهربرپینو، رۆژی رۆژوو شكندن (واته: جهزنی قوربان و پهمهزان).

دیاره بهیچی فهرموودمكش دیاره ئەو دوو رۆژهی له ئیسلامدا، كه جهزنی پهمهزان و قوربانن، لهجی ئەو دوو رۆژهی سهردمی نهفامی دانراون، مادام دوو رۆژهكهی پيشوو رۆژانی گهمه و یاری بوون، دیاره بهدیلهكانیشیان ههروان، چونكه بهدیله و جیگرمه دمی له جینسی گۆرپاو (مبندل) بی، بهلام وادیاره ئەوان گهمه و یاری ههلهو ناشه رعییان تیدا كردوون، بۆیه پیغمبهری خوا ﷺ گۆریونی، ئەگهرنا نهیدهگۆرین.

بهلگهشمان لهسهر ئەوه كه رۆژانی دوو جهزنهكه یاری و گهمه تیداكردنیان پهوايهو، ههر لهسهر حالمتی ئەسلیی خویان، كه گهمه و یاری تیداكردنه، ماونهوه، دمقی فەرمايشتهكانی پیغمبهر ﷺ، بۆ وینه:

٢- (عن عائشة رضي الله عنها قالت: دخل رسول الله ﷺ و عندي جارتان ثغتيان بغناء بُعَاثٍ، فاضطجع على الفراش و حوّل وجهه، فدخل أبو بكرٍ فانتهرني وقال: مزمارُ الشيطان عند رسول الله! فأقبل عليه رسول الله ﷺ فقال: دَعُوهُما،

فلما غفلَ غَمَزُوهما فخرجتا، وكان يوم عيدٍ يلعبُ السُّودان بالذَّرَقِ والحِرابِ، فإِما سألتُ النُّبِيَّ ﷺ، وإِما قال: تشتهين نظرين؟ فقلت: نعم، فأقامني وراءه خَلْيِي على خُدَّه وهو يقول: دونكم يا بني أرفلة! حتى إذا مللتُ، قال: حَسْبُكَ؟ قلت نعم، قال: فاذمبي) رواه بخاري.

واته: عائشە خوا لىي رازى بى دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ لىم وەژوورگەوت، لەوکاتەدا دوو کچ "يان دوو کەنیزەك" م لەلابوون گۆرانى پۆژى بوعاتيان دەگوت، ئەویش لەسەر جىگا راگشاو پرووى بەرمو ئەولا وەرسووړاند، ئنجا ئەبوبەكر هاتەژوورو تىيخوړيم و گوتى: چۆن دەبى شمشالى شەيتان لە لای پىغەمبەرى خوا لىبدرى؟! پىغەمبەرى خواش ﷺ پرووى تىکردو فەرمووى: لىيان گەپرى! ئنجا کاتىك (پىغەمبەرى خوا) خافلا، ئاماژەم بۆکردن و چوونەدەرى، وە ئەو پۆژە جەژن بوو، پەشپىستەگان بە قەلغانان و بە نىزان يارىيان دەکرد، ئنجا يان مەن داوام لە پىغەمبەر ﷺ کرد، يان خۆى فەرمووى: ھەزدەگەى تەماشابکەى؟ گوتەم: بەلى، ئەویش لەپشت خۆيەو پايگرتە پروومەتە لەسەر پروومەتى بوو، وە دەيفەرموو: ئەى نەموى ئەپفیدە دەى يارىي بکەن! ھەتا کاتىك ماندوو بووم، فەرمووى: بەستە ؟ گوتەم: بەلى، فەرمووى: دە بپۆ.

ئنجا ديارە پىشتريش لە فەرموودەى پىغەمبەرەو ﷺ كە (أحمد و أبوداود و الترمذي و النسائي و الحاكم) ھىناويانە، ھىتاما ن كە ھەر كام لە پۆژانى : عەپەفەو پۆژى سەربەپىن و پۆژەگانى تەشرىقى بە جەژنى ئەھلى ئىسلام داناو و فەرموويەتى: (و هي أيام أكلٍ وشربٍ) وە ئەوانە پۆژانى خواردن و خواردنەو مەن.

ھەروەھا لەفەرموودىيەكى دىكەدا كە پيشتەر ئەويشمان ھيئا، پيغەمبەرى
 خوا ﷺ لەم سوئمانانى قەدەغەكردو كە پوژى جومە كە پوژى جەژنە،
 بكەينە پوژى پوژوو تيدا گرتن، كە جوړيكە لە عيادتو، پوژى جەژنيس
 پوژى خواردن و خواردنەو و يارى و گەمەيە: (ان يوم الجمعة يوم عيد فلا
 تجعلوا يوم عيدكم يوم صيامكم الا أن تصوموا أو يعده) رواه أحمد والحاكم
 وابن خزيمة والبرار.

كەواتە:

ھەر كەس يەك دىمەوى ئەو بەكات كە دوو جەژنەكان (بەجگە لە نوێژو
 زىكرەكان) خواپەرستى (عبادة)ن، مانای وایە خواردن و خواردنەو و گەمەو
 يارى كردنى بە خواپەرستى داناون، واتە: خواپەرستى بە مانا
 تايبەتییەكەى، كە ديارە ئەو شەقەيەكى پوچ و بێ بنەمايەو، خواردن و
 خواردنەو و گەمەو يارى و ھاووێتەكانيان، لەجوړى ھەئس و كەوتو
 عادەتەكان و ھىچ پەيوەندىيان بە عيادتەو نەيە، ھەر چەندە ئەگەر بە
 نياز و مەبەستى باشەو بەكرين، پاداشتیشان لەسەرە.

ئاگادارىيەكى گەنگ

بەلام لێردا پيويستە ئاگامان لە راستییەكى گەنگ بێ، ئەويش ئەو مەيە كە
 دانرانی دوو جەژنەكەو سەرچەم بۆنەو يادەكان بەھەرسێك جوړەگانیانەو، لە
 بازنەو خانەى ھەئس و كەوتو نەريتەكان (المعاملات و العادات)دا، مانای ئەو
 نەيە كە ھەموويان بێ بەند و مەرج (بلا قيد و شرط) پەواو پيپدراو (مباح و
 جائز)ن!

بەلكو پيويستە سەرنج بدرين و، ھەر گامێكىيان نيوەرۆك، يان شيوازيكى
 نەشرەيانەى ھەبێ، بە ئارەوا دادەنري، بۆ وێنە:

ئەو ياد و بۇنانەى ھاوبەش بۇ خوادانان (الشرك بالله)، يان جۇرئەك لە كوفر دىگەمىنەن، يان لە خودى خۇياندا ناھەق و گوناھن، يان بەمەبەستى رەواج پېدان و بانگەشەكردن بۇ شتى ھەرپام و نارپەوا ئەنجام دەدرېن... ھتە، ئەو بەيگومان ھەدەغەن، بەلام نەك لەمبەرئەو ھىي پېيان دىگوترى: جەژن و يادو بۇنەو، ئەوانەش خواپەرستىين و ھەرچى تېياندا زياد بكرى بىدعەتە! بەئگو لە سۆنگەى ئەمەو ■ كە نېومرۇك و شىوازىكى ناشەرىيانمىان ھەمەو، بۇ ئامانجىكى ناشەرىيى دىگوترى.

بەئى، ئەگەر كەسك يەككە لە بۇنەو يادە ئىسلامىيەكان بۇ ئەمەو: يادى لەدايك بوونى پېغەمبەر (ذكرى مولد التې) ﷺ بەھەلە بەجۇرئەك لە عىبادەت دابنى، ئەو ■ بېگومان يادكردنەو كەى بە بىدعەت دادەنرىو، بىدعەتەش ھەموو گومرايى و خراپە بەي ھەلاواردن (بدون استثناء)، ھەك لە بنەماى نۆپەمدا قەسەى لەبارەو ■ دىگەمىن.

ئەل باپىر AliBapir

ئەل باپىر AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

QR CODE

www.alibapir.com

ئەل باپىر AliBapir

ئەل باپىر AliBapir

QR CODE

بندہ ماہی نویہم:

فیلد

تاییه ته به ههردووک بواری

عہقیدہ و عیادہ تہوہ

هۆكاري سهرمكيي بههه له داجووني ئهوانهي كه سهرجهم يادو بۆنه و جهژنه گانيان "جگه لهوانهي دهقيكي شهرعيان لهسهره" به قهدهمه و نارها و داناون، ئهوميه كه يادو بۆنه و جهژنه گانيان بهگشتي به جوړيكي له عيادته و داناهو، دياره عيادتميش ئهگهر دهقيكي شهريعته پرون و بي چهندوچووني لهسهر نهبي، به زياده و پيداگراو (محدثه) و داهيتراو (بدعه) دادمريو، به دهقي فهرمودهي پيغه مبهري خواش ﷺ هه موو پيداگراو و داهيتراويكي له ئاييندا گومرايي و گوناھو ناشهرعييه.

بۆيه به پيويستم زاني ئه م بنه ماي نۆيمه بريتي بي له پرونگردنه وهي چه مك و واتاي بيدعته و، خسته پرووي ئه و راستيه كه بيدعت تايبته به عهقيده و عيادته وه، هيچ پهيوندي به بواري ههئسو كهوت و نهريته گانه و نيه، پيشتريش پروونمان كردمه كه جهژن و بۆنه و يادهكان، له بازنه و خانهي ههئسو كهوت و عاده گاندان و، هيچ پهيونديان به خواپهرستيه و نيه.

پيناسهي (بدعه):

١- (راغب الأصفهاني) لهبارمي وشي (إبداع) مهو گوتويهتي:

(الإبداع: إنشاء صنعة بلا احتذاء و اقتداء و منه قيل: زكية بديع، أي: جديدة الحفر، و إذا استعمل في الله تعالى، فهو إيجاد الشيء بغير آلة و لا مادة و لا زمان، و لا مكان وليس ذلك إلا لله.

والبديع يقال للمبتدع نحو قوله تعالى: ﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...﴾ (١١٧) البقرة، ويقال للمبتدع نحو: زكية بديع، و كذلك البدع يقال لهما جميعاً، بمعنى

الفاعل، و المفعول و قوله تعالى: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ...﴾ ﴿١﴾ الأحقاف،

قيل معناه: مُبْدَعًا لم يتقدمني رسول، وقيل: مُبْدَعًا فيما أقوله.

والبدعة في المنهَب: إيراد قول لم يستن قائلها و فاعلها فيه بصاحب الشريعة
و أمثالها المتقدمة و أصولها المتقنة...^١

واته: (إبداع) دروستکردنیکه که شوینکەوتن و چاولیکردنی تیدا نهی،
لهوه وهش گوتراوه: (رکیه بدیع) واته: بیریک که تاز ■ هه لکه ندرابی.

وه نه گهر وشه ی (إبداع) بو خوی بهرز به کاربی، نهوه دروستکردنی شتی که
به بی ئامرازو بی که مرسته و بی گاتو بی شوین، نهوهش بهس بو خوايه.

وه (بدیع) بو پهیدا که مر (مبدع) به گاردی، وهك قسه ی خوی بهرز
(پهیدا که مر ئاسمانه کان و زموییه) البقره- ۱۱۷، وه بو پهیدا که مر (مبدع) یش
به گاردی، وهك: (رکیه بدیع) بیریکی تاز له لیدراو، وه وشه ی (بدع) بو
ههردووکیان دمی: بکهرو بهرکار، وه قسه ی خوی بهرز: ((بلل من (بدع) نیم
له پیغه مبه ران)) الأحقاف- ۹.

گوتراوه یانی: تاز پهیدا که مر نیم که له پیش من هیچ پیغه مبه ر نه هاتین،
وه گوتراوه یانی: پهیدا که مر نیم له وهدا که دمی لیم.

وه بیدعت له ئاییندا داهی نانی شتی که که بیژمره که ی و نه نجامده ره که ی،
تییدا خاوه نی شه ریه وت و وینه پیشوو مگانی و بنه ما چه سپاوه گانی نه کردو ته
پیش ره و چاوسا غی.

۲- (العز بن عبدالسلام) ئاوا پیناسه ی بیدعتی کردوه:

^١ مفردات ألفاظ القرآن، ص ۱۱۱، ۱۱۰.

(البدعة: فعل ما لم يُعهد في عصر رسول الله ﷺ).^۱

واته: (بيدعت) بریتیه له گردنی شتیک که له سهردهمی پیغه مبهری خوادا ﷺ نه بووی.

جا دیاره (العز بن عبدالسلام) یه گیکه لهو زانیانهی که رایان وایه وشه ی بیدعت چه مک و واتیه گهی فراوانه و هموو پمیداگراو و داهینراویک ده گریته وه، چ چاک بی چ خراب، بویه رایان وایه که (بیدعت) پینج حوکمه شهرعییه گانی به سهردا ده چه سپن، به لام وهک دواپی پروونی ده کهینه وه، نهو رایه راست نیهو، راست نهومیه که چه مک و واتای وشه ی بیدعت تایبه تییهو، بیدعتیش چاکی تیدانیه و همووی خرابه، وهک فهرمایشته گانی پیغه مبهر ﷺ به راشکاوی گوتوو یانه.

که واته:

نهو پیناسیهی (سلطان العلماء) بو بیدعت، کاتیک راست دهرده چی که بلین:

مه بهست له: (گردنی شتیک که له سهردهمی پیغه مبهری خوادا ﷺ نه بووی) ههر شتیکه که له ههر دووک بواپی عه قیده و عیبادهتدا بی، نهک تیکرای بواره گانی دین و ژین به گشتی.

۳- (الشاطبی) یش له پیناسیهی بیدعتدا گوتوویمتی:

(هي طريقة في الدين مُخْتَرَعَةٌ ضَاهِي الشَّرْعِيَّةِ يُقْصَدُ بِالسُّلُوكِ عَلَيْهَا الْمُبَالَغَةُ فِي التَّعَبُّدِ لِلَّهِ)^۲.

^۱ القواعد الكبرى، ج ۲، ص ۳۳۷.

^۲ الاعتصام، ص ۵۰.

واته: رېچکيه که له دیندا دادمهینرئ له بهران بهر رېبازی شهرعی دایه، مه بهست له گرته بهری زیدمرویی کردنه له پهرستنی خوادا.

۴- (ابن باز) یش له و باره به مجوره پرسیاری لیکراوه وهلامی داوته وه:
(السؤال: متى يوصفُ العملُ بأنه بدعة في الشرع المطهر، وهل إطلاق البدعة يكون في أبواب العبادات فقط، أم يشمل العبادات و المعاملات؟!)

الجواب: البدعة في الشرع المطهر هي كل عبادة أحدثها الناس ليس لها أصل في الكتاب و لا في السنة لقول النبي ﷺ: ((مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ)) وتطلق البدعة في اللغة العربية على كل مُحْدَثٍ على غير مثال سابق، لكن لا يتعلق بها حكم المنع إذا لم تكن من البدع في الدين، أما في المعاملات فما وافق الشرع منها فهو عقد شرعي و ما خالفه فهو عقد باطل، ولا يسمى بدعة في الشرع لأنه ليس من العبادة^۱.

واته: پرسیار: چ کاتیك له شهریمتی پاگدا کردموهیهك به بیدعت دادمنرئ، وه ئایا وشهی بیدعت تمنیا له بواری عیادمتدا به گاردئ، یان گشتگیر ■ بۆ خوا پهرستییهکان و ههسه و تهکان ؟!

وهلام: بیدعت له شهریمتی پاگدا: بریتییه له ههر جوړه خواپهرستییهك كه خهك پهیادی دهكهن و بنه مایهكی له كتیپو له سونه تدا نیه، له بهر فهرموودهی پیغه مبهر ﷺ: ((ههر كه سیك لهم دینه ماندا شتیك دایینئ كه بیئ نامۆ بی، ئه وه پمكراومیه)).

وه وشهی بیدعت له زمانی عهرمید بۆ ههر داهینراویكی بی پېشینه به گاردئ، به لام ئه گهر له بواری دینداریی (خواپهرستی) دا نه بوو، حوكمی

^۱ فتاوی علماء البلد الحرام، ص ۹۸۳.

رێلێگیران نایگیریتیهوه، به لām له بواری ههئس و كهوته كاندا ههرشتێك به پێی شهرع بێ، ئهوه گریبه ستيكی شهرعیه، وه ههرشتێك پێچهوانه ی شهرع بێ، گریبه ستيكی به تاله، به لām له شهرعدا پێی ناگوتری بیدعهت، چونكه له بواری عیبادهتدا نیه.

5- (ابن عثيمين)یش له و بارهوه گوتویهتی:

(البدعة شرعاً ضابطها: التعبد لله بما لم يُشرعهُ الله، وإن شئت فقل: التعبد لله تعالى بما ليس عليه النبي ﷺ ولا خلفاؤه الراشدون، فالتعريف الأول مأخوذ من قوله تعالى: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ...﴾ الشورى، والتعريف الثاني مأخوذ من قول النبي ﷺ: ((عليكم بسنتي و سنتي و سنته الخلفاء الراشدين المهديين من بعدي تمسكوا بها و عضوا عليها بالنواجذ، وإياكم و محدثات الأمور...))، فكل من تعبد لله بشيء لم يُشرعهُ الله، أو بشيء لم يكن عليه النبي و خلفاؤه الراشدون، فهو مبتدع سواء كان ذلك التعبد فيما يتعلق بأسماء الله و صفاته أو فيما يتعلق بأحكامه و شرعه، أما الأمور العادية التي تتبع العادة و العرف، فهذه لا تسمى بدعة في الدين، و إن كانت تسمى بدعة في اللغة¹.

واته: بیدعهت له زاراوهی شهرعدا پێناسه که ی: په رستنی خوایه به شتیك که خوا داینه نابێ، دهشتوانی بلێی: په رستنی خوای بهرز به شتیك و به شیومیهك که پێغه مبه ر ﷺ و جێنشینه سه رپراسته گانی له سه ری نه بووین. جا ههرچی پێناسه ی یه که مه ئه وه له فهرمووده ی خوای بهرز وه رگیراوه که

¹ فتاوی علماء البلد الحرام، ص ۹۸۶.

فەرموویەتی: ((یان ئایا چەند ھاوبەشیکیان ھەن کە بەرنامەییەکیان لە ئایین بو داناون کە خوا مۆلەتی لەسەر نیە؟)) الشوری ۲۱-، وە پێناسەی دووھم لە فەرموودەی پیغەمبەر ﷺ وەرگیراوە، کە فەرموویەتی: ((پێبازی من و پێبازی جێنشینە سەرپراستە پێنمایی کراوەکانی دواي من بگرن، توند دەستی پێبگرن و ددانانی لەسەر رۆبگرن، وە خۆتان لە شتی پەیدا کراو دوور بگرن...)).

کەواتە: ھەر کەسێک بەشتیک بەندایەتی بو خوا بکات کە خوا دایە نابی، یان بە شتیک کە پیغەمبەر و جێنشینە سەرپراستەکانی لەسەری نەبووین، ئەو بە بیدعەتچییە، ئنجا یەگسانە ئەو پەرستە پەيوەست بێ بە ناو و سیفەتەکانی خواوە، یان پەيوەست بێ بە بەرنامەگە و یاساگانییەو.

بەلام کاروباری ئاسایی کە شوێن عادت و باو دیکەون، ئەو بە بیدعەت ناو نابڕن، ھەر چەندە لەرووی زمانەوانیشەو بە بیدعەت ناو نابڕن. دیارە ئەوێ لە کۆی ئەو پێناسانەی زاناو پێشەوایانی ئیسلامەو بو بیدعەت دەستگیر دەبێ ئەوێ کە:

{بیدعەت تایبەتە بەبواری عیبادەتەو، واتە: بەبواری مامەلەئە مەرفە ئەگەل خۆی بەرزو بێ وێنەدا، چ مامەلەئە فیکری، چ مامەلەئە کردیی، واتە: چ لەبواری ئیمان و عەقیدەدا، کە بیگومان ئیمان و عەقیدە بناغەئە خواپەرستی و بەندایەتی کردنە بو خوا، وە چ لەبواری دروشمەکان (شعائر)دا، وە بیدعەت ھیچ پەيوەندی بەبواری ھەئس و کەوت و عادتەکانەو نیە، کە بواری مامەلەو ھەئس و کەوتی مەرفەکانە لە بەینی خۆیاندا}.

ئنجا لێرەدا پێکە یەکیک بپرس:

ئەدی چی لە قسەئە ئەو زانیانە دیکەئە کە گوتووین: بیدعەت دوو جۆرە:

۱- بیدعەتی باش (البدعة الحسنة).

۲- بیدعهتی خراب (البدعة السيئة).

وه چی له قسهی ئەو زانیانه دهکە ی که گوتوو یانه: بیدعهت پینج حوکمه شه رییه کان (الأحكام الشرعية الخمسة) ی به سه ردا ده چه سپن؟! واته: وێرای بیدعهتی چه رام و نا په سندا (مکروه)، بیدعهتی رهوا (مباح) و پیویست (واجب) و په سندا (مستحب) یش ه میه؟! وه زانیانی وهک:

(الثووي) و (ابن حجر العسقلاني) و (العز بن عبدالسلام) و (ابن حجر الهیتمی) یشیان له نیودا هه ن؟!

له وه لامدا ده لێین:

مادام پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی: (أَمَّا بَعْدُ، فَإِنْ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَ خَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَ شَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَ كُلُّ بَدْعٍ ضَلَالَةٌ) رواه مسلم: ۸۶۷، عن جابر بن عبدالله رضي الله عنهما.

واته: پاش ستایشی خوا، بێگومان چاکترین قسه کتییی خوایه، وه باشترین رێباز رێبازی موحهممه ده ﷺ، وه خرابترین شت پهیدا کراوانن، وه هه موو داهینراوێک (له دینداری) گومراییه.

هه رومه ما دام فه رموویه تی: (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ) رواه البخاري: ۲۶۹۷، ومسلم: ۱۷۸، واته: هه ر کهس شتێک له م کاره ی ئیمه دا پهیدا بکات که لهو نه بی، ئەو رپتکارویه.

هه رومه ما دام فه رموویه تی: (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ) رواه مسلم: ۱۷۸، واته: هه ر کهسێک کرده میه ک بکات که فه رمانی ئیمه ی له سه ر نه بی، ئەو رپتکارویه.

کە ھیچ گومانێ تێدا نیە مەبەست لە (أمرنا هذا) و (أمرنا) لایەنی دینداریی و خواپەرستی مسوڵمانەیی، بەھەردووکی جۆری ئیمان و عەقیدە و دروشمەکانە، چونکە خواو پیغەمبەری خوا ﷺ لەو دوو بواردا خاڵیان خستونە سەر پیتان (وضعا النقاط على الحروف)، وە ھەر شتێک لەو دوو بواردا داھێنری، زیادەیی و ناپێویستە و پەتکاراویە.

بەئێ، ئنجا مادام پیغەمبەری خوا ﷺ بەروون و پاشکاویی پایگەیانداوە کە ھەموو پەیداگراو و داھێنراویک "لەبوارێ دینداریدا بە مانا تایبەتیە کە ی" گومراوی و پەتکاراویە، بگرە خراپترین شتە: (وشر الأمور محدثاتها)، کەواتە: ھەرچیەک پێناسە ی بیدعەت بیگریتەو، خراپ و گومراوی و پەتکاراویە.

بەلام ئەدی بۆچی ھەندیک لەزانایان وایە بیدعەتی چاک و خراپ ھەیە؟!

وہلامە کە ی ئەو مە کە:

ئەو زانایانە جەمەک و واتای (بدعة) یان زۆر فراوان کردو، کە ھەرچی شتی داھێنراو و پەیداگراو جێگای تێدا بۆتەو، چ لەبوارێ خواپەرستییدا بێ، چ لەبوارێ ھەئسو کەوت و عادمەکاندا، واتە:

ئەوان وشە ی (بدعة) یان بەمانا زمانەوانییە کە ی (بمعناها الغوي) بەکارھێناو، کە وشە ی (بدعة) بەمانا زمانەوانییە کە ی و لەئەسلی زماندا، بەھەر جۆرە داھێنراو و پەیداگراویک دەگوتری، چ لەبوارێ خواپەرستییدا بێ، چ لەبوارێ ھەئسو کەوت و عادمەدا، ھەر بۆیەش زانایەکی وەک (العز بن عبدالسلام) کاتێک باسی جۆرمەکانی بیدعەت دەکات، بۆ پێنج جۆریان دا بەش دەکات، چوار وێنە بۆ بیدعەتی پێویست (البدع الواجبة) دێنیتەو، کە ھیچ

په یوسفندیان به بیدعه ته وه نیه، بهو پیناسه یه ی که له زانیانه وه هینامان، چونکه نه وه دهئ:

(وللبدع الواجبة أمثلة:

أحدها: الإشتغال بعلم التحو، الذي يفهم به كلام الله و كلام رسوله ﷺ.

المثال الثاني: حفظ غريب الكتاب و السنة من اللغة.

المثال الثالث: تدوين أصول الفقه.

المثال الرابع: الكلام في الجرح و التعديل لتمييز الصحيح من السقيم.^١

وهك دهبین، فیربونی هه رگام له زانسته گانی:

١- ریزمانی عه ربیی.

٢- وشه ناموگانی قورئان و سونته.

٣- نووسینه وه دانانی (أصول الفقه).

٤- باسی حالی راوییه گانی دهقه گانی سونته، له رووی ممانه پیکران و پینه گرانیه وه.

به بیدعه تی پیویست دزمانی، له حالی کدا که نه مانه و هاویننه گانیان دهچنه بازنه ی بهرژموهندییه ره هایه گان (المصالح المرسله) دهو، هیج په یوسفندیان به بیدعه ته وه نیه، چونکه هیج کامیان په یوسفندیان به مامه نه کردن له گهل خوادا نیه و، له بواری عه قیدمو عیبادمه تدا نین.

ئجا هه رچه نده له رووی زمانه وه سه رجه م داهیترا و پهیدا گراوه گان به بیدعه ت دادمه رین، به لام نه وه ی ریمان لیدمه گری که چه مک و واتای بیدعه ت له سه ر بناغه ی واتا زمانیه که ی هینه فراوان بکهین، که هه موو پهیدا گرا و

^١ القواعد الكبرى: (لوسوم ب) قواعد الأحكام في مصالح الأئمة، ج٢، ص٣٣٧.

داهینراوهکان بگریته وه، نهومیه که پیغه مبهری خوا ﷺ تیکرای داهینراو و پیداکراوهکان (کل البدع و المحدثات) ی به خراپترین شت و به گومپایی داناون (وشر الأمور محدثاتها و کل بدعة ضلالة)، ئاشکراشه که داهینراو و پیداکراوهکانی بواری ههئس و کهوتهکان، هه موویان خراپ و گومپایی نین و چاک و خراپیان تیدایه.

ههروهها پیغه مبهری خوا ﷺ داهینان و پیداکردنی خراپ و ناشهرعی، به بهند (قیدی) (أمرنا هذا) و (أمرنا) وه بهستوته وه، که وه گوتمان مه بهست پیی بواری دینداری تایبهته که عه قیده و خواپه رستییه.

ئیسش زو رباش روونبووه که بیدعت هیچ پیمو منلی به بواری ههئس و کهوت و نه ریته کانه وه نیه، ته نیا له باز نهی عه قیده و عیبادمه تدایه و، هه ربویش بیدعت هه مووی خراپه و هه مووی هه ربویش گومپاییه، چونکه له هه ردوک بواری ئیمان و عه قیده و دروشمه کاند، که ده توانین به وشه ی: خواپهستی فیکری و گردمی، ته عیری لی بکهین، خواو پیغه مبهری خوا خالین خستوته سه ر پیتان و، هیچ بواری پیداکردن و داهینان تیدا نیه، بویه هه شتیک له و دوو بواردا پیدابکری و دابهینری، به زیاده و خراپ و گومپایی دادهنری.

به لام بواری ههئس و کهوتهکان و عادمهکان، که سه رجهم لایه نهکانی حوکه و سیاست و ئابوری و کومه لایمیتی و جهنگ و ئاشتی ده گرنه وه، له سونگی نهومیه که له مهوای عهقل و نه زمونی مرؤفدان، شه ریعت نه چوته نیو ورده کارییهکانیان و به دانانی چوارچیومیهکی فراوان و، چهند بنه مایهکی سه رمکی لیان گهراوه، بویه بواری زور هیه بو داهینان و پیداکردن تیاندان، سهنگی مهحه کیش له و بواردا هیانه دی بهرژده و مندی

(تحقیق المصلحة)یە.

ئەجا پێشتریش خستمانەروو کە یادو بۆنەو جەژنەکان لە بازنەو خانەى ھەلس و کەوتو نەرێتەکاندان، کەواتە: یادو بۆنەو جەژنەکان ھێچ پەيوەندییان بە بیدعتەو ھە نە، مەگەر کەسێک بە نەزانی، یەکیک لەو بۆنانە بە جۆریک لە خواپەرستی دابن، ئەوکاتە دەئێین:

ئەو کارو ڕەفتارەى بەپێى گومانو تیگەیشتنی ھەئەى خۆى، بە بیدعت دادەنرێ، ھەرچەندە لەبەرەتیشدا وانە.

بنه‌مای ده‌یەم:
هەركات ھوكمییكی شەرعیی
لەسەر بناغەى عورف و عادەتیك بنیات نرا،
بە گۆرانی عورف و عادەتەكە ئەو ھوكمەش دەگۆرێ

ئەم بىنەمايش يەككە لەو بىنەما شەرىعیانەى كە تىكراى زانیانی رۆچوو بە زانستدا لەسەرى پىكها توون و، چاك لىتىگەيشتنى و پىوه پابەندبوونىشى، كارىگەرىيەكى گەورەى هەمە لە واقیعی بوونى مسولمانان و، بەجى نەمانى دینیان لە ژینیان.

شایانى باسیشه هەندىك لە زانیان بەمجۆرە تەعبیریان لەم بىنەمايشە کردو: (لايْتَكُرُ تَغْيِرُ الْأَحْكَامِ بِتَغْيِرِ الْأَزْمَانِ) واتە: نكووئى ناكرى لە گۆرانی حوكمەكان بەهۆى گۆرانی رۆژگارەكانەوه.

زانایەكیش كە زۆر گرنگى و بايەخى بەم بىنەما شەرىعیە داوه، هەولێ روونکردنەوهو جیگیرکردنى داوه، لە عەقلى مسولماناندا بەگشتى و زانیانیاندا بەتایبەت، بریتىە لە (القراڤى)، بۆ وێنە لەوبارمەوه گوتووێتى:

(أَنَّ إِجْرَاءَ الْأَحْكَامِ الَّتِي مَدْرَكُهَا الْعَوَائِدُ مَعَ تَغْيِرِ تِلْكَ الْعَوَائِدِ، خِلَافَ الْإِجْمَاعِ وَجِهَالَةٍ فِي الدِّينِ، بَلْ كُلُّ مَا هُوَ فِي الشَّرِيعَةِ يَتَّبَعُ الْعَوَائِدَ، يَتَغَيَّرُ الْحُكْمُ فِيهِ عِنْدَ تَغْيِرِ الْعَادَةِ إِلَى مَا تَقْتَضِيهِ الْعَادَةُ الْمُتَجَدِّدَةُ، وَلَيْسَ هَذَا تَجْدِيداً لِاجْتِهَادٍ مِنَ الْمُقَلِّدِينَ، حَتَّى يُشْتَرَطَ فِيهِ أَهْلِيَّةُ الْاجْتِهَادِ، بَلْ هَذِهِ قَاعِدَةٌ اجْتِهَادٌ فِيهَا الْعُلَمَاءُ وَاجْمَعُوا عَلَيْهَا، فَنَحْنُ نَتَّبَعُهُمْ فِيهَا مِنْ دُونِ اسْتِنَافِ اجْتِهَادٍ...)^١

واتە: بىگومان جىبەجىكردى ئەو ياسایانەى كە لەسەر بناغەى عادەت و باوەكان دامەزراون، لەكاتى گۆرانی عادەت و باوەكاندا، پىچەوانەى يەكدەنگى (زانایان) و نەزانییە لە ئاییندا، چونكە سەرچەم ياساكانى شەرىعەت، كە شوێن عورفو عادەتەكان دىكەون، لەكاتى گۆرانی عورفو عادەتەكەدا، دەگۆرێن بەرمو ئەوهى كە عادەت و باوە تازمە دەبخوازێ.

^١ (الإحكام في تمييز الفتاوى عن الأحكام، وتصرفات القاضي و الإمام) ص ٢١٩، ٢٢٠.

وہ ئەمەش كۆشش (اجتھاد) يىكى تازەى لاسايىكەرەوان (مقلدین)، نيه تاكو پەكى لەسەر شايستەى كۆشكردن (اهلية الاجتھاد) بكەوئ و تیدا بەمەرچ بگيرئ، بەلكو ئەو بەنچينەيەكە زانايان ئيجتیهاديان تیداگردومو لەسەرى رېككەوتوون و، ئیمەش لەومدا شوپنیاں دىمەوين، بئەومى ئيجتیهادی تازەى بۆ بكەين.

پاشان (القراقي) ھەر لەبارمە دەلى:

(وكذلك الإطلاق في الوصايا و الأيمان و جميع أبواب الفقه المحمولة على العوائد، إذا تَغَيَّرَتِ العادة تَغَيَّرَتِ الأحكام في تلك الأبواب، وكذلك الدَّعَاوى إذا كان القول قول من ادَّعى شيئاً لأنه العادة، ثم تَغَيَّرَتِ العادة، لم يَبْقُ القول قول مُدَّعِيه بل انعكس الحال فيه)¹.

واتە: ھەروەھا ھەمان بنەما لە ھەسەتەكان و سوپندخوارنەكان و تىكرای بوارەكانى شەرعدا، كەلەسەر بناغەى عادەت و باوەكان دامەزراون، ھەركات عادەتەكە گۆرا، ياسا شەرعییەكانى ئەو بوارانەش دىگۆرپن، وە ھەروەھا دەعوایەكان ئەگەر بەگۆرەى عورفو عادەت، قسە قسەى دەعواكەرى شتێك بووبى، پاشان عورفو عادەتەكە گۆرا، ئەوكاتە قسە قسەى دەعواكەر نامیئن، بەلكو ھالەتەكەى تیدا پیچەوانە دىبێتەو.

شایانى باسیشە ئیمە لە بەشى سییەمى ئەم باسەدا كە تاییبەتمان كردو بە قسەگردنەو لەبارەى بۆنەى نەورۆز، باسى چۆنیەتى چەسپاندن (تطبیق) ی ئەم بنەما شەرعییە دىمەین، بەسەر بۆنەى نەورۆز ھەر بۆنەى دیکەشدا، كە ڕەنگە كاتى خۆى بەشیومیەك دایەنرابى و ھوكمیكى بووبى، بەلام پاش

¹ ھەمان سەرچاوە، ص ۲۱۹.

گۆڕانی ئەو ھەل و مەرج و عادتو باوەی ئەو کاتەو، پەیدابوونی عادتو باویکی دیکەو، ھەل و مەرجیکی دیکە جیاواز لە ھی ئەو کاتە، ھوكمەكەشی دەگۆڕی، وە ھەك (القراڤي) گوتوویمتی: "كە زانیەکی ناواری مالیکی مەزھەبە" ئەم بێنەمایە زانیان لە ھەری یەك دەنگن و ڕێك ھەوتوون و پێچەوانەكەشی نیشانەي ھەشارزایی و بێ ئاگاییە لە دین!

پاڤیڕی ئاڤیڕی ھەڵسەنگاندنی ھەڵسەنگاندنی ھەڵسەنگاندنی

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

QR Code

پاڤیڕی ئاڤیڕی ھەڵسەنگاندنی ھەڵسەنگاندنی ھەڵسەنگاندنی

AliBapir

AliBapir

QR Code

ئە نجامگیری:

بەرپێزان ۱

ئێستا پاش خستنه رووی ئەو دە (۱۰) بنه ما گه ورمو گرنگه، دمتوانین بئێنین:

جەژن و یادو بۆنەکان بە گشتی و بە ھەرسێک جۆرەکانی: ۱- ئایینی و، ۲- نیشتمانی و نەتەومی و، ۳- جیھانییە و، ۴- خانە و بازەمی ھەئس و گەوت و عادمەکاندان، گە بناغە تێیاندا پێپێدران و پەواپیە، مەگەر شتێک بە لگەییەکی شەریعی روون و بێ چەند و چوونی لە سەربێ و قەدەغە ی کردبێ.

وە سەنگی مەحەك لەبۆاری ھەئس و گەوت و عادمەکاندا، بریتیە لە ھێنانەدی بەرژەومەندی (تحقیق المصلحة) گە ئەویش، یان ھێنانەدی سوودەکانە، یان لاچوونی زیانەکان (جلب المانع أو دفع المضر) یان ھەردووکیانە وێکرا، بۆیە لەبۆاری جەژن و بۆنەکاندا سەرنج دەدەین:

۱- بۆ جەژن و بۆنە ئایینیەکان:

ئەگەر بە جۆریک بوون گە لە چوارچێوەی شەریعەتدا بوون و ئامانجە شەریعیەکانیان پێ دەھاتتەدی، وەک: ۱- زیاتر دامەزراندنی ئیمان، ۲- یادێ خوا کردن، ۳- شارەزابوون لە قورئان، ۴- زیاتر ئاشنا بوون بە پێغەمبەری خوا ﷺ، ۵- بەرپەرچاندنەوی گومان و تۆمەتەکان، ۶- پەواج پێدانی یاساگانی شەریعەت و پەموشت و بەھا بەرزەکان، ۷- ھاندانی مسوڵانان بۆ دینداریی چاکتر و پابەندی زیاتر و... ھتد.

۲- بۆ جەژن و بۆنە نەتەومی و نیشتمانیەکان:

۱- یادگردنهومی چاگهو نیعمهتهکانی خوا، ۲- دمرسو پهندهوهرگرتن له میژوو و رابردوو، ۳- داکوکیکردن له مافه رموایهکان، ۴- شارمزیی و بهرچاو پروونبوونهوه بهنسبته پرووداو و کارساتیآ، ۵- بههیژکردنی پهیومندییه کۆمهلایهتی و نهتهومی و نیشتیمانییهکان، ۶- بهرگریکردن له نیشتیمان و نهتهوه،..هتد.

ئەگەر ئەخودى خۇياندا رەۋابوون و دىشبوونە ھۆگارى:

۱- بەرگىرى كىرىن لى بەھى بەرگىرىنى ۋەك: دادگىرى، ئازادىي، يەكسىنىي،
پىزىر ھورمەتى مەۋى، بەزىمى ۋە سۆز...

۲- ئەسەرگىرىنى ۋە تۈپتىكى دىارىگىرى ۋە دابىن كىرىنى مەھەگىنى، بۇ
نەۋى: دىكىن، مەدەن، كەمەندەمەن، زىندەنىيەن، پۇرنامە نەۋى،
بەسەندەگىرى...

۳- گرنگی و بایه‌خداان به باب‌نیک که به‌رژمونه‌لی گشتی تپ‌دایه، وه:
 ناشتی و ته‌بایی، پاراستنی ژینگه، بن‌کردنی ماده سرکه‌ره‌کان، بن‌کردنی
 جگره‌کشان...

۴- بەيەك ئاشنا بوونۇ يەكەندى ناسىن، لەسەر ئاستى نەتەۋەو
كۆمەلگايەگان...

بهائى، هه رگات بۆنه و جهژن و ياده ئايىنىي و نه ته وميى و نىشتىمانىي و
جيهانىيه كان، به و جوړه بوون كه ئاماژه مان پييان كردو، چمند نموونه يه كمان
لې خستنه بهر جاو، واته:

بەجۇرىك بوون كە ئامانجە شەرىئەيەكانيان دەھىنايە دى، ئەو ۋەك زانايان گوتوويانە: بەرژەۋەندىي لە كوئى بى، شەرىئەتەش لەۋىيە (ئىنما و جدت المصلحة فثم شرع الله)، وە بە شەرىئەي و رەوا دەدەنرەن، چونكە سەنگى مەھكە لەبۋارى ھەلس و كەۋت و عادەتەكاندا ھىنانەدى بەرژەۋەندىيە. بەلام ئەگەر وانەبوون، ئەو ھەكەمەكانيان دەگۇرئى، بەگۇرەى نىۋەرۇك و جەۋھەرەكەكانيان ھەكەمەكانيان دىارىي دەكرئى.

شاينى باسشە ئەۋەى لىرەدا گوتەمان، سەرجەم جەزىنە بۇنەكان دەگريئەۋ ۋ بە نەۋرۇزىشەۋ، بەلام لەبەرئەۋەى جەزىنە بۇنەى نەۋرۇز مەشت و مەرى زىاترى لەبارەۋە گراۋە دەكرئى، بەباشە زانى بەشى سەيەمى ئەم كەتەبەى بۇ تەرخان بەكەين و تەشكى زىاترى بەخەنەسەر.

به‌شی دووهم

هه‌لسه‌نگاندن و له‌بیژینگدانی
به‌لگه و قسه‌کانی ئه‌وانه‌ی
سه‌رجه‌م یادو بۆنه‌کان به‌هه‌رام ده‌زانن،
بیجگه له‌هه‌ردوو جه‌ژنی
ره‌مه‌زان و قوربان و رۆژی جومعه.

به لگه یه کهم ! خستنه رووی قسه و به لگه کانیان.

ئیستاش با سمرنجی چهند قسه یه کی هه رگام له (عبدالله بن عبدالعزيز بن باز) و (ابن عثيمين) خوا لییان خووش بی، بدمین، که ههردووکیان رایان وایه بیجگه له دوو جهژنهکان و رۆزی جومعه، دروست نیه مسولمانان له هیج بۆنه و یادیکی دیکه ی ئایینی و دنیا پیدا به شداربن.

جا ئیمه سهرمتا قسه گانی ئهوان وهك خۆیان دینین و، پاشان بۆیان دهگه ریینه وهه هه ئیان دهسهنگیتین:

یه کهم: (ابن باز) وهك له (فتاوی علماء البلد الحرام) دا هاتوه، ئهم پرسیاره ی لیکراوه: (أَحَدَتْ بَعْضُ الْمَشَائِخِ احْتِفَالَاتٍ لَا أَعْرِفُ لَهَا وَجْهًا فِي الشَّرْعِ، كَالِاحْتِفَالِ بِمَوْلِدِ النَّبِيِّ ﷺ وَبِلَيْلَةِ الْإِسْرَاءِ وَالْمِعْرَاجِ وَالْهَجْرَةِ النَّبَوِيَّةِ، نُرْجُو أَنْ تَوْضِّحُوا لَنَا مَا دَلُّ عَلَيْهِ الشَّرْعُ فِي هَذِهِ الْمَسَائِلِ حَتَّى نَكُونَ عَلَى بَيِّنَةٍ؟) واته: ههندی له زانیان ههندی ئاههنگیان داهیتاون، که هیج پرویهکیان له شهردا نیه، وهك ئاههنگ گیران به بۆنه ی له دایک بوونی پیغه مبه ر ﷺ، شهوی شهو پۆ و به رزبوونه وهه، کوچی پیغه مبه ر ﷺ، ئومیدمان وایه ئه وهمان بو پروون بکه نه وه، ئه وهی که شهرع ده لاله تی له سهر دهکات، لهو مهسه لانه دا، تا کو ئیمه به رچاومان رۆشن بی.

ئهویش له وهلامدا دهلی: (لَا رَيْبَ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ قَدْ أَكْمَلَ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ دِينَهَا وَأَتَمَّ عَلَيْهَا النِّعْمَةَ، كَمَا قَالَ سُبْحَانَهُ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا كَجَالِ الْمَادَّةِ، الْآيَةِ. وَقَدْ تَوَقَّيَ اللَّهُ نَبِيَّهٖ ﷺ بَعْدَ مَا بَلَغَ الْبَلَاحَ الْمُبِينِ وَأَكْمَلَ اللَّهُ بِهِ شَرَائِعَ الدِّينِ، وَقَالَ ﷺ {مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ} مُتَّفَقٌ عَلَى صَحَّتِهِ مِنْ حَدِيثِ

عائشة رضي الله عنها. وأخرج مسلم في صحيحه عنها رضي الله عنها أن النبي ﷺ قال: {مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ} وَمَعْنَى قَوْلِهِ: "فَهُوَ رَدٌّ أَي: مردود لا يجوز العمل به لأنه زيادة في الدين لم يأذن الله بها، وقد أنكر الله سبحانه في كتابه المبين على من فعل ذلك، فقال عز وجل في سورة الشورى: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾^(١)، وفي صحيح مسلم عن جابر رضي الله عنه أن النبي ﷺ كان يقول في خطبة الجمعة: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنْ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلُّ بَدْعٍ ضَلَالَةٌ... وهذه الإحتفالات التي ذكرت في السؤال، لم يفعلها الرسول ﷺ وهو أنصح الناس وأعلمهم بشرع الله، وأحرصهم على هداية الأمة وإرشادها إلى ما ينفعها ويُرضي مولاها سبحانه، ولم يفعلها أصحابه رضي الله عنهم وهم خير الناس وأعلمهم بعد الأنبياء، وأحرصهم على كل خير، ولم يفعلها أئمة الهدى في القرون المفضلة وإنما أحدثها بعض المتأخرين..^١ واته: يَظْطومان خَوَاى ثَاك دینى ئەم ئوخمەتەى تەواو کردو، وە نەعمەتەى خەو بە تەواوێ بەسەر دا رشتوون، وەك خوا دەفەرموی: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾^(٢) المائدة، واته: ئەمڕۆ ئاینه‌كه‌تانم بۆ تەواو کردوون و چا‌كه‌ى تەواوتمه‌ى له‌گه‌ڵدا کردوون، وە ئیسلامیشم به‌ به‌رنامه‌ بۆ په‌سند کردوون، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ کاتێك خوا برده‌وه‌ كه‌ به‌ تەواوێ دینی را‌گه‌یاندا، وە خوا به‌رنامه‌كانی دینی پێ تەواوکردن، (بۆیه‌ هه‌یج كه‌سێك بۆی

^١ - پروانه: (فتاوى علماء البلد الحرام) ص ٩٩٣-٩٩٥.

١- ئەوەی نێوان کەوانەکان زیادەى خۆمە بۆ زیاتر رووبوونەوى مەبەست.

وه ئهو يادو بېرمو مریانه، که له پرسیارمه کهدا هاتوون، پیغه مبهه ﷺ نه یکردوون، که له هه موو کهس دلسوزتر بووه بۆ خه لک، وه شارم زاتر بووه به شهرعی خوا، وه سوورتر بووه، له سه ره هیدایه تی ئۆمه ته و پێنموونی کردنی، بۆ شتی که سوودی پێ ده گه یه نی و خوی به رومردگاری پێ را زی ده کات، وه هاوه له به پێزمه کانی شی نه یان کردوون خوا لییان را زی بی، که با شترین خه لک و زانترین خه لک بوون له دوی پیغه مبهه، وه پێشه وایانیش نه یان کردوون، له سه ده په سندگراوه مگاندا، به لکو هه ندی له زانیانی دوا یین دایانه ئی ناوون.

هه روه ها (ابن باز) له وه لامی پرسیاریکی دیکه دا ده ئی: (... ولم یشرع لنا سبحانه وتعالى عيداً للميلاد لا ميلاد النبي ﷺ ولا غيره، بل قد دلت الأدلة الشرعية من الكتاب والسنة على أن الاحتفال بالموالد من البدع المحدثه في الدين ومن التشبه بأعداء الله من اليهود والنصارى وغيرهم، ... وفي مسند أحمد بإسناد جيد عن ابن عمر رضي الله عنهما أن النبي ﷺ قال: "مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ"، وفي الصحيحين عن أبي سعيد رضي الله عنه عن النبي ﷺ أنه قال: " لَتَتَّبِعُنَّ سَنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ شِبْرًا بِشِيرٍ وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ، حَتَّى لَوْ دَخَلُوا فِي جَحْرٍ ضَبَّ لَاتَبِعْتُمُوهُمْ، قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلِيَهُودُ وَالنَّصَارَى؟ قَالَ: "فَمَنْ؟")، واته: خوا "سبحانه و تعالى" بو ی دانه ناوین، یادی له دایک بوونی ه یج کام له پیغه مبهه ران بکه یین، نه می پیغه مبهه (محمد) ﷺ، نه هی ه یج که سیکی دیکه، به لکو به لگه شه رعیه هان له قورئان و سونه تدا ده لاله ت له سه ره ئه وه ده که من، که ئاهه نگ گێران به بو نه ی له دایک

^۱ - فتاوی علماء البلد الحرام، ص ۹۸۸، ۹۸۷، فه رموو ده کهش (بخاری) به ژماره: ۷۳۲ و (مسلم)

بوونه کانه وه، له داهيتراوه گانن له دیندا، وه له خو وچوانلنن به دوژمنانی خوا، له جووله که گان و نه صرانییه گان، وه غهیری ئهوانیش وهک، له: (مسند احمد) دا به سه نه دیکي باش له (ابن عمر) موه هاتوه که پیغه مبهري ﷺ فهرموویه تی: {مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ}، واته: هه رکه سیك خوئی وهک قهومیك بچوینی، ئه وه له وانه.

وهله هه ردووک (صحیح) ی (بخاری و مسلم) دا هاتوه، که پیغه مبهري ﷺ فهرموویه تی: به دواى پړاو شوینی ئهوانی پيش خوټان دمکهون موو به موو، بست به بستو، باسک به باسک، هه تاکو ئه گهر چووبنه کونی بزى مزیه که وه، ئیو ههش دوايان دمکهون، گوتمان: ئه ی پیغه مبهري خوا! ﷺ مه به ست پى جووله که وه نه صرانییه کانه؟ فهرمووی: ئه دی مه به ست پى کییه؟

دووه- (ابن عثيمين) یش په حه مه تی خواى لى بى، پرسیارىكى ليکراوه بهم شیویه:

(سئل عن حكم الإحتفال بالمولد النبوي؟ فأجاب قائلاً: أولاً : ليلة مولد الرسول، ﷺ ليست معلومة على الوجه القطعي، بل إن بعض العصريين حقق أنها ليلة التاسع من ربيع الأول وليست ليلة الثاني عشر منه، وحينئذ فجعل الإحتفال ليلة الثاني عشر منه لا أصل له من الناحية التاريخية.

ثانياً : من الناحية الشرعية فالإحتفال لا أصل له أيضاً لأنه لو كان من شرع الله لفعله النبي ﷺ أو بلغه لأمته ... وإذا لم يكن من دين الله فإنه لا يجوز لنا أن نتعبد به الله - عز وجل - ونتقرب به إليه ، فإذا كان الله تعالى قد وضع للوصول إليه طريقاً معيناً، وهو ما جاء به الرسول ﷺ فكيف يسوغ لنا ونحن عباد أن نأتي بطريق من عند

أنفسنا يوصلنا إلى الله ؟ هذا من الجناية في حق الله - عز وجل - أن نشرع في دينه ما ليس منه، كما أنه يتضمن تكذيب قول الله - عز وجل - : ﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي ﴾ (٣) المائدة،

فنقول: هذا الإحتفال إن كان من كمال الدين ، فلا بد أن يكون موجوداً قبل موت الرسول ، ﷺ وإن لم يكن من كمال الدين ، فإنه لا يمكن أن يكون من الدين لأن الله - تعالى - يقول: ﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي ﴾ (٣) المائدة، ومن زعم أنه من كمال الدين وقد حدث بعد الرسول ، ﷺ ، فإن قوله يتضمن تكذيب هذه الآية الكريمة ، ولا ريب أن الذين يحتفلون بمولد الرسول ، ﷺ ، إنما يريدون بذلك تعظيم الرسول ، عليه الصلاة والسلام ، وإظهار محبته وتنشيط الهمم على أن يوجد منهم عاطفة في ذلك الإحتفال للنبي ﷺ وكل هذا من العبادات ؛ محبة الرسول ﷺ ، عبادة ، بل لا يتم الإيمان حتى يكون الرسول ، ﷺ أحب إلى الإنسان من نفسه وولده ووالده والناس أجمعين ، وتعظيم الرسول ﷺ من العبادة ، كذلك إلهاب العواطف نحو النبي ﷺ من الدين أيضاً ، لما فيه من الميل إلى شريعته ، إذاً:

فالإحتفال بمولد النبي ، ﷺ من أجل التقرب إلى الله وتعظيم رسوله ﷺ عبادة ، وإذا كان عبادة فإنه لا يجوز أبداً أن يحدث في دين الله ما ليس منه ، فالإحتفال بالمولد بدعة ومحرم^١، واته: پرسپاری لیگرا دهریارهی حوکمی یادکردنه وهی له دایکبوونی پیغمبر ﷺ؟ وهلامی دایه وهو گوئی:

^١ - فتاوی علماء البلد الحرام، ص ٩٩٧، ٩٩٦.

یەكەم: شەوی لەدایكبوونی پیغەمبەر ﷺ بەشیوەمیەکی جێی دنیایی زانراو نیە، بەلگە ھەندیک لەھاوچەرخان ساغیان کردۆتەو، کە شەوی نۆیەمی ڕەمەیی یەكەمە، ئەك شەوی دوازدەمیەمی، کەواتە: گێڕانی شەوی دوازدەمیەمی بە کاتی یادکردنەووە گردبوونەووە لەرووی میژووپیەووە، ھیچ بنەمایەکی نیە.

دووەم: وە لەرووی شەریعیەووە دیسان ئەو گردبوونەووە یادکردنەوویە بنەمای نیە، چونکە ئەگەر لەشەریعەتی خوا بووایە پیغەمبەر دیکرد، یان بەئۆمەتەکە ی ڕادەگەیاندا... ئنجا مادام لەئایینی خوا نەبێ، بۆمان نیە کە خۆی زال و بەرز ی بێ بەرستین و بەھۆیەو... لێی نزیك ببینەووە، چونکە مادام خۆی بەرز بۆ پیگەشیستی ڕێیەکی دیاریکراوی داناو "کە بریتیه لەوێ پیغەمبەر ﷺ ھیناویەتی" چۆن ئیەمی بەندە بۆمان ھمیە لەلایەن خۆمانەووە ڕێیەك بۆ گەشتن بەخوا دابنێین؟ ئەووە تاوانە بەرانبەر بەمافی خوا "عز وجل" کە شتێك لەئایینی خوادا دابنێین کە لەو نەبێ.

ھەر وەھا ئەووە بەدرۆ دانانی فەرمایشتی خواش دەرگێتە خۆی: ((ئەمڕۆ ئایینەكەتانم بۆ تەواو کردوون و چاکە ی خۆم بەتەواوی لەگەڵ کردن))

المائدة - ۳.

بۆیە دەئێین:

ئەو ئاھەنگ گێران و یادکردنەوویە، ئەگەر لەتەواوی ئایین بوایە، دەبوو پیش مردنی پیغەمبەر ﷺ ببوایە، وئەگەر لەتەواوی ئایینیش نەبێ، ناگونجێ بەشێك بێ لەئایین، چونکە خۆی بەرز فەرموویەتی: ﴿...أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ...﴾ المائدة، ھەرکەسیك پێی وابێ لەتەواوی ئایینەو پاش پیغەمبەریش پەیدا بوو، ئەووە قسەکە ی بەدرۆ دانانی ئەم ئایەتە بەرێزە

دەگەينى.

ئىجا بىگومان ئەوانەى يادى لەدايكبوونى پىغەمبەر ﷺ دىگەنەو،
مەبەستىان بەگەورە گرتتى پىغەمبەر و دىرخستى خوشويستى و جوولاندنى
ھىممەتيانە كە لەو يادكرنەو ھىدا سۆزىان بەرانبەر بەپىغەمبەر بىجولتى،
ھەموو ئەوانەش لەخوا پەرسىيەكانن، جا خوشويستى پىغەمبەر ﷺ
عبادەتە، بگرە ئيمان تەواو نابى ھەتا مەروۇف پىغەمبەرى لەخۆى و رۆلەى و
باب و دايكى و تىكرەى خەلكى خوشتر نەوى، ھەروەھا بەگەورە گرتتى پىغەمبەر
عبادەتە، ھەروەھا سۆزو جوولاندن بەرەو پىغەمبەر ﷺ ديسان لەئايىنە،
چونكە دەبىتە ماىەى خوشويستى شەرىعەتەكەى!

كەواتە:

يادكرنەو ھىدا لەدايكبوونى پىغەمبەر ﷺ لەپىناو نىزىك كەوتنەو
لەخوادا، وە بەگەورە گرتتى پىغەمبەر عبادەتە، ئىجا مادام عبادەت بى، ئەو
بىگومان ھەرگىز دروست نىە شتىك لەئايىنى خوادا پەيدا بىكرى كە لەو نىە،
بۆيە يادكرنەو ھىدا لەدايكبوونى پىغەمبەر ﷺ بىدەت و ھەرامە.

ئىجا ھەر (ابن عثيمين) بە بۆنەى (عيد الأم) جەزنى دايكەو، پەرسىارى
لەكرەو: (ئايا ئىمە لە شوئىنكىن، كە ھەموو سالان لەو رۆژەدا، لە (۲۱)ى
مارسى ھەر سالىك، ھەموو خەلك كۆمبەنەو بەو بۆنەو، ئىجا ئايا ئەو
خەللە يان ھەرام، وئايا ياد بىكەينەو ديارى بىخستەو، يان نا؟ ئەوئىش
دەلى: (ان كل الأعياد التي تخالف الأعياد الشرعية كلها أعياد بدع
حادثه لم تكن معروفة في عهد السلف الصالح، وربما يكون منشؤها
من غير المسلمين أيضا؛ فيكون فيها مع البدعة مشابهة أعداء الله

سبحانه وتعالى ، والأعياد الشرعية معروفة عند أهل الإسلام ، وهي عيد الفطر ، وعيد الأضحى، وعيد الأسبوع (يوم الجمعة) وليس في الإسلام أعياد سوى هذه الأعياد الثلاثة ، وكل أعياد أحدثت سوى ذلك فإنها مردودة على محدثيها وباطلة في شريعة الله سبحانه وتعالى، لقول النبي ﷺ {مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ} (متفق عليه: رواه البخاري رقم: (٢٦٩٧)، ومسلم رقم: (٤٥٨٩))، أي : مردود عليه غير مقبول عند الله وفي لفظ : {مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ} (رواه مسلم رقم: (٤٥٩٠)) ، وإذا تبين ذلك ، فإنه لا يجوز في العيد الذي ذكر في السؤال والمسمى عيد الأم ، لا يجوز فيه إحداث شيء من شعائر العيد ، كإظهار الفرح والسرور ، وتقديم الهدايا وما أشبه ذلك^١ واته: ههموو ئهو جهژنانهى كه پيچه وانهى جهژنه شهرعويه كانن، ههموويان جهژنى داهيئىراون و پهيداگراون، وه له سهردهمى پيشيني چاكاندا نه بوون، وه دهشگونجى سهرجاوهى سه رهه ئدانيشيان غهبرى مسوئمانيش بى، بويه ويپراى به بيدعته له قه لهم درانيان، خو پيچواندن دوزمتانى خواشيان "سبحانه وتعالى" تيدايه، دياره جهژنه شهرعويه كانيش له لاي ئههلى ئيسلام زانراون، كه بريتين له:

جهژنى رۆژوو شكاندن (عيد الفطر)و، جهژنى قوربانى سهربرين (عيد الأضحى)و، جهژنى ههفته (رۆژى جومعه)، وه له ئيسلامدا جگه لهم سى جهژنه هيچ جهژنى ديكه نيه، وه سهرجهم ئهو جهژنانهى ديكه كه پهيداگراون، ئهو به سهه خاومنه پهيداگه ره كانياندا دمدرينه مو، له شهريعه تى

^١ - هه مان سهرجاوه: ص ١٠٥٢،

خوای پاک و بهر زدا بمثالن، له بهر فہر موودہی پیغمبر ﷺ: (مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ) متفق علیہ، واتہ: پتکارو میو لہ لای خوا وەرگیراو نیہ، وہ لہ پړوایہ تیګدا: (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ) رواہ مسلم.

ئىنجا ئىستا گە ئەمە روونبۆۋە ئەمە بەدلىيىمە ئەمە جەزئەدا گە
پرسىيارگەر باسىكردومە ناۋى ناۋە: (جەژنى دايك) دروست نىە هىچ گام لەمە
شتانەى گە دروشمى جەژنن تىيدا ئەنجام بدريّن، وەك دەرختنى خۆشىى و
شادىى و پىشكەشكردىنى دىارىى و وىنەى ئەوانە...

ھەڵسەنگاندنی ئەو قسەو بەلگانه :

سەرما دەئیم:

ئیمە پێزو حورمەتی ھەموو زانیانی ئیسلامان لەلایەو، ھەرگام لە (ابن باز) و (ابن عثیمین)یش خوا لێیان خۆش بێ، لەبۆاری پسیۆری خۆیانداو بە ئەندازەى بۆلوان و پێپێدرانیان، خزمەتیان کردووەو خوا پاداشتیان بداتەووەو، لە ھەلەو گەم و کوورپیو، ئیمەش و ئەوانیش ببوورئ.

بەلام بیگومان وەك لە بنەمای یەگەم "لەبەشی یەگەمی ئەم کتیبەدا" گۆتمان: ئیسلام لە قورئان و سوننەتدا کورت ھەلاتووەو، غەیری قورئان و سوننەت، ھەمووی بە تیگەشتی زانیان لەبارەى ئیسلامووە دادەنرئ، نەك بەخودی ئیسلام، وە ھەموو مرقفەکانیش جگە لە پیغمبەرەان "عليهم الصلاة والسلام" كە خوا پاراستوونی، دەگونجی بەھەلەدا بچن و نەپێکن.

ئێستاش با سەرما ھەرسێك بەلگەکانی ئەو دوو زانا بەرپزەو ھاوپایەکانیان ھەڵسەنگێنین، پاشان بەوردی قسەکانیشیان بزار بکەین، لە دوو برێگەى سەرەکییدا:

برێگەى یەگەم: ھەلەوشاندنەو بەلگەکانیان:

بەلگەى یەگەم: بە بیدەمت دانانی جەژن و بۆتەکان:

دیارە ئەم بەلگەى، بەلگەى بنەرمەتی ئەو دوو زانا بەرپزەو ھاوینەکانیانە، چونکە ئەو قسانەى كە لێیانەو نەقلمان کردن، بەزۆری ھەر

لەو خولگەيەدا دەسوورپێنەو، بەلگە پێھێنانەو، ھەردووکیان بە
نایەتەکانی:

﴿...الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي...﴾ المائدة.

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ...﴾

الشورى.

و ھەرموودەکانی:

★ (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ) متفق عليه.

★ (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ) رواة مسلم.

◆ (لَتَتَّبِعُنَّ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ شَبْرًا بَشِيرًا وَنَرَاعًا يَنْرَاعُ، حَتَّى لَوْ دَخَلُوا فِي
جُحْرِ ضَبٍّ لَا تَبْعَتُمُوهُمْ، قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ! الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى ؟ قَالَ : فَمَنْ ؟)
رواه البخاري: ٧٣٢، ومسلم: ٢٦٦٩.

کە پێشتر مانامان کردوون، ھەر لەسەر ئەو بناغەيە کە: مادام ئیسلام
بەرنامەيەکی تێرو تەواو، نابێ ھیچ شتێکی تێدا زیاد بکری.

ئیمەش لەو ئەلامی ئەو قسەيەدا دەئێین:

۱- لەرابردوودا "لەبەتەمای نوێەمدا" باسمان کردو ڕووتمان کردو، کە
بیدەت تاییبەتە بە ھەردووکیان بوازی ئیمان و عەقیدەو عیبادەتەو، و تەنیا
ئەو شتانە دەگونجێ بیدەتێان تێدا داھێنری، کە پەيوەندیان بەنیوان
بەندەو خواو ھەيەو، بەندە بۆيە ئەنجامیان دەدات کە پێیان لەخوا نیزیک
بکەوێتەو، وەک (ابن باز) گوتوویەتی: (البدعة في الشرع المطهر هي كل
عبادة أحدثها الناس ليس لها أصل في الكتاب و لا في السنة، لقول

النبي: مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ...^١ "كهپشتريش هينامان".

وه (ابن غثيمين) يش گوته و به تي: (البدعة شرعاً ضابطها: التعبد لله بما لم يُشرَّعه الله...) ^٢ كه ته ميشمان پيشتر هينا.

٢- ههروهها له رابردوودا "لهبنه ماي ههشته مدا" پرووتمان كرده وهو سه لاندیشمان كه يادو بۆنه و جهژنه كان چونكه له چوارچيوه ي ههلس و كهوت و عادمته گاندان و ته و انيش بناغه تياندا ره واييه، مه گهر به لگه يه كي تا به ت ههبي له سه ر قه دمه بوونيان، بۆيه: يادو بۆنه و جهژنه كان، ناگونجي له بارميانه وه باسي بیدعت ههركي، چونكه بریتين له مامه له ي مروفه كان له نيو خوياندو، راسته وخو بو خوا ته نجام نادرين، وهك عيبادته و خو پي نيزيك خستنه وه له خوا.

٣- ئنجا به دانپيده يناني (ابن باز)، فهرمووده گاني: (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ) وه: (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ) مه به ست پينان عيبادته: نهك بواري ههلس و كهوته كان، وهك له و قسه يه وه ديار كه توژيك له مه و به ر ليه وه هينامان.

ههروهها به دانپيده يناني (ابن غثيمين) يش ئايه تي: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ...﴾ الشورى، مه به ست پي ي

^١ فتاوى علماء البلد الحرام، ص ٩٨٣.

^٢ ههمان سه رچاوه، ص ٩٨٦.

بواری عیبادمه^۱، چونکه پاش پیناسه‌ی بیدعته، ده‌لی: (فالتعريف الأول مأخوذ من قوله تعالى: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ ...﴾).

۴- كه‌واته: جهژن و بۆنه‌كان له بابمه‌ هه‌ڵس و كه‌وته و عادمه‌كانن و له‌بازنه‌ی ئه‌واندان و، هه‌یج په‌یوه‌نلێیان به‌ عیبادمه‌وه^۲ نیه، نه‌ له‌پرووه فیکریه‌که‌یه‌وه، که ئیمان و عه‌قیدیه‌وه، نه‌ له‌پرووه کردمیه‌که‌یه‌وه، که له‌ دروشمه‌کان (الشعائر) دا خۆی دهنویته.

۵- مه‌به‌ستیش له‌ فهرمووده‌ی: (لَتَبْغُنَّ سُنَنُ^۲ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ شَبْرًا بِشَبْرٍ وَ ذِرَاعًا بِذِرَاعٍ...) شویتکه‌وته‌ی جووله‌که‌وه نه‌صرانییه‌کان و غه‌یره دینه‌کانی دیکه‌یه، نه‌و شتانه‌دا که پێچه‌وانه‌ی شه‌ریعه‌تن و له‌گه‌ڵیدا تیک ده‌گیرین، وه‌ک له‌وه‌لامدانه‌وه‌ی به‌لگه‌ی دووه‌مدا باسی ده‌که‌ین، که بێگومان ئه‌وه‌ بۆنه‌و یادوه‌ریی و جهژنه‌ ئایینی و نه‌ته‌وه‌یی و نیشتمانیی و جیهانیانه‌ی که له‌ خودی خۆیاندا ناشه‌ریی و خراپ نین و، هۆکارن بۆ هه‌ینانه‌ی ئامانجه‌ شه‌ریعه‌یه‌کان، ئه‌گه‌ر نا مسوولمانانیش دایانه‌یانب، مادام له‌ تاییه‌ته‌مندییه ئایینییه‌کانیان نین و، له‌جوارچی‌وه‌ی هه‌ڵس و كه‌وته و نه‌رێته‌کان (المعاملات و العادات) دان، مسوولمانان ده‌ستیان گراومه‌ بۆ به‌کاره‌ینانیان وه‌ک خوای کاربه‌جی "عز وجل" فهرموویه‌تی: ﴿فَبَشِّرْ عِبَادَ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾﴾

^۱ به‌لام من پێم وایه‌ چه‌مکی ئایه‌تمکه‌ له‌وه‌ فراوانتره، به‌لام لێرهدا به‌پێی بنچینه‌ی: (ادینک من فمک) ره‌فتارم کردوه.

^۲ السُّنَنُ، الطَّرِيقَةُ وَ الْمَثَالُ، المعجم الوسيط، ص ۴۵۶.

الزمر.

واته: دهجا موژده بده بهو بهندانهم: که گوئ بو ههموو قسهیهک دهگرن، پاشان شوین چاکترینی دهکهون، ئا نهوانه کهسانیکن خوا رینمایي کردوون، وه نهوانهن خاوهن عهقلان.

به لگهی دووهم: نهجامدانی نهو يادو بوئانه، خو بیچواندنی کافران

(التشبه بالكفار)

ههتهته نههم قسهیهش که: یادکردنهوهی نهو بوئنهو جهژنانهه که دهقی شهرعیان لهسهر نیه خو بیچواندنی کافرانیان تیدایه، لهسهر نهوه بنیات نراوه که نهو يادو بوئانه عیبادمتن و، عیبادمتیش جگه لهوهی پیقه مبهری خوا ﷺ دایناوه بیدعته، بویه به ههلهوه شاننهوهی نهو قسهیه له وهلامی به لگهی یهکه مهدا، بناغهی نههم به لگهی دووهمهش نهماوهو، به لگه کهش ههرهسی هیناوه.

به لام ویرای نهوهش دهلیین:

زانایانی قوول و موعتبه ر لهسهر نهوه ریککه وتوون که خو به کافران چواندن (التشبه بالكفار) تهنا لهو شانهدا قهدهغیه، که تایبه ته مندی ئایینی و فیکری کافران، نهک له ههموو شتیکدا، با لهوباره وه سه رنجی چه ند قسهیهکی ههرکام له (ابن حجر العسقلانی) و (ابن عثیمین) بدمین:

۱- (ابن حجر) گوتهویمتی: (وقد کره بعض السلف لبس البرنس لأنه کان من لباس الرهبان، وقد سئل مالک عنه، فقال: لا بأس به، قيل: فإنه

من لبوس النّصاري، قال: كان يُلْبَسُ هَهنا^١.

واتە: ھەندىك لەمپىشوان پىيان ناخۆش بوو، بورنوس بپۆشرى، چونكە پۆشاکی راھىبەكان بوو، وە لەوبارەو پرسیار لە مالیک كراو، ئەویش گوتوووەتى: قەيناكات، گوترا: ئەو پۆشاکی نەصرانیيەكانە، گوتى: لەم دەفەرە دەپۆشرا.

واتە: مادام خەلكى مسوولمانیش ئەو پۆشاكەى پۆشیبى، كەواتە: لەو شۆراوە كە لە تايبەتمەندیيە ئایینیەكانیان دابنرىو، ئاسایيە كە بپۆشرى^٢. ھەروەھا (ابن حجر) گوتوووەتى: (و ان قلنا: النهي عنها (أي المياثر الأرجوان) من أجل التشبّه بالأعاجم فهو لمصلحة دينية، لكن كان ذلك شعارهم حينئذٍ و هم كفار، ثم لما لم يصر الآن يختص بشعارهم، زال ذلك المعنى، فتزول الكراهة)^٣.

واتە: ئنجا ئەگەر گوتمان: قەدەمەكرانى (واتە: پۆشاکی رەنگكراو بەسوور)^٤ لەبەر خو وپچواندننى بپگانان (نامسوولمانان) بوو، كەواتە: ئەو لەبەر بەرژەوەندیيەكى ئایینی، بەلام دیارە ئەو كاتە ئەو جوۆرە بەرگە دروشمیان بوو، كە كافر بوون، بەلام مادام ئیستا دروشمىكى تايبەت نى بەوانەو، ئەو ئەو مانایە لاچوو و ناپەسنیدی (كراهة) یەكەش نەماو.

٢- (ابن عثيمين) يش لهوبارەو ئەم پرسیار و دەلامەى بوو:

(السؤال: عن معيار التشبّه بالكفار « ما هو؟

^١فتح الباري، ج١، ص٢٧٢.

^٢البرنس: كل ثوب رأس منه ملتزق به، فلتسوة طويلة، لباس الحمام. المعجم الوسيط، ص٥٢.

^٣الفتح الباري، ص٣٠٧.

^٤المياثر الأرجوان: جوۆر پۆشاکیكە....

الجواب: معيار التشبه أن يفعل المشتبه ما يختصُّ المشتبه به، فالتشبه بالكفار أن يفعل المسلم شيئاً من خصائصهم، أما ما انتشر بين المسلمين و صار لا يتميز به الكفار، فإنه لا يكون تشبهاً فلا يكون حراماً من أجل أنه تشبه، إلا أن يكون من جهة أخرى^١.

واته: پرسیار لهبارە پۆمەری خو بە کافر چواندن، ئایا چییە؟
وہلام: پۆمەری خو بە کافر چواندن ئەومیە، کە بابای خو پۆیچوینەر شتیک بکات کە تایبەتە بە خو پۆیچوینراو، کەواتە: خو بە کافران چواندن ئەومیە کە مسوڵمان شتیک لە تایبەتمەندیەکانیان (تایبەتمەندیە ئایینیەکانیان) بکات، بەلام ئەوەی کە لەنیو مسوڵماناندا بلأوبۆتەووە کافرانی پی جیاناکریتەووە، ئەوە بە خو پۆیچواندن دانانریو، لەبەرئەو قەدەغە نابێ کە خو پۆیچواندنە، مەگەر ئەلایەکی دیکەووە قەدەغە بێ.

کەواتە: فەرموودە: (مَنْ تشبه بقوم فهو منهم) رواه أحمد، مەبەستی پی خو پۆیچواندن و چاویلکردنی مسوڵمانانە بو کافران، لەو شتانەدا کە تایبەتمەندی ئایینی ئەوانو، دروشمیکیان کە پی دەناسرێن، ئەک لەھەر شتیکدا، وەک ئە (ابن حجر العسقلانی) و (ابن عثيمين) وە ھێنامان.

کەواتە:

ئەو بۆنەو جەژن و یادانە ی کە مۆرکیکی ئیسلامیان ھەیە، یان نەتەومی و نیشتمانیین، یان جیھانیین، وە تایبەت نین بە کەسانیکی کافرەو دروشم و جیاکەرەومیان نین، ھەر لەسەر بنەڕەتی خوێان کە ڕەواییە ماونەووە، مادام مسوڵمانان بەرژوونەلایان تیدا ببینن، ھیچ پێگەریکیان نیە سوودیان لێ

^١ فتاوی علماء البلد الحرام، ص ٩٤٤.

ببینین، وهك ههر بیرۆكهو ئهزموون و ئامرازو شیوازیکى دیکه‌ی سوود به‌خش.

به‌نگه‌ی سێیه‌م: کارو پەفتارو قسه‌ی ناشهرعیان تێداده‌گرێ:

وه‌لامی ئهم به‌نگه‌یه‌ش ئه‌ومیه‌ که:

شتی هه‌له‌و ناشهرعیی هه‌میشه‌ ههر پەفتارویه، چ له‌ بۆنه‌و جه‌ژنه‌کانداو،
چ له‌ ههر حاله‌تیکى دیکه‌شدا، به‌لام بێگومان بۆنه‌یه‌کی شه‌رعیی له‌به‌رئه‌وه‌ی
که‌ هه‌له‌و ناشهرعیی تێداده‌گرێ، خۆی نابێته‌ ناشهرعیی، بۆ وێنه‌:
هاوسه‌رگریی و زهماوند جه‌لاله‌، به‌لام که‌سیك که‌ له‌ په‌ناى ئه‌و شته‌
جه‌لاله‌دا، ده‌چێ شتیکی چه‌رامی وه‌ك (په‌شبه‌له‌ك) ده‌كات، ناگونجێ خودی
زهماونده‌كه‌شى له‌گه‌ڵ قه‌دمغه‌ بکه‌ین!

هه‌روه‌ها که‌سیك که‌ ده‌چێ له‌ په‌ناى سه‌یران و گه‌شتی پەوادا، شه‌رپاپ
ده‌خواته‌وه‌و قوماز ده‌كات و...هتد، ناگونجێ بلێین: گه‌شت و سه‌یرانه‌كه‌شى ههر
قه‌دمغه‌یه‌!

که‌واته‌: پێویسته‌ ته‌ماشای ئه‌و یادو بۆنه‌و جه‌ژنانه‌ بکه‌ین که‌ له‌ بنه‌رته‌دا
په‌وان: ئه‌گه‌ر بۆ ئامانجیکى پێویست و په‌سند (واجب و مندوب) یان لانی که‌م
په‌وا (مباح) ده‌کران و، به‌شیومه‌یه‌کی په‌وا ئه‌نجام ده‌دران، ئه‌وه‌ ده‌لێین: په‌وان
به‌لام ئه‌گه‌ر شتی نا‌په‌وايان له‌گه‌ڵدا ئاوێته‌ گرابوو، ئه‌وه‌ شته‌ نا‌په‌وايه‌که‌
جیا‌ده‌که‌ینه‌وه‌و پتیده‌که‌ینه‌وه‌، ئه‌ومش که‌ په‌وايه‌ له‌سه‌ر ئه‌سلێ خۆی
ده‌مێنێته‌وه‌.

دیاره‌ پێشتریش له‌ بنه‌مای شه‌ه‌مه‌دا خسته‌مانه‌په‌روو که‌: ((شتی په‌وا به‌هۆی
به‌هه‌له‌ به‌گاره‌یه‌ترانى و، خراپه‌ په‌گه‌ڵ خزانیه‌وه‌، حوکه‌مه‌ ئه‌سلیه‌که‌ی
ناگۆزێ و قه‌دمغه‌ نابێ)).

هه ئه به ته نه گهر به گویره ی نه و بنه مایه ش رهفتار نه کهین، مه گهر چون دهنه
هیچ شتیکی چاکمان به دهسته و نامینی، چونکه زۆریه ی ههره زۆری شته
باشه کان، خه لک ناهه قیی و ناشه رعیی و هه له و په له میان له گه ل تیکه ل ده کهن،
یان به شیوازی هه له و خراپ و بو ئامانجی خراپ به کاریان دینن.

برگه ی دووم | له بیژینگدانی قسه گانیان :

له برگه ی دوومه ی ئه م هه ئه سه نگاندنه ماندا، به پیویستی دهزانم چه ند
قسه یه کی (ابن باز) و (ابن عثیمین) به تاییه ت له مه حه کی عه قل و نه قل
بدمین، که له و قسه نه یاندا هاتبوون، که پیشر لیانه وه هیئامانن:

یه که م | (ابن باز) :

یه ک: له وه لامي پرسیاریکدا که له باره ی شه رعیی بوون یان شه رعیی نه بوونی
یادکردنه وه ی بیره وه ری له دایک بوونی پیغه مبه ر (محمد ﷺ)، وه شه وی
شه ورپو به رزبوونه وه و گوچکردنی پیغه مبه ر بو مه دینه، ئاراسته ی گراوه،
پاش چه ند قسه یه ک گوته ویه تی: (فلیس لأحد ان یحدث فی دینه ما لم یشرعه
الله "عز وجل" کما قال ﷺ: (من أحدث فی أمرنا هذا ما لیس منه فهو رد)
متفق علیه عن عائشه، و أخرج مسلم فی صحیحه عنها: (من عمل عملاً لیس
علیه أمرنا فهو رد)...).

که پیشر ته وای قسه گانیان هیئاو ماناشمان کردن، له وه لامیدا ده لئین:
وه ک پیشر باسمان کردو سه مان دیشمان که یادو بو نه و جه زنه کان له جو ری

عادمت و هه‌ئس و كهوته‌كان و، له خانە و بازنه‌ی عیبادمندا نین، تاكو به چه‌مك و واتای (دین) به به‌شيك له (دین) دابترین و، داهینانیان به داهینان له ئاییندا (الإبتداع في الدين) و زیادکردن له دیندا دانانری، به‌لكو به داهینان له‌بواری هه‌ئس و كهوته‌كان (الإبداع في المعاملات) دا دادمفرین.

هه‌روه‌ها هه‌ج كام له ئایه‌تی: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ...﴾ (الشوری، وه فەرمووده‌مکانی: (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ) وه (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ)، وه فەرمووده‌ی: (أَمَّا بَعْدُ، فَإِنْ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلُّ بَدْعٍ ضَلَالَةٌ) رواه مسلم: ۸۶۷. ناگونجی بکرینه به‌لگه‌ی ئیسا‌تی نا‌ره‌وایی ئه‌نجامدانی ئه‌و یادو بۆنانه‌ی که له‌خودی خۆیاندا نا‌شه‌رعیی نین و، مسوولمانانیش سوودو به‌رژمه‌وه‌ندیان تیدا ده‌بینین، چونکه:

۱/ داهینان له‌بواری هه‌ئس و كهوت و عادمته‌کاندا، ئیزن و مؤله‌تی شه‌ریعه‌تی خوای له‌سه‌ره‌و چه‌مکی ڕسته‌ی: ﴿مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ نایگریته‌وه.

۲/ وه یادو بۆنه‌کان مادام له‌بازنه‌ی عیبادمندا نه‌بن، ئه‌نجامده‌رانیان چه‌مکی فەرمووده‌مکانی (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا) و (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا) نایانگریته‌وه، چونکه هه‌ج شتیکیان له ئاییندا دانەهیناوه‌و زیاد نه‌کردوه، مه‌گه‌ر که‌سیک ئه‌و یادو بۆنانه به‌خه‌یالی خۆی به‌جۆریک له عیبادت بزانی، که ئه‌ه‌و‌کاته بی‌گومان یادکردنه‌وه‌م‌که‌ی به‌بیده‌ت و شت زیادکردن له ئاییندا دادمفری.

۳/ هه‌روه‌ها یادو بۆنه‌کان مادام له‌بازنه‌ی عیبادمندا نه‌بن، چه‌مکی ڕسته‌ی:

(و شرّ الأمور محدثاتها وکلّ بدعة ضلالة) نایانګریتته وه، چونکه به د نیا بیه وه مه به ست له شته پمیداکراو و داهیتراو هګان، نه وانهن که له بواری عه قیده و عیبادمندا پمیداده ګرځن، نه که به ګشتی، نه ګمر نا دمبو وایه سهرجه م نه و شتانه ی که له بواره ګانی حوګم و سیاسه ت و جهنګ و ناشتی و ئیداری و پیشه سازی و بازرګانی و... هتدا، داهیتراو و پمیداکراو، بیانګریتته وه، ههرچهنده هیچ ده قیکی تایبه تیش له سهر قه ده غه ګردنیان نه بی و، بهر ژده ونډیشیان تیدابی!

دوو: هه روهما هه ر له وبارموه "وهک پیشر قسه ګانیمان هیتا و ماناشمان ګردن" ده ئی: (وهذه الإحتفالات التي ذكرت في السؤال لم يفعلها الرسول... ولم يفعلها أصحابه... ولم يفعلها أئمة الهدى في القرون المفضلة...).

وهلامه که شی نه وه یه که به ئی پیغمه بهری خوا ﷺ و هاوه لانی به پزی و زانایانی پیشین به و یادو بوانه هه ئه ستاون، به لام بیګومان مهرجی بواری هه ئس و که وت و عاده ته ګان، نه وه نیه که پیغمه بهری خوا "صلی الله علیه وسلم" پاشان هاوه لانی "خوا لییان رازی بی" و زانایانی پیشین "خوا لییان خوشبی" ګردبیان، چونکه نه ګمر وایی، دمبی زوریک له هه ئس و که وت و عاده ته ګانی ئیستامان ناشمرعی و ګونا ه بن، ههرچهنده پیچه وانه ی هیچ ده قیکی شهریمه تیش نه بن و په ګیشمان له سمریان که وتبی، هه ر دوور نه رۆین: هه بوونی دمسته ی فه توادان له سعودیه (هیئة الإفتاء في السعودية)، شیخی نه زه هه ر له میسر (شیخ الأزهر في مصر)! که دوو شتی پمیداکراو و پیشر شیوه وینه یان نه بووه!

سی: دیسان هه ر له وبارموه ګوتو ویه تی: (ولم يُسرّع لنا سبحانه وتعالى عيدا

للميلاد لا ميلاد النبي و لا غيره بل قد دلت الأدلة الشرعية من الكتاب و السنة على أن الإحتفال بالموالد من البدع المحدثه في الدين ، ومن التشبه بأعداء الله من اليهود و النصارى و غيرهم....).

ئيمهش دهئيين:

۱- جهژنو يادی له دايک بوونی پیغه مبهەر ﷺ چونکه عبادت نه بووه، بویه خوا "عز وجل" داینه ناوه، به لām که داشینه ناوه و فهرمانيشی پیته گردوه، له هیج دهقیکی شهریه تیشدا ری ئی ل نه گرتوه، له ناوچهی به جیهیلراو (منطقه العفو) دا هیشتوو یه ته وه، وه راستیش نیه که به لگه گانی شهرع له قورئان و سوننهت، رییان له و یادو بوئانه گرتبی و، ئایمت و فهرمووده گان به گشتی باسی قه دهغه بوونی لادان و شت له ئاییندا پهیدا کردن و داهیان ده کهن و، هه ئسان به و یادو بوئانهش وهک عادهتیکی باش و بو هیئانه دی بهرژه وهندیی دین و ژین، به لادان و شت له ئاییندا پهیدا کردن دانانری.

۲- پیشتیش باسی مهسه لهی خوچواندن به کافران (التشبه بالكفار) مان کرد، که ته نیا له حاله تیکیدا به خوبه کافران چواندن دیته دی، که مسوئلمانان له و شتانه دا چاویان ل بکهن و وهک وان بکهن، که تایبه ته مندی ئایینی ئه وان، نهک له هه موو شتیکیدا، چونکه پیغه مبهەر ﷺ وهک (بخاری و مسلم) هیئاویانه:

پاش ئه وهی ویستی نامه بو پادشاگانی فارس و رۆم و میصر بنووسی و هه والیشیان پییدا که پادشایه گان نامه ی بی مۆر (ختم) ناخوینته وه، فهرمانی کرد مۆریکی بو دروست بکهن که له سهری نووسرا بوو: (محمد رسول الله)،

بەلام بەم شۆمە بوو: (الله محمد رسول)، ھەروەھا كە لە پوژگاری (عمر بن الخطاب) خەلیفەى دوومى پيغەمبەردا "خوایى پازى بى"، دەولەتى ئىسلامىي فراوان بوو، عومەر كۆمەللىك رېكخستى ئىدارىي پۆم و فارسەكانى بەكارھيئا وەك:

۱- دانانى ديوانەكان (تدوين الدواوين)، ۲- دانانى پۆستە (البريد)، ۳- دانانى ھەپسخانە (السجن)، ۴- دروستکردنى شارەكان (تعمير الأمصار)، ۵- دانانى سوپای تەرخانكراو (الجيش النظامي)...

ديارە ھىچ كەس شىش نەيگوت: ئەو شانە خۆپيچواندى كافرانى فارس و پۆم!!

ئەنجا بېگومان فەرموودەى: (لَتَتَّبِعَنَّ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ...) مەبەست ئەو كەسانەى كە لە تايبەتمەندىيەكانى كافراندا شوپنيان دىگەون، كە زياتر لەبوارى عەقيدەو عىبادەتدا بەرجەستە دەبن، ئەك لەبوارى ھەئس و كەوت و عادەتەكاندا، كە بناغە تىياندا پەوايى و دەستكراو، مەگەر شتيك بە دەقيكى تايبەت قەدەغە كرابى.

«ووم: (ابن عثيمين):»

ئەميش ئەو قسانەدا كە پيشتر لىيەو نەقلمان كردن و ماناشمان كردن، چەند شتيك دەلى، بۆ دەوونە:

۱ - عن أنس أن النبي ﷺ أراد أن يكتب إلى كسرى وقيصر والنجاشي، فقبل: إنهم لا يقبلون كتاباً إلا بخاتم، فصاغ رسول الله ﷺ خاتماً حلقة فضة ونقش فيه: محمد رسول الله. رواه البخاري: ٦٥، ومسلم: ٥٨/٢٠٩٢.

یهک: لهباری ئاههنگ گێران (احتفال) بهبوتهی له دایک بوونی
 پیغه مبهروه ﷺ گوتوویهتی: (... ومن الناحية الشرعية فالاحتفال لا
 أصل له أيضاً لأنه لو كان من شرع الله لفعله النبي أو بلغه لأُمته...
 و إذا لم يكن من دين الله فإنه لايجوز لنا أن نتعبد به لله "عز وجل"
 و نتقرب به لله...).

ئیمهش دهلیین:

۱- شهرعی نه بوونی شتیک، دوو واتای هه:

ا/ دهقیکی شه ریعتی له سه ر نیه (واته: قورئان و سوننهت)، که بیگومان
 نهوه بهس بو بواری عیبادت (ئیمان و عه قیده و دروشمه کان) پیو یسته، چونکه
 وهک له (بنه مای پینجه م) دا هاتوه، بناغه له خوا به رسته یه گاندا شوینکه و تن
 (اتباع)ه.

ب/ پینچه وانیه دهقیکی پروون و بی چهندو چوونی شه ریعته.

ئنجا دهلیین: به ئی هیچ دهقیکی قورئان و سوننهتی پروون له سه ر یادو
 بوته کان نیه که به ره موی: بیانکه ن، یان ره مان، به لام هیچ دهقیکی ش له سه ر
 ری لیگرتن و قه دهغه گردنیا نیه و، ره و ابوونی شتیکیش له بواری هه لئس و
 که وت و عاده ته گاندا، هیچ په کی له سه ر دهقیکی تایبه ت نه که وتوه، چونکه
 بناغه تیایندا ره وایی و ریپیذرانه^۱.

۲- بیگومان په رسته ش بو خوا و خو ئی نیزیکی خسته نه وهی (التعبد لله و
 التقرب إليه) ته نیا به و شتانه ده کری که خوا به رسته یی (عبادة)ن، ئنجا مادام

۱- { فقال ابن عقيل: فإن أردت بقولك: ((الأ ما وافق الشرع) أي: لم يخالف ما نطق به الشرع،
 فصحيح، وإن أردت: لاسياسة الأ ما نطق به الشرع، فغلط وتغليط للصحابة...)) { الطرق
 الحكمية في السياسة الشرعية، ص ۲۲، لابن قيم الجوزية.

يادو بۆنه‌كان له‌جوړی هه‌ئس و كهوت و عاده‌ته‌كانن، ديار = به‌مه‌به‌ستی ئه‌وه ناكړي‌ن كه راسته‌وخو م‌رو‌ف له خوا نيزيك ب‌خه‌نه‌وه، هه‌رچه‌نده به‌نيه‌تی باشه‌وه به طاعت داد‌فر‌ي‌ن و، پاداشتي‌شان له‌سه‌ر هه‌يه، وه‌ك له (بنه‌مای حه‌وته‌م) دا خسته‌مانه‌روو.

۳- پاشان ده‌ئي‌ن: ئه‌گه‌ر مه‌به‌ست له‌وه، كه يادو بۆنه‌كان به‌شي‌ك نين له ئاييني خوا، ئه‌وه ب‌ي كه ده‌قي‌كي تايبه‌تی شه‌ريعه‌تيان له‌سه‌ر نيه، ئه‌وه راسته‌وه، ئه‌مه‌ش ته‌نيا له‌بواری عه‌قيده‌و عيبادمه‌دا به مهرج گ‌يراوه.

به‌لام ئه‌گه‌ر مه‌به‌ست ئه‌وه‌ب‌ي كه پ‌ي‌چه‌وانه‌ی شه‌ريعه‌تن و، به‌لگه‌يان له شه‌ريعه‌تا له‌سه‌ر نيه، ئه‌وه هه‌له‌يه، چونكه بواری عاده‌ت و هه‌ئس و كه‌وته‌كان، ئه‌سل و بناغه تيياندا ر‌ه‌واييه‌و، ئه‌مه‌ش به‌لگه‌يه‌كي گه‌وره‌ی شه‌ريعه‌ته بو ر‌ه‌وا پ‌ي‌دانی سه‌رجه‌م ئه‌و شتانه‌ی كه مسو‌لمانان به‌رژمه‌وه‌ندي دین و ژینی خو‌يانيان پ‌ي دي‌نه‌دی، له‌و بواره‌دا كه سه‌نگی مه‌حه‌ك تييدا ه‌ي‌ئانه‌دی به‌رژمه‌وه‌ندي (تحقيق المصلحة) يه.

دوو: هه‌روه‌ها هه‌ر له‌وباره‌وه گوتوويه‌تی: (هذا الاحتمال ان كان من كمال الدين فلا بُدَّ ان يكون موجوداً قبل موت الرسول ﷺ، و ان لم يكن من كمال الدين، فانه لا يمكن ان يكون من الدين، لأن الله تعالى يقول: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾، وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مِنْ كَمَالِ الدِّينِ، وَ قَدْ حَدَّثَ بَعْدَ الرَّسُولِ، فَإِنَّ قَوْلَهُ يَتَضَمَّنُ تَكْذِيبَ هَذِهِ الْآيَةِ...)) كه پ‌ي‌شته ه‌ي‌ئامان و ماناشمان كرد. ئيمه‌ش ده‌ئي‌ن:

۱- ئه‌و قسانه هه‌موويان له‌سه‌ر ئه‌وه بنيات نراون، كه يادو بۆنه‌كان "له‌نيوانيشياندا يادی له‌دايكه‌بوونی پ‌ي‌غه‌مبه‌ر ﷺ" جوړي‌كن له خواپه‌رستیی

(عبادة)، به‌لام وهك پيشتر "له به‌شى يه‌كه‌م و له (بنه‌ماي هه‌شته‌م) و (بنه‌ماي نۆيه‌م) دا- خستمانه‌روو يادو بۆنه‌كان له بازنه‌و خانه‌ي هه‌لس و كه‌وت و عادمته‌كاندان.

كه‌واته:

يادو بۆنه‌كان هه‌رچه‌نده به‌شي‌ك نين له ته‌واوي ئايين (كمال الدين)، به‌لام پي‌چه‌وانه‌ي ئايين نين و، له‌كه‌لي‌شى ناكوك نين "وهك پيشتريش باس‌مان كرد" چونكه ئايين خۆي رۆي داوه كه مسو‌لمانان هه‌رچي به باشي ده‌زانن و، پي‌يان وايه به‌رژه‌ومندي دي‌ن و ژيني‌ان دابين ده‌كات، له بواري هه‌لس و كه‌وت و عادمته‌كاندا، به‌هي‌ننه‌دي.

٢- به‌ره‌واداناني يادو بۆنه‌كان نه‌وه ناگه‌يه‌ني كه فهرمايشتي خوا: ﴿الْيَوْمَ

أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ راست نيه، چونكه ده‌ليين:

يادو بۆنه‌كان به‌شي‌ك نين له دين، تاكو بگوترئ: چۆن ده‌بئ دين به‌شي‌كي پاش مردني پي‌غه‌مبه‌ر ﷺ دابترئ؟ به‌لكو هه‌لس و كه‌وتيكن كه ئيسلام، ئاييني تي‌رو ته‌واوي خوا، به ده‌قه گشتييه‌كاني رپي پيدا‌ون، ئاشكراشه ئايين و به‌رنامه‌ي تي‌رو ته‌واوي خوا، رپي هي‌نانه‌دي هي‌ج به‌رژه‌ومندييه‌ك له شوي‌نكه‌وتوواني خۆي ناگرئ!

سئ: ديسان هه‌ر له‌وبارموه گوتوويه‌تي:

(ولا ريب أن الذين يحتفلون بمولد الرسول ﷺ إنما يريدون بذلك تعظيم الرسول وإظهار محبته و تنشيط الهمم على أن يوجد منهم عاطفة في ذلك الإحتفال للنبي و كل هذا من العبادات... و إن كان عبادة فإنه لا يجوز أبداً أن يُحدَثَ في دين الله ما ليس منه...) كه پيشتر هي‌نامان و ماناشمان كرد.

۱- هر چه نده خویشو یستن و پزیزگرتن و به گه وره گرتنی پیغمه بهری خوا
 و ^{عَلَيْهِ} ^{السلام} به خواپه رستی راسته و خو (العبادة المباشرة) بو خوا دانانری و، ته نیا
 فه رمان بهری خوا (إطاعة الله) یه، به لام نه گهر گریمان قسه ی (ابن عثيمين) یش
 بسه لئین و نهو شتانه خواپه رستی (عبادة) بن، نهو هیه ج گرفتیک له نارا دا
 نیه، چونکه خوی کار به جی کاتیک فه رمانی به ئیمان داران کردوه که شوین
 پیغمه به ره که ی بکه ون: ﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ ... ﴾ (۲۱) ﴿ آل
 عمران، وه ئیمان ی بیتن و پزیز بگرن و پشتی بگرن: ﴿ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ
 وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ (۱۵۷) ﴿
 الاعراف، هه روه ها به حور مهت پزیز و به گه وره گرتنه وه مامه له ی له گهل بکه ن،
 ﴿ لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴾ (۹) ﴿
 الفتح، به ئی کاتیک فه رمانی به وه پیکردوون، به گشتی فه رمانی پیکردوون و،
 میکانیزم و چونه ته ی و شیوه ی نهو پزیز لیگرتن و خویشو یستن و به گه وره گرتن و
 پشتگرتنه ی دیاری نه کردوه، هه روه ها کات و شوینی دیاری نه کردوون، بو به
 به هه ر شیوه یه ک و له هه ر کاتیکدا و له هه ر جیه گدا، نهو فه رمانانه جی به جی
 بکرین، شه رعی و به سنده و هیه ج گرفت و ئیشکالیک ی تیدا نیه.

۲- ئىجتا ئەگەر يادكردنەمەي لەدايك بوونی پىغەمبەر ﷺ لەبەرئەو بە بىدعەت و زیادكردن لە دىندا دابىرى، كە باسى خۆشويستى و پىزلىگىرتى و بەگەورەگىرتى پىغەمبەرى تىدادەكەرى، دەبى بەهەمان شىو دەرس و وتارى وانە بىژانیش لە قوتابخانە و زانكۆمەكان و ھۆلەكانىشد، كە رىزو

خۆشەویستی و پشتگیری بۆ پیغەمبەری خوا ﷺ دەرەمبەرن، ھەمووی ھەر بیدەمت و داھێنان بۆ ئە ئاییندا، چونکە بەشیۆمو مێکانیزمیک و لە کات و شوێنیکدا ئەنجام دەدرێ، کە پیغەمبەری خواو ھاوھەلانی و زاناو پێشەوايانی پێشین (علماء و أئمة السلف) نەیانفەرموو و نەیانکردووە!!

۳- ئەراستییدا داھێنانی شیوازو ئامرازو چۆنیەتی تازەو ھاوچەرخی بۆ جێبەجێکردنی ئەمرو نەھییە دێرینەکانی قورئان و سوننەت، مانای ئەوە نیە کە شتیک ئە ئیسلام زیادکراوە ئایین و بەرنامەی تێرو تەواو (کامل) خوا بە ناتەواو دانراوە! بەلکو مەسەلە تەنیا ئەومێە کە بەشیوازو چۆنیەتی و ئامرازو تازەو ھاوچەرخی، خزمەتی ئایین و بەرنامە تێرو تەواومکەو خوا کراوە، وە ئایینی راستو تەواوی خوا، ھەرگیز پازی نابێ شوێنکەوتووای بەشیوازو ئامرازو چۆنیەتی کوون و نەگونجاو و کات بەسەرچوو، خزمەتی بکەن و، سەرەنجام ئایینەکەیان و خۆشیان وا بخرن بەرچاو کە لە پەوتی پڕۆگرامو ژین بەجێمان!

چوار: ھەروەھا (ابن عثیمین) کاتیک لەبارەی جەژنی دایک (عید الأم) ھوہ پرسیاری لیکراوە کە لەپڕۆژێ: (۲۱) ی ماری) ھەر سائیک دایە، گوتووێەتی:
(ان كل الأعياد التي تخالف الأعياد الشرعية كلها أعياد بدع حادثة ما كانت معروفة في عهد السلف الصالح، وربما يكون منشؤها من غير المسلمين أيضاً، فيكون فيها مع البدعة مشابهة أعداء الله "سبحانه وتعالى"... وإذا تبين ذلك فإنه لايجوز في الذي ذكرت السائلة و التي سمته عيد الأم، لايجوز فيه إحداث شيء من شعائر العيد كإظهار الفرح و السرور و تقديم الهدايا و ما أشبه ذلك...) کە پێشتر ھێنامان و ماناشمان کرد.

ئىمەش لى ۋەلامدا دەلىل:

۱- ھىچ دەقىقەمان نىيە جەزىنە شەرىئەتەكان و ئاشەرىيەكانى لىيەك جىياكرىپنەۋە، بەللى "ۋەك پىشتىر باسماڭنى كىرە" ھەركام لى جەزىنەكانى قورىپان و پەمەزان و پۇژمەكانى تەشرىق و پۇژى جومە، بە پۇژانى جەزىنى مەسۇلمانان دانراون، بەلام ئەۋە ماناى ئەۋە نىيە كە نەگونجى مەسۇلمانان ھىچ يادو بۆنەيەكى دىكەيان ھەبى، چۈنكە مادام جەزىنە بۆنەكان لىمەزىنى ھەلەسە كەۋت و عادەتەكاندا بن، مەسۇلمانان دەستىيان كراۋىيە كە پۇژانى دىكەش بەبۆنەي دىكەۋە، بىكەنە پۇژى يادكرىنەۋەۋە خۇشىي و شادىي دەرپىن و كىرەبۆنەۋە.

كەۋاتە: ھەر بۆنەۋە جەزىنە يادىك كە نىۋەپۇك و شىۋازەكەي لىخودى خۇيدا پىچەۋانەي شەرىئەت نەبى، ئەۋە لىسەر ئەسلى خۇي كە پەۋايىيە ماۋتەۋەۋە، سەرچەم جەزىنە بۆنەكان شەرىئەت، مەگەر ئەۋە لىكەل دەقىكى شەرىئەتدا تىك بىگىر.

۲- پىشتىر باسماڭنى كىرە چاۋلىكرىنى كافران و خۇپىچۋاندىيان، تەنىيا لىۋ شتانەدا قەدەمغەۋە رىلىگىراۋە، كە تايىبەتەندىي ئايىتىي ئەۋان، ئەگەرنا سوۋدەندىۋون و بەھرە ۋەرگىرتى مەسۇلمانان لى غەيرى خۇيان، شىتىكى پەۋاۋ پەسندو بىگەر جارى ۋايە پىۋىستىشە، بەپىي فەرمۇدەي خاۋ: ﴿...فَبَشِّرْ

عِبَادِ ۱۷﴾ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ ﴿۱۸﴾ الزمر، ۋە بەپىي شۆيئەۋار (ئىرى): (الحكمة ضالة المؤمن، فحيثما وجدها فهو أحق بها) رواه الترمذي.

ھەلەبەتە دىارىكرىنى پۇژىكىش بۇ تىدا يادكرىنەۋەي پىزو حورمەتى

دايك و مافەكانى و جەخت لەسەر كرنەھەميان، ھەروەھا: منداڵ و مامۆستا و كركار و زىندانى و پۇژنامەنووس و... ھتد، نەك ھەر لەگەڵ ھىچ نايەت و فەرموودمەكدا دژو پيچەوانە نىە، بگرە چەندان نايەتى قورئان و دەقى سوننەت ھەن، كە بە چەمك و واتاى گشتى و تايبەتییان دەلالەت لەسەر ئەو ئامانجانە دەكەن، كە ئەو يادو بۆنەھەيان بۆ دانراون.

۳- ئنجا بەراستى شتيكى سەيريشە (ابن عثيمين) خوا لىلى خوشبى، ھەركام لە خوشحالىي و شادمانىي دەربەرىن و ديارىي و خەلات بەخشىنەو، بە دروشمەكانى جەژن داناون: (لايجوز فيه إحداث شيء من شعائر العيد كإظهار الفرح و السرور و تقديم الهدايا و ما أشبه ذلك...) چونكە بيگومان ئەو جۆرە شتانە تايبەت نين بە جەژنەو، گریمان ئەگەر تايبەتیش بن، ھىچ بەلگەيەك نىە لەسەر ئەو كە دروست نىە لە غەيرى پۇژى جەژندا شادمانىي دەربەرىي و ديارىي و خەلات بەخشىتەو!

لێرەشدا كۆتايى بە بەشى دووھم ديئين و، دەگوازينەو: بۆ بەشى سێيەم و كۆتايى، كە تەرخانمان كردو بۆ باسى (نەرۆژ).

رێكلامى مەكتەبی مەسۆمەتە عەلى بابیر

archive.org/details/alibapir

AliBapir

عەلى بابیر/ AliBapir

رێكلامى مەكتەبی مەسۆمەتە عەلى بابیر

بەشى سىيەم
لىكۆلىنەۋەيەك لەبارەى
رەۋايى و نا رەۋايى يادکردنەۋەى رۆژى
نەۋرۆزەۋە

خوا پشتیوان بئ ئەم بەشی سییەمە گە تەرخانمان کردوہ بۆ لیکوئینەوہ
لەبارەى بۆنەى نەورۆزو رەواىى و ناپەرەواىى یادکردنەوہى و ئاھەنگ تێداگىرانی،
بۆ پێنج خالى سەرەکیی دا بەش دەرکەین، کە ئەمانەن:

يەكەم: چەمكە و واتاي وشەي (نەورۇز) و كاتو ھەل و مەرجى سەرھەلداىى.
دووەم: تىپروانىنى زانايان بۆ جەژنى نەورۇزو، مامەلەى ھوكمپرانانى
 دەولەتى ئىسلامىي لەمگەلدا، جۆراو جۆر بووہ.
سىيەم: ئاگرکردنەوہى رۆژى نەورۇزو، ئاگرى بەردەوامى مەجووسىيەكان،
 دووشتى حياوازن.

چوارەم: حوکمی یادکردنەوی نەورۆز، لەبەر ڕۆشنایی عادت و باو و هەلو مەرجی ئیستایدا دیاریی دمکری.

پنجەم: بۆنەی نەورۆز و ئاگر تێداکردنەوی، چ شادیی دەربرین بێ، بەسەرھتای بەھار و نەمانی سەرما و زوڤمی زستان، چ شادمانیی بێ، بەنەمانی ستەمکاریکی خوین مژ و دەر بازبوونی خەلکیکی چەوساو. گرنگ ئەومێه شیواز و ئامانج و نیوەڕۆکیکی پێچەوانەی شەریعتی نەبێ.

یەكەم : چەمك و واتای وشەى (نەورۆز) و كات و ھەل و مەرجى سەرھەڵدانى :

خوێنەرى بەرپۆز!

بۆ نووسینی سەرگوزشتەى بۆنەى نەورۆز، کات و ھەل و مەرجى سەرھەڵدانى، وێرەى چەمك رۆژێك گەران و پشکنین و پرسیارکردن لەگەڵسانى شاردزا، سوودم لەم سەرچاوانەش بینی:

- ١- شاهنامه / حکیم ابوالقاسم فردوسی. □
- ٢- تاریخ الأمم والملوك / لؤبی جعفر محمد بن جریر الطبری، ج ١ □
- ٣- مروج الذهب ومعادن الجوهر / للمسعودي، ج ١. □
- ٤- الكامل في التاريخ / لابن الأثير، ج ١. □
- ٥- تاریخ غرر السیر / لؤبی منصور عبدالملك بن محمد الثعالبي. □
- ٦- موسوعة تاریخ ایران السیاسی / د. حسن کریم الجاف، ج ١. □
- ٧- الجذور الأسطورية للحمة نوروز الشعبية / د. حسین قاسم العزیز. □
- ٨- الفصل في نشأة نوروز الذهنية الإبداعية / د. حسین قاسم العزیز. □
- ٩- کاومو نەورۆز لەنیوان ئەفسانەو ئاییندا / حسن محمود حمە کریم. □
- ١٠- نەورۆز لەپەرگەو ریشەى میژوودا، خوێندنەومیەکی ئایینیانە بۆ ئەفسانەى نەورۆز کاومو ئاگر / حسن محمود حمە کریم. □
- ١١- (الکرد وکردستان: جدلیة الأسطورة والتاریخ والدين) د. فرست مرعی.

چەمكە وقاتى وشەى (نەورۇز)

وشەى (نەورۇز) وشەىگە لىكىدراوھ لە ھەردووك وشەى (نەو) و (رۇز)،
واتە: رۇزى نوئ (اليوم الجديد) كە ئىستا بە رۇزى بىست و يەگى مارت
(۳/۲۱)ى ھەر سائىك دەگوتىۋ، ھەركام لەنتەوھى كوردو فارس بەسەرمەتاي
سالى خۇيانى دادمەنن.

ھەرچەندە لەكتىب و سەرچاوھ ەرمىيى و فارسىيەكاندا، تايبەت كراوھ بە
نەتەوھى فارسەوھو باسى كورد نەكراوھو، ھۆكارى سەرمەگى ئەوھش برىتىي
بووھ لە بى قەوارمىي و بى دەولەتتى كورد.^۱

ھەل و مەرج و كاتى سەرھەلدىنى نەورۇز

بەنسبەت كاتى سەرھەلدىنى نەورۇزىشەوھ، ەمك جەزىنە بۆنەيەك كە
سالانە لەلايەن ژمارىيەك گەلانى دىناوھ ياد دەكرىتەوھ، ەمك كورد، فارس،
ئەفغان، تاجىك، ئازەر، ئۆزبەك، عىراقىيەكان، مىصرىيەكان... مېژوونووسان
يەك قسەنن و راجىيى زۇريان ھەيەو، ھەنلىكىان دەلن: وا پىدەجى پىش
ئەوھى (فەردوسى) لە (شاھنامە)گەى خۇيدا ەمك گەلنىك بەسەرمەتاي
ئەفسانەى دىكە تۆمارى بكات، پىشتر تەنيا ەمك چىرۆكىكى دەماودەم
گىرپايتەوھ.^۲

^۱ - المعجم الوسيط، ص ۹۶۲ ط ۲، وھ (للنجد) ص ۸۵، ط ۴۳.

^۲ - مىللەتان بەئى قەولارى سياسى، بوون و مېژو و ئايىن و كلتورى خۇيان بۇ ناپاريزرى.

^۳ - نەورۇز لە رەگ و رىشەى مېژوودا... لاپەرە: ۶.

شایانی باسیشه که (نۆلڤکه) رۆژه لاتناسی ناودار رای وایه که کتیبی:
(خدای نامه) که به زمانی پهلوی بوومو دواپی بو فارسی و مرگ پراوه،
سهرچاوهی سهرکی ههراکام له (شاهنامه) و کتیبه عهزیه گانیسه، که
لهبارهی میژووی کوئی ئیرانهوه نووسراون^۱.

دیاره به سهرنجدانی میژووی کوچی دواپی میژوو نووسه به عهزیه بی
نووسه گانی وهک: (اليعقوبي) و (الطبري) و (المسعودي) و (الثعالبی) یشو،
بهراورد کردنیان له گهڵ هی (فردوسی) دا، بۆمان دهرمهکوهی که مهگهر
فیردهوسی لهوانی و مرگرتبی، ئهگهرنا ناگونجی ئهوان هیچیان له فیردهوسی
و مرگرتبی، چونکه:

- ۱- (اليعقوبي) خاومنی: (تاریخ اليعقوبي) له سائی: (۲۹۲) ی کوچییدا مردوه. □
- ۲- (الطبري) خاومنی: (تاریخ الأمم والملوك) له سائی: (۳۱۰) ی کوچییدا
مردوه. □

- ۳- (المسعودي) خاومنی: (مروج الذهب ومعادن الجواهر) له سائی: (۳۴۶) ی
کوچییدا مردوه. □

- ۴- (الثعالبی) خاومنی: (تاریخ غرر السیر) له سائی: (۴۲۹) ی کوچییدا مردوه. □
 - ۵- به لām فیردهوسی خاومنی: (شاهنامه) له سائی: (۴۳۸) ی کوچییدا مردوه. □
- کهواته: ناگونجی بلایی: (شاهنامه) ی فیردهوسی یه کهمین سهرچاوهی
نووسراوه، که باسی به سهرهاتی ئهفسانهیی کاوهی ئاستنگهرو ئهژدهاک
(ضحاک) و جهزنی نه ورۆزی کردوه، ئهوهتا (المسعودي) له باسی (جمشید) دا
گوتویهتی: (وذهب كثير من الناس الى أن الثيروز في أيامه أخذت وفي ملكه

^۱ - الجذور الأسطورية للحمة نوروز الشعبية، ص ۲۳۲ ط: ۲۰۱۰.

رسم^۱، واته: وه زۆرێك له خهلكی پێیان وایه كه لهڕۆژانی حوكمپانیی ویدا نهوڕۆز داهینراوه و گراوته بۆتهیهکی قهرمی.

ئعجا لهبارهی هۆکاری پهیدا بوونی نهوڕۆز مه، وهك جهژن و بۆتهیهك بهگشتیی، سێ بۆچوون هه:

یهك: راپهڕین و شۆڕشکردنی خهلك و جهماومریکی چهوسینراوه، به راپهراپهتی کاوهی ئاسنگهر (كاوه الحداد)، له دژی ئەژدها (ضحاك) كه حوكمپانیکی زۆردار و خوینپێژ بووه، كه دوا یی بهسهراتهكه ی باس دهكهن.

دوو: دهر باز بوونی خهلك لهوشوینانهدا كه زستانیان زۆر سارد، لهسهرما و زوقم، كهوتنه نیوگهشی بههار مه و دهستپێکردنی سالیکی نوێ.

سێ: نیشتنه وهی كهشتیهكه ی (نوح) "عليه السلام" و لهنگهرگرتنی لهسهر چیا ی جوودی، كه خوا ی كار بهجێ لهوبار مه قهرموویهتی: ﴿وَقِيلَ يَا أَرْثُ

الْقَوْمِ مَاءُكَ وَيَسْمَأُ أَقْلِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ هود، واته: وهگوترا: ئەهی زهوی ئاو مهكەت قوت بده! وه ئەهی ئاسمان، چیدیكه مهبارینه! وهئاو هكه رۆچوو و نهما وهكار مهكە تیپهپی، وه (كهشتیهكه) لهسهر (چیا ی) جوودی لهنگهری گرت، وهگوترا: دووری (لهبهزه یی خوا) بۆ كۆمهلی ستهكاران.

ئهم راپهش هی مامۆستا (حهسهن مهحمود حهمه كهريم)^۲ و نه مبینوه كهسی ديكه پێش وی گوتبیتی، بهلام (الطبري) گوتویهتی: (...وقد بلغنا ان

^۱ - مروج الذهب، ج، ۱، ص ۱۷۷.

^۲ - كاوه نهوڕۆز لهنیوان تهفسانه و ئاییندا، لایمه: ۱۲، چاپی یهكه م.

الضحاک هو نمرود وأن ابراهيم خليل الرحمن ﷺ ولد في زمانه وأنه صاحبه الذي أراد إحراقه...^١، واته: وهيمان گهشتوه که نهژدهاک نه مرووده، وه ئیبراهیم دوستی نیزیکی خوا ﷺ له پوژگاری نهودا له دایک بووهو، همر نهویش بووه که نه مروود ویستوویهتی بیسووتینئ.

شایانی باسیشه که به سهرهاتی هه ولدان بو سووتاندنی ئیبراهیم "علیه السلام" له لایهن (نهمروود) وه له سوورمتی (الانبیاء) دا هاتوه، که نه مه به شیکیهتی: ﴿قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَعَلِينَ﴾ (١٨) ﴿قُلْنَا نَارُ كُوفٍ بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ﴾ (٢١) وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾^٢ الانبیاء، گوئیان: ئیبراهیم بسووتینئ و پهرستراوه کانتان سهریخن، نه گهر ته مای شتیکتان ههیه، گوتمان: نهی ئاگر! ساردو سه لامهت به له سهر ئیبراهیم، وه نهوان پیلانیان له دژ گپراو، ئیمهش گپرامانن له زیانباران و دستخه پویمان کردن.

ههروهها ماموستا (حهسمن مهحمود) پیی وایه دهگونجی کاوش همر ئیبراهیم بی، وه به پیرۆزگرتنی ئاگر (تقدیس النار) یش همر له وکاته وه داهاتبیو، خه لکی نهو ئاگریمان به پیرۆز دانابی که ئیبراهیمی نه سووتاندوه^٣. به لام بیگومان نهو قسانه هه موویان بوچوون و شیکرنه وهی میژووین و، هه یج به لگه و دیکۆمینت (وثیقه) یک پشتراستیان ناکاته وه.

^١ - تاریخ الأمم والملوک، ج ١ ص ٩٩، ط دار الفكر- ١٩٧٩.

^٢ - نهوړۆز له پمگو ریشهی میژووودا... لایمه: ٤.

^٣ - هه مان سهرچاوه، لایمه: ١١-١٢.

ئىنجا بىگومان بەپىرۆزگرتنى ئاگر بەھۇي نەسووتانلنى ئىپراھىمەوہ "عليہ السلام" شتىكى بىجىيە، چونكە:

سروشتى ئاگر سووتانلنە (طبيعة النار الإحراق)، كەواتە: ئەگەر بەس ئاگر خۇي بووايە، ئىپراھىمى دەكردە قەرە برود، بەلام ئەوہ خواو بەدەيھنەرى ئاگر بوو، كە نەيھىشت ئاگر بەپىي سروشتى ئاسايى خۇي رەفتار بكات و ئىپراھىم بسووتىنى، بەلكو لەجياتى ئەوہ ساردو سەلامەت بى: ﴿قُلْنَا يَنْتَارُكُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ﴾ ﴿٢٦﴾ الأنبياء، كەواتە: عەقل و مەنتىق خوازىارى ئەوہن، كە بەدەيھنەرو پەرورەدگارى ئاگر، بە بەرزو پاك و پىرۆز بگىرى، نەك ئاگر، كە جگە لەدروستكراوئىكى خواو سەربازىكى فەرمانبەرى چى دىكە نيە. مەيش بۇچوونى خۆمە ھەيە لەبارەى ھۆكارو چۆنىەتى پەيدابوونى پىرۆكەى بەپىرۆزگرتنى ئاگر و خۆرو پرووناكىي، كە پىموايە ھەموويان پىكەوہ پەيوەستن و دوایی باسیدەكەم.

ئەفسانەى پادشا ئەژدەھاك و كاوہى ئاسنگەر و فەرەيدوون

ديارە ئەو ئەفسانەيە زۆرىك لەسەرچاوەكانى مێژووى كۆن ھىناوایانە، لەوانە: (تأريخ الطبري)^١ و (مروج الذهب)^٢ و (تأريخ غرر السیر)^٣ و (شاهنامە)^٤

^١ - ج١، ص ١٠١-٩٨.

^٢ - ج١، ص ١٧٥-١٧٩.

^٣ - ص ٢٩-١٧.

^٤ - شاهنامە، ص ٦-١٥.

و (الكامل في التاريخ)^١، بەلām لەوردەكارییەكانیدا ھەندیک جیاوازییان ھەیەو، ئەوھش پوختەئە ھەو بەسەرھاتە ئەفسانەییە، وەك ھەركام لە (الطبري) و (المسعودي) و (الثعالبي) و (فردوسي) و (ابن الأثير) ھیناویانە، بەھەندیک وردە جیاوازییەو:

پاش یەكەمین پادشای فارس (کیومەرت)، ئنجا ھەركام لە: (ئوشەھنگ) و (طەھموورەت)، كە یەكەمین ھەزار (١٠٠٠) سال و دووھەمیان چل (٤٠) سال و سییەمیان سی (٣٠) سال ھوكمپرانییان كردو، ئەوچار (جەم) یان (جەمشید) ی برای (طەھموورەت) بووبە پادشاو ھەندیک دەلێن: ھەوسەد (٧٠٠) سال و^٢، ھەندیکیش دەلێن: شەشسەد (٦٠٠) و ھەندیکیش گوتووینانە: نۆسەد (٩٠٠) سال و شەش مانگ ھوكمپرانیی كردو،^٣ دیارە جەمشید ھوكمپرانیک زەبر بەدەست و بەكاربوو، لەرۆژگاری ویدا دوولەتداری و ھوكمپرانیی زۆر گەشەئە ستاندو، لە ھەموو پرووگانی پیشە سازیی و سەربازیی و... ھتەدو^٤ بەلām جەمشید لەگۆتایی تەمەنیدا وەك (شاھنامە) ھیناویەتی، تووشی لەخۆبایی بوون (غرور) و لادان بوو، لافی پەرورەدگارێتی و پەرستراویتی (الربوبیة والألوهیة) لێداو^٥.

^١ - چ، ص ٧٤-٧٧.

^٢ - شاھنامە، ص ٦.

^٣ - مروج الذهب، چ، ص ١٧٧.

^٤ - شاھنامە، ص ٦، ٧، وە (مروج الذهب)، چ، ص ١٧٧.

^٥ - شاھنامە، ص ٧، (برگشتن جەمشید ئەفرمان خدای برگشتن رۆژگار ئەو)، واتە:

ھەلگەرانەھوئە جەمشید لە فەرمانی خواو ھەلگەرانەھوئە رۆژگاریش لەوئە.

بۆيە سەرەنجام خەلك بېزاربوو ھەم زەمىنە بۆ ئەژدەھاك (ضحاك)^۱ يان
(بيوراسب)^۲ خۆشبوو ھەم لە جەمشيد راپەرئى و بىكوژئى و لەشويئى وى بېيئە
پادشا.

ئەنجا ئەژدەھاگىش بۆ ماوھى ھەزار (۱۰۰۰) سال جگە لەيەك رۆژ ھوكمەرانىي
كردو،^۳ ھەندىكىش گوتوويانە: ھەزارو سەد (۱۱۰۰) سال.^۴

ئەنجا سەرەنجام ئەژدەھاگىش دەستى داوتە ستەمكى زۆر، ھەتا رۆژيكيان
ئىبليس لەشبوھى مەرقدا خۆي پيشانداو ھو گوتوويەتى: من چىشت لىئەريكى
زۆر كارامەم بۆ پادشاين، ئەگەر ھەزدەگەي با خواردنىكت بۆ دروست بكەم،
ئەويش مۆلەتى دەدا ئىبليس خواردنىكى زۆر خۆشى بۆ ساز دەكات، ھەم
كاتەدا خەلك كەمتر گۆشتيان دەخوارد، بەلام ئىبليس لەسەر خواردنى گۆشت
ھانى دەدات تاكو بۆ خوينرپژيى و ستەمكردن دلرەق بى، ھەم لەخواردنى
بالتدەوھ راپيدئى بەرھەم خواردنى بەرخ و مەرو گا، ھەم سەرەنجام وى لىدئى بەبى

^۱ - (الطبري) به (بيوراسب) و (زدهاق) ھىناويەتى و گوتوويەتى: (والعرب تسمىه الضحاك فتجعل الحرف الذي بين السين والزاي في الفارسية ضادا والهاء حاء والقاف كافا...)، ج ۱ ص ۹۸، كەديار «مەبەست لەو پىتەي لەنيوان (س) و (ز) دايە، پىتى (ز) ھەم بەم پىيە ناوى (ضحاك) لەبەنرەتدا (ئەژدەھاك) ھەم ئەويش ناوى مەري سى سەمەرى شتىكى ئەفسانەيە، ھەم رەھا (المسعودي) ناوى (ضحاك) ھەم بە (الدە أك) واتە: (دە دەرد) ھىناو، (مروج الذهب)، ج ۱، ص ۱۷۸.

^۲ - (الثعالبي) گوتوويەتى: (وإنما سمي: بيوراسب، لأن بيور باللغة الفهلوية ما جاوز مائة ألف من العدد وكان له أكثر من مائة ألف فرس — فقولهم: بيوراسب أي صاحب مائة ألف فرس)، الجذور الاضطورية لخمسة نوروو الشعبية، ص ۲۱۳.

^۳ - شاھنامە، ص ۹.

^۴ - الكامل في التاريخ، ج ۱، ص ۷۷.

خواردنى گوشت ناسرموئ.

ئىنجا رۇژىك پادشا پىي دەلى: تۆ خزمەتتىكى زۆرى منت كردوه پىم بلى: چ داواكارىيەكت ھەيە؟ ئەويش دەلى: ھىچ پىويستىيەكم نىە، مەگەر مۆلەتم بدەى ھەردووك شانەكانت ماچ بكەم، ئەو شەرەفەم پى بىەخشى | ئەويش مۆلەتى دەداتو لە فوو و جادوووى خوى تىيان دەكات و سەرمەنجام دوومارى رەش، يان دوو پارچە گوشتى^۱ لەسەر شانەكانى پەيدا دەبن، ھەرکە دەپرئىن وەك خويان پەيدا دەبىتەو.

ديارە پادشا ئازارىكى زۆرى دەبى و خواردن و خەوى لى ھەلەمگىرئو، لەوگاتەشدا ئىبلىس خوى پەنھان دەكات و دەروات.

بەلام پاشان كە پادشا دەكەوئتە پرسىارکردن لە پرىشكان و ھىچ كەس پىي چارەسەر ناگرئ، دووبارە ئىبلىس لەشيوەى ھەكىم و پرىشكىكدا دىتە لای و پى دەلى: جگە لەمن ھىچ كەس چارەسەرت نازانى، ئەويش دەلى: ئەگەر چارەسەرم بكەى لە ھەمووگەس لەلام بەرپزترى بە قەدرتر دەبى، ئەويش پى دەلى: تازە ئەو دوو مارە لە كۆلت نابنەو، بەلام بەو ئازارت نامىن، كە رۇژانە مېشكى دوو گەنجيان دەخوارد بدري، ئىنجا دوو گەنج دەگرن و مېشكەكانيان دەخواردى مارەكان دەدرئو، پادشا خەوى لىدەكەوئ و ئىسپراحت دەكات، بەلام كە سەبىنئ دووبارە مارەكان دەست دەكەنەو بە ھارو ھاج، خەبەرى دەبىتەو، بەو جۆرە رۇژانە دوو گەنج دەگىرئ و دەكوژرئ و

^۱ - ھەرگام لە (الطبري) و (ابن الأثير) دەلین: دوو پارچە گوشت بوون نەك مار، بروانە: (تاریخ الأمم والملوك) ج ۱ ص ۹۹، وە: (الكامل في التاريخ) ج ۱، ص ۷۵، بەلام (فیردەوسى) دەلى: دوو مارى رەش بوون، شاھنامە، ص ۸ كە دەلى: (دوو مار سىە ئزو كەتفش برست غمىن / گشت وازەر سوئى چارە جست).

میشكەكانیان دەرخواردی مارەكانی سەرشانى زوھاك دەدری، پاشان ئیبلیس لە چیشخانەى پادشا نامىتى و دوو چیشتلىتەر (طباخ)ى بۆ پەيدا دەبن بەناوى: (ئەرمايل) و (كەرمايل) كە زۆر بەزمیان بەو گەنجەدادى كە پۇژانە دەبى سەر بېرىن و میشكەكانیان دەرخواردی مارەكانی سەرشانى زوھاك بەدرین، بۆیە پێك دەكەون كە لەمەودوا يەكێك لە دوو گەنجەكە ئازاد بكەن و، لەجیاتى ئەوە میشكى مەرپێك لەگەڵ میشكى گەنجەكەى دیکە تێكەڵ بكەن، ئنجا كاتیك كە ژمارەى گەنجە ھێلراو و ئازاد كراوەكان دەبوو بە ١٠، ھەندێك بزنیان تەسلىم دەكردن و، دىمانگوت بچنە شوینى چیاوچۆل و، خۆتان لەئاوەدانى بپاریزن و، بەو مێگەلە بزە خۆتان بژیەن.

ئیدی بەوشیومیە بەردەوام بوون و دىگەس دەگەس ئەوانەیان بەرپێ دەكرد، مەرپومايلان زۆر بوو، و ئەوانە بوونە بنەچەكە (اصل)ى ھەموو كوردان.

(فیردەوسى) لەوبارەو گوتووینەتى:

كونون كرد از آن شحمه دارد نژاد كز آباد بردل نایبش یاد

واتە: كوردی ئیستا لەو بنەچەكەمەو ھاتوون، كە ھەرگیز نابى ئەو لەدەلدا نەمىتى و لەیاد بكرى. لەولاشەو خەلك و جەماوەر پۇژ بۆ پۇژى بیزارتەر دەبوون و دووعایان دەكرد ئەو (فەرمیدوون)ى چاوەرپێى دىگەن دەرگەوى، كاپرەكەى ئاستگەرىش ھەبوو بەناوى (كاو) "سەرچاوە عەرەبیەكان دەلین: (كابی)"، كە دوو كۆرپى ھەبوون یەكیان میشكى كرا بۆ خۆراكى دوو مارەكەى سەرشانى پادشاو، ئەوى دیکەشیان گیرابوو و چاوەرپێى سەرپێنى دەكرد، ئیدی

١ - شاهنامه: ص ٩.

٢ - تاریخ الأمم و الملوك، ج ١ ص ١٠، ١٠٠، و: الكامل في التاريخ، ج ١ ص ٧٥.

كاوه ھاواری گردو خۆلى بەسەر سەرى خۆیدا گردو ئەو چەرەمە كە لەكاتى ئاستەگریدا دمیكرده بەروانكە، بەسەرى دارىكىمەو بەستو كرىە ئالا (علم)و، پىش خەلكەكە كەوت بەرمو لای كۆشكى پادشاو، خەلكەكەش خرۆشاو شوینى كەوتن و، سەرمەنجام چووولای ئەژدەھاك و قسەى زۆر توندی لەگەڵ گردو، پادشاش نەرمى كیشاو كۆرەكەى بۆ بەردا.

پاشان كاوى ئاستەگر و كۆرەكەى كە ناوى (قارن) بوو، لەگەڵ ئاپۆرای خەلكەكە بەرمو ئەو شوینە چوون كە (فەرمیدوون) لەترسى ئەژدەھاك خۆى لى حەشارداوو، وە ھینایانەدمرو بەئینیان پىدا كە فیداكارى لەپیناودا بكەن، ئەویش فەرمانى كرد كە ئاستەگران گورزى سەرمەگا (گەرز گاوسرى) بۆ دروستبكەن و، كاوش ئالایەكەى خۆى (درفش كاوه) لەپىش ھەلداو بەھەموویان ھێرشیان كرده سەر كۆشكى ئەژدەھاك و پاسەوان و ھاوکارەكانیان كوشت و، سەرمەنجام فەرمیدوون ئەژدەھاكى بەدیل گرت و لەچىاى (دباوند) زیندانى كرد.

ھەندىكىش گوتوویانە: فەرمیدوون لەرۆژى نەورۆژدا كوشتوویەتى، وەك (ابن الأثير) لەوبارمەو گوتوویەتى: (وبعض الفرس يزعم أن أفريدون قتلہ يوم النيروز فقال العجم عند قتلہ: إمرؤز نوروز، أي: استقبلنا الدهر بيوم جديد فاتخذوه عيداً وكان أسره يوم المهرجان)،^۱ واتە: وە ھەندىك لەفارسەكان پىيان وایە كە فەرمیدوون لەرۆژى نەورۆژدا كوشتوویەتى، ئنجا عەجەمەكان لەكاتى كوشتنیدا گوتوویانە: {ئەمرو پۆژىكى نوپىە} واتە: بەرپۆژىكى تازەوہ پىشوازی پۆژگارمان كرد، بۆیە ئەو پۆژمیان كرده جەژن، وە پۆژى بەدىلگەرەكەى پۆژى میهرەجان بوو.

^۱ - الكامل في التاريخ، ج ۶ ص ۷۰.

دمرباره‌ی ماوه‌ی حوكمپرانیی (فهریدوون)یش وهك (المسعودي) ده‌ئێ: پینچ سه‌د (۵۰۰) ساڵ بووه، هه‌روه‌ها (فردوسی)یش هه‌مان شت ده‌ئێ.^۱

ئهمه‌ پوخته‌ی به‌سه‌ره‌اتی گاوه‌ ئه‌ژده‌هاك بوو، كه وهك گوتم: هه‌رگام له: (الطبري) و (المسعودي) و (الثعالبي) و (فردوسی) (ابن الأثير)، هیناویانه، به‌لام (الطبري) و (المسعودي) و (ابن الأثير) به‌گورتیی و (الثعالبي) و (فردوسی)یش به‌ درێژی، وه من له ورده‌کارییه‌کانیدا زیاتر پشتم به‌ کتێبه‌که‌ی (الثعالبي)^۲ و پاشان (فردوسی)^۳ به‌ستوه.

که به‌پێی قسه‌که‌ی (ابن الأثير) بێ، جه‌ژنی نه‌وڕۆژ له‌و رووداوه‌وه‌ داهاتوه.
که‌واته:

بۆنه‌ی نه‌وڕۆژ، یان په‌یوه‌ندیی هه‌یه به‌گۆرپانکاریی که‌ش و هه‌وای ساڵ و دمربازبوون له سه‌رماو زوقمی زستان و، چوونه‌ نیو سه‌رمای به‌هاره‌وه، که‌مایه‌ی خۆشحالیی و شادمانیی دمربپیشی خه‌لك بووه، به‌تایبه‌ت له‌پڕۆژگاری زوودا که هۆکاره‌کانی خۆپاراستن له‌سه‌رماو سوڵه‌ی زستان، وهك ئیستا نه‌بوون و، چه‌ندان که‌س به‌هۆی سه‌رماوه‌ مردوون.

یاخود په‌یوه‌ندیی به‌ گۆرپانکارییه‌کی سیاسیی و کۆمه‌لایه‌تییه‌وه هه‌یه، که بریتی بووه له راپه‌رینی خه‌لکی سته‌میدمو خوینمژراو و چه‌وسینراوه، به‌ پێش‌ه‌ویی بابایه‌کی شو‌پ‌ش‌گی‌ری جه‌رگ سووتاو به‌ناوی (گاوه)، له دژی حوكمپرانیکی سته‌مکاری خوینمژو دله‌رق به‌ناوی (ئه‌ژده‌هاك).

^۱ - مروج الذهب.. ج ۱ ص ۱۷۸، وه: شاهنامه، ص ۱۴.

^۲ - تاریخ غرر السیر، ص ۱۷-۳۹.

^۳ - شاهنامه، ص ۸-۱۴.

چەند ڕوونکردنە و ھیک

لەبارەی ئەو ڕۆژو کاو و ئەژدەھا و ڤەرەیلوونە وە.

دەمەوئ ئەگەر بەگورتیی و گۆشراویش بێ، ئاماژە بەچەند مەسەلە ھیک بەکەم لەبارەی ئەفسانە (کاوەی ئاسنگەر و ئەژدەھا) وە.

یەكەم: ئەفسانەبوونی بەسەرھاتەكە، بێ بنەمابوونی ناگە یەئێ؛

ئەو ئیستاکە بۆتە راستیەکی گەنگ لەلای میژوو زانان، کە بەسەرھاتە ئەفسانەییەکان مەرج نیە ھیچ راستیەکی میژووییان تێدا نەبێ، بەلام ئەو نەدە ھەمە خەیاڵی مەرف کاری خۆی تێدا کردوون، وەك کوردەواریی دەلی: (ترش و خۆی پیۆم کردوون).

کەواتە: وا پێدەچێ کە بەسەرھاتی کاو و ئەژدەھاگیش بنەمایەکی میژوویی و واقعیی ھەبێ، بەلام دوازی زیادە خرابیتە سەر، بەتایبەت مارەکانی سەرشانێ ئەژدەھا شتیکی زۆر دوور لە راستییە وە، پێموا یە مەسەلە ئەو مارانە وایکردووە کە زۆر لەمیژوو زانان کۆی بەسەرھاتەكە ڕەتبەکنە وە، بۆ وێنە: (اليعقوبي) لەو بارە وە نووسیویەتی:

(فارس تدعي للوكها امورا كثيرة مما لا يقبل مثلها من الزيادة في الخلقة حتى يكون للواحد عدة افواه وعيون، ويكون للآخر وجه من نحاس، ويكون على كتفي آخر حيتان تطعمان اذمة الرجال، وطول المدة في العمر...)،^١ واتە: گەلی فارس زۆر شتی وا کە عەقڵ قبوولی ناكات بۆ پادشاگانیان لاف لێدەدەن، وەك زیادە لەجەستەدا، ھەتا ئەو یەکیان چەندان زارو چاوی دەبن، وە یەکی

^١ - تارێخ اليعقوبي، ج١، ص ١٣٧، ملوك فارس.

دیکەیان ڕووی ئە مسە، وەلەسەر شانەکانی یەکی دیکەیان دوو مار ھەن، کە
میشکی پیاوان دەخۆن، وە ماوەی درێژی تەمەن...

دوو: کاوێ زوحاکی نەکوشتو:؟

ھەرچەندە وا باوە "بەتایبەت لەنیو کورددا" کە کاوێ بەچەکوشتەکە
سەری ئەژدەھاکی تەقاندووە میشکی پڕژاندووە، بەلام لەھیج کام لەو
سەرچاوانەدا کە من چنگم کەوتوون، ئەو میان باس نەکردووە کە کاوێ ئەو
پادشایەکی کوشتی، کەواتە: وا دیارە ئەو ش خەیاڵی کورد خستووێتە سەر،
ئەگەر نا ئەوێ لەسەرچاوەکاندا باسکراوە، ئەوێ کە فەرمیدوون ئەژدەھاکی
بەدیل گرتووە لەچیای دماوەند زیندانی کردووە، یان پاش گرتنی لەپۆژی
نەورۆزدا کوشتوویمتی.

سێ: ئایا کاوێ کورد بوو، یان پێش کوردانی شۆشگێڕ کەوتو:؟

ھەرچەندە لەنیو ئێمە کورددا ئەو بپاوتەووە کە کاوێ ئاسنگەر کورد
بوو، بەلام لەسەرچاوەکاندا ئەو مەسەلەمەشت و مەری زۆری لەسەر، کە
لێرەدا بەگورتی ئاماژەمەکی پێدەمەین:

۱- میژووی نووسراوی ئێران، وەك (دکتۆر ھەسەن کەریم جاف)
گوتوویمتی: دەلی: ئەوێ زوحاکی کوشتو (کوژش) بوو،^۱ کە یەکیك بوو،
لەپادشاگانی ئێران.

۲- میژووی (بلەمی) دەلی: کاوێ جوتیارێکی کورد بوو بۆ تۆلە ستاندنەوێ

۱ - موسوعة تأریخ ایران السیاسی، ج ۱ ص ۸.

دوو كورمه كهي نه دژي زوحاك راپهريوه.^۱

۳- به پي ئه فسانه كاني ئيرانيش، كاوه ئاستگه ريكي ئه صفه هاني بووه،^۲
ههروهما ههركام له (الطبري) و (ابن الاثير) كه باسي كاوه دهكهن به (كابي
الاصفهاني) ناوي ديتن.^۳

به لام ديار به پي به سه رهاته كه، ئه وانه ي له سه ر بران دهر بازيان بووه و
چوونه ته چياو چول، به بنه چه كه ي گه لي كورد دادم نرين، كه واته:
كاوه ي ئاستگه ريش زور نيزي كه كورد بووي و، سه ر جه م ئه وانه ش كه
سه ر بران، يان رزگاريان بووه، پاشان له و پادشا زورداره راپهريون و شوين كاوه
كه و توون، كورد بووين و ئه و پادشا زورداره ئاوا چه و ساند بنيه وه.
به لام به لگه يه كي دنيا كه ريشمان به دهسته وه نيه له و باره وه.

**چوار: ناگونج بؤ ساغكر دنه وه ي بنه چه كه ي نه ته وه ي كورد، پشت به
ئه فسانه ي كاوه ي ئاستگه ر و پادشا ئه ژدهاك بيه سترئ؛**

به ئ بؤ ساغكر دنه وه ي ئهسل و بنه چه كه ي كورد، كه بؤ ماوه ي هه زاران سال
له و شوينه ي كه ئيستا تييدا دژي، ژياوه، هيچ پهكمان له سه ر ئه و ئه فسانه يه
نه كه و تووه، ئاشكر اشه كه مه رج نيه نه نه ته وه ي كورد و نه هيچ نه ته وه يه كي
ديكه ش، ريشه و خوينيكي سه ر به خو ي خو ي هه بي، به لام گرنگ ئه وه يه كه
كورد له ميژ نه ته وه يه كه و نيشتي مان و زمان و كلتوو رو ميژووي خو ي هه يه،

^۱ - هه مان سه رچاوه و بهرگو لاپه رمي پيشوو، له: (تاريخ بلعمي)، ص ۱۴۲.

^۲ - هه مان سه رچاوه و بهرگه وه: شاهنامه، ج ۱ ص ۱۱.

^۳ - تاريخ الامم والملوك، ج ۱ ص ۱۰۰، وه: (الكامل في التاريخ) ج ۱ ص ۷۵.

وەک ھەر نەتەومێھکی دیکە.

ھەلبەتە ئەبەری ریشمو بنچینەکی کوردیشەو قسەو باسی زۆرن و، زۆریک لە شارەزایانی میژوو لیکۆلینەومیان لەو بارەو کردو، کە پێم وایە ئە لیکۆلەرانی کورد ھەر کام لە: (دکتۆر ھەسەن کەریم جاف) لە کتیی (موسوعة تاریخ ایران السیاسی) دا و (دکتۆر فرست مرعی) لە کتیی: (الکرد وکردستان: جدلیۃ الأسطورة والتاریخ والدين) وە کتیی: (کردستان في القرن السابع الميلادي) دا، لەو بارەو توێژینەو می باشیان کردو، پوختە توێژینەو کەشیان ئەومیە کە میدیەکان (Medes) کە گەلانی ھیندۆ ئوروپیی (الآریة) ین، وەک لە شوینەواری ئاشووریەکاندا ھاتو، چەند تیرەو ھۆزکی جۆراوچۆر بوون، کە یەکەھکی سیاسی کۆی نەکردوونەتەو، لە پۆژھەلاتی دەریای (قەزوین) مو، لە دەوری سەدە نۆی پیش زایندا بەرەو لای (باختەریان) و ولاتی (میدیا) کۆچیان کردو، و ردە و ردە دەستیان بەسەر ولاتانی دەوروپەریندا گرتو، پاشان و ردە و ردە گەلانی دیکە وەک: گوتیی و لولوبیی و کاسیی و مانیی و کیمیری و نیری و گاردۆخی، ئەگەلیان ئاویتە بوون و بە ھەموویان باب و باپیرانی نەتەو کوردیان پیکھیناوە.^۱

و ئەمە ئەمێژد رابوچوونی زۆریک لە میژوو زانانی ناودار، بۆ ئەموانە: (مینۆرسکی) و (محمد أمين زکی بگ) و (دکتۆر شاكر خصبك) و (توفیق

^۱ - (الکرد وکردستان: جدلیۃ الأسطورة والتاریخ والدين)، ص ۵۱-۶، ط ۲۰۰۶م، گاوە، وە: (کردستان في القرن السابع الميلادي)، ص ۷۰-۸ (تاریخ الکرد قبل الإسلام) وە: (موسوعة تاریخ ایران السیاسی) ج ۳ ص ۳۶-۲۱، (المیلیون Medes) (۷۰۸ نو ۷۰۱-۵۵۰ ق.م).

^۲ الأكراد أحفاد الميديين، فلاديمير مينورسكي، مجلة: المجمع العلمي الكردي، ج العدد الأول

وھبی^۲، وھەرکام لە دکتۆر ھەسەن و دکتۆر فرسەتیش ھەر پشتیان بەوان بەستووە بەتایبەت (مینۆرسکی).

دیارە میدیەکانیش لە سالی (۵۵۰ پ . ز) تاكو (۷۰۷ پ.ز) یان (۷۰۱) ھوكمیان كردوو دەرۆمە دەرۆمەكەیان لە ماوی ئەو سەدو پەنجارەوت (۱۵۷)، یان (۱۵۰) سالەدا، چوار پادشا ھوكمپرانیان كردوو، كە ئەمانە:

۱- دیاكۆس (Dyoks)

۲- فراتۆرس (فرورتیس)

۳- ھوخشتر (کی ئیخسار)

۴- ئیستیاك، ئیشتویكو (ضحاك).

وھ دواين پادشایان كە زۆر نیزیكە ھەر ئەژدەھاك (زوحاك) مەكەى ئەفسانەى كاوهو زوحاك بى، لەسەر دەستی (كۆرشی گەرە) پادشای فارس و دامەزرێنەرى پادشایەتیی ئێران (الشاهنشاهی الإيرانية) كە بە (ئەخمینیەكان و ھەخامەنشیەكان) ناسراون، كۆتایی پێكھاتووە^۴.

شایانی باسیشە ئەوێ كە زۆر كەس وەك سەرەتای میژووی كورد دەینووسن لێرەو ھاتووە، كە دەلێن: ئیستا (۲۰۱۲) ی زاینی و (۲۷۱۲) ی كوردییە، واتە: دوو ھەزارو ھەوت سەدو دوازدە سالە دەرۆمەتیی میدی دامەزراوە.

بغداد: ۱۹۷۳، ص ۵۶۳-۵۶۴.

۱ - خلاصة تاریخ کردو كرستان، ص ۷۵.

۲ - الكرد والمسألة الكردية، ص ۱۲.

۳ - أصل الأكراد ولغتهم، مجلة المجمع العلمي الكردي، العدد الثاني، ص ۲۴، ۱۹۷۴.

۴ - موسوعة تاریخ ایران السیاسی، ج ۱، ص ۲۲-۲۳.

ھەرچەندە ئەگەر لە جیاتى (٧٠١) بلیین: (٧٠٧) پ.ز، ئەو کاتە میژووەکە ئاواى لى دى (٢٠١٨)ی کوردیی.

دیارە ھەندیک کەسیش تیینییان لەسەر ئەو ھەمە کە ئەو سائە بکریتە میژووی کورد، چونکە بوونی کورد لەو ھەمیشترە، یان لەبەر ئەوەی ئەو میژووەدا، میدیەکان دەولەتی ئاشووریان ڕووخاندووە^١.

بەلام وەنەبێ ریشەى بنەچەکەى کورد تەنیا بگەرێتەو ەو سەردەمى دەولەتى میدیەکان، بەلکو وەك میژووژانانی میژووی کۆن گوتووینەو لەسەری پێککەوتون: نەتەومیەك بە ناوی: گوتییەکان (الگوتیین) دەوری دوو ھەزار سال (٢٠٠٠) پێش زایین لەو شوێنەدا ژیاون، کە ولاتی نەتەوێ کورد لەو ڕۆژگاردا پێک دێتی، وە گوتییەکان ھەمیشە ھەرەشەیان لە ئاشووریەکان کردووە ئاشووریەکان بە گاردۆ (Gardo) ناویان بردوون^٢.

پێنج: دەگونجی کاو و فەرەیدوون فارس و ئەژدەھاکیش کورد بووبی؛

ئەمیش بێرۆکەمە کە ئەگەر مەبەست لە {ئەژدەھاك (ضحاك)} ھەمان پادشا {ئیسٹیاك (ئیشتیوكو)} دوا ھۆکەرانی دەولەتی ماد بووبی، دیارە دەبێ (فەریدوونیش) ھەمان (کۆرشی گەورە) دامەزرێنەری زنجیرەى پادشایەتیی ھەخامەنشیی، یان ئەخیمینی ئێران بووبی، ئتجا کاومش، یان ھەر فارس و خرمی فەرەیدوون بوووە لە نەوێ (پیشدانییەکان) بوون "کە ڕەنگە ئەسل و بنەچەکەى دووری فارس و کورد بووبن" یان کورد بوووە ھاوکاری فەرەیدوون

^١ - بروانە: بە دەم ڕێگاوە گولچنین، نۆشروان مستەفا ئەمین، لاپەر (١٢) چاپی دووھەم: ٢٠١٢.

^٢ - موسوعه تاريخ ايران السياسی، ج، ٣، ص ٢٧.

(كۆپش)ى كرده!

ھەلەمەتە ئەم بىرۆكەيەش كەسانىك لە شارمزاينى مېژوو دەيزانن، بەلام
كەمتر بىستراوھ باسى بکەن، لەبەر ھەست و نەستی گشتى كورد، كە ھەر بەو
جۆرى كە باوھ لە ئەفسانەى كاومو زوحاك گەيشتوون، بەلام من بە باشم زانى
كە ئاماژەيەكى ھەر پيىكەم.

ديارە لە ھالەتى سەليترانى راستى ئەو بىرۆكەيەشدا، تا راددەيەك ئىشكال
بۆ نەورۆز وەك يادو جەژنىكى نەتەومىي كورد دروست دەبىو، پيىم وايە ھەر
ئەوھەشە زۆر كەسى لە گوتنى ئەو قسەيەو دەرخیستنى ئەو بىرۆكەيە
دووورخستۆتەوھ !!

دووھ: تېروانىنى زانايان بۆ جەژنى نەورۆزو مامەئەى ھوكمرانانى

دەولەتى ئىسلامىي ئەگەلیدا، جۆراوجۆر بووھ.

وەك لە خالى يەكەمدا خستمانەرۆو، ھۆكارو چۆنىمەتى پەيدا بوونى بۆنەى
نەورۆز وەك جەژنىك، لە نيو شارمزاينى مېژوو، مشتومپرۇ راجيايى
لەسەرەو، بە گشتى دوو بۆچوونى سەرمكى لەبارەوھ ھەن:

يەك: پەيوەستە بە كەش و ھەواى سائەو، كۆتايى پيھاتنى وەرزی زستان و
سەرماو سۆلەكەىو، دەست پيكردىنى وەرزی بەھارو ھەوا خۆش و فينكەكەى.

دوو: پەيوەستە بە بارودۆخى سياسىي و كۆمەلایەتییو، كۆتايى پيھيئاننى
رژيمنيكى ستەمكارو نەھيشتنى ھوكمرانيكى خوينمژو خراپەكار.

^۱ - ھەندىك لەمېژوونووسان ھەلەن: كۆپشى يەكەم نەوھ (كۆپى كچ)ى ئىستياك
(Austuges) بووھ، بېروانە: (الكرد وكرستان: جلدية الأسطورة والتاريخ واللين) ص ۱۰۱.

ئەو ھەلەيەكەومو ھەلەيەكى ھىكەشەو، ھە سۆنگەي ئەومو ھە ھە رۆزى نەورۇزدا ھە نىو ئەو گەلەندا كە يادىان كىرەتەو، چەند ھەلەسەكەوتىكى جۇراو جۇر كراون، بۇ ئەومو ھە:

۱- ئاگر كىرەندەو.

۲- دىارىي و شىرىنى بەخىشەندەو.

۳- باجو پىتاك كۆكەندەو بۇ ھەكومرانان.

۴- چوونە دەر ھە مال بۇ گەشت و سەيران.

ئاشكراشە ھەر كام ھەم ھەلەسەكەوت و رەفتارانە دەگونجى بە شىۋازىكى شەرىي و بۇ ئامانجى رەواو پەسەند بىرىن، دەشگونجى بە پىچەوانەو بە شىۋازى خراپ، يان بۇ ئامانجى ھەلەو نەشەرىي بىرىن، كە دىارە ئەو ھەش دەبىتە ماىەي راجىيى زانىان و، جۇراو جۇر بوونى ھەلەسەكەوت و مامەلەي ھەكومرانان، ھەگەل ئەو جەژن و بۆنەيدا. بۇ ئەومو ھە:

۱- (عومەرى كورى خەتتاب) "خا لىي رازى بى" ھە سەردەمى ھەكومرانىي خۇيدا ئەو عادەتەي پادشاكانى فارسى ھە ولاتانەي ھە ژىر دەستىان دابوو، كە بىرىتى بوو ھە كۆكەندەو دىارىي و پىتاك ھە ھەردوو رۆزى: نەورۇزو مېھەرگاندا، ھەلەشەندەو، بەلام موعاوىەي كورى ئەبو سوفىان خا لىي خۇشبى ھە رۆزگارى دەسەلاتى خۇيدا، ھەرمانى كىر كە ئەو دىارىيانەي بۇ كۆبىكىتەو، بەو جۇرە ھە نەورۇزو مېھەرگاندا دەھەزار (۱۰۰۰۰) دەرەمى بۇ كۆ

^۱ - تأريخ الحضارة العربية الإسلامية، وزارة التربية (۱۹۸۲) بغداد، ص ۱۴، ھە (كاومو نەورۇز...)

دهكرايه وه^۱.

دياره ئه وه همر بهردموام بووه، تاكو رۆژگاری (عومهری كورپی عهبدولعهزیز) "خوا لیئی خوشبی"، كه ئه وه عادمتهی هه لومه شاندموه^۲.

۲- له (عبد الله بن عمر) "خوا لییان رازی بی" گیرپراوتمه وه كه گوتویهتی: {من بتی ببلاد الأعاجم فصنع نيزورهم ومهرجانههم، وتشبه بهم حتى يموت وهو كذلك، حشر معهم يوم القيامة} (رواه البيهقي في السنن الكبرى (۲۳۴/۹)) واته: ههر كهس له ولاتی عهجه ماندا نیشته جی بی و نه ورۆزو میهره جانی ئه وان بکاتو، خوئی به وان بچوینی و هه تا دهمری ئاوا بمینیته وه، له قیامهتهی له گه ل و اندا حه شر دهکری.

۳- به لām ههر له وباره وه (ابن سیرین) هه لویستیکی دیکه له (علي بن ابي طالب) "خوا لیئی رازی بی" دهگیرپته وه ده لئ: (أَنِّي عَلَى رَضَى اللَّهِ عَنْهُ يَهْلِيَةُ النَّيُّوزِ فَقَالَ: مَا هَلْهُ؟ قَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! هَذَا يَوْمُ النَّيُّوزِ، قَالَ: فَاصْنَعُوا كُلُّ يَوْمٍ فَيُرُوزًا، قَالَ أَبُو أَسَامَةَ: كَرِهَ أَنْ يَقُولَ يُرُوزًا) (رواه البيهقي في السنن الكبرى، كتاب الجزية: (۵۴۸/۱))، واته: دیاریی نه ورۆزیان بو عه لی "خوا لیئی رازی بی" هیئا "ئهو کاتهی خه لیفه بووه له شاری کووفه" گوتی: ئه مه چیه؟ گوتیان: ئه ی فه رمانده ی بر واداران! ئه وه به بو نه ی رۆژی نه ورۆزه و میه، گوتی: هه موو رۆژیک فه ی رۆژیک بکه من، ئه مو ئوسامه "که یه کیکه له راوییه کان" گوتی: عه لی "خوا لیئی رازی بی" حه زی نه کرد بلئ: نه یرووز.

^۱ - تأريخ البيهقي، ج ۲، ص ۱۵۶، ۱۵۷.

^۲ - هه مان سه رچاو و به رگ، ص ۲۴.

بەلام من دەلیم: ھىچ جىاوازیی لە نیوان ئەو دوو وشەیدا نیە، وای پێدەچێ ئەم ھەر گوتبێتی نەمىرووزو یەكێك لە راویەكان لێی گۆرابی، یان ھەر لە بنەپرتەو ھەم "خوای لێی پازى بێ" بە (فیروز) لە وشەكە ھالى بووبی، ئەك بە (نەرو)، وە من پێموايە ئەو ھەژدەك بوو لە ھەسەى خوێش و ھاندانی خەلگەكە لەسەر دیاریی بەخشینەو میان لەو پۆژەدا، واتە: ھەموو پۆژی دیاریی بەخشن، ھەتەتە ھەسەكەى (ابن عمر) یش مەبەست پێی بەشداریی كردنى عەجەمەكانە لە یادو بۆتەكانیاندا، بەو پالەرو ئامانجانەى كە ئەوان ھەیانو، چاویلەكردنیان لەو شتانەدا كە تايبەتمەندیی ئایینیان، وەك پێشتر لە بەشی دووھەدا باسما كەرد.

۴- ھەروەھا مەسەلەى ئاگر تێداكرانەو ھەم پۆژی نەورۆز، یەكێكى دى بوو لە ھۆكارەكانى راجیایی زانیان لەبارەمەو، ئەوانەى كە پێیان وا بوو ئاگر كەردنەو كە بە ھاندەرى بە پۆژگرتن (تقلید) و پەرستنى ئاگر، پێگريان لێكردو، ئەوانەش كە بەشتێكى ئاسایی و وەك ھەمەى دەرەزبوون لە سەرما و زوقمى زستان یان قوتاربون لە زستانى ستەمكارى و چەوساندنەو تەماشایان كەردو بەلایانەو شتێكى ئاسایی و پێداو بوو.

۵- ھەتەتە پاش ئەو ھەم كە خەلگى لە پۆژگارى ئاگر پەرستى مەجووسىيەكان دوور كەوتوونەتەو، مەسەلەى یادى نەورۆز بۆتە شتێكى ئاسایی، بە بەلگەى ئەو كە:

۱ - بەلام (د. فرست مەرعى) دەلێ: (فیروز) ھەر وشەى (پۆژ) ى فارسی و كوردییەو، چونكە لەزمانى عەربىیدا پیتی (پ) نیە، كەوویانە بە (ف)و، ھەم "خوای لێی پازى بێ" بۆ پۆژبایی وایگوتە، ئەمەرنە بەروونی دىگوت: ئەو كار مەكەن، بڕوانە: (الكرد وكردستان: جدلية الأسطور والتاريخ والدين) ص ۶۹.

يەك: لە رۆژگارى ئومەوىي و عەبباسىي و عوسمانىيەكاندا، گرنگىي بەه جەژنە دراومو ياد كراومتەو،^۱ (بىرەمىرد) شاعىرى گەورەي كورد لە بارەي گرنگىي دانى دەولەتى عوسمانىي بە جەژنى نەورۆزەو، گوتوويەتى:

(بۆ يەكەم جار لە ژياندا لە ئەستەمبول جەژنى نەورۆزم دى، ئەم رۆزە لىرە بە جەژنىكى پىرۆز دادەنرا، ھەموو سالىك لە (۹)ى مارتدا كاربەدەستان تىكرا دەستە دەستەو پۆل پۆل ئەھاتنە سەراو كۆشك بۆ پىرۆزبايى كردن لە سوئان، شەربەتيان دەخواردەو، لە گشت مەنارەكانى مەزگەوتىش مۆم قوتىلە دائەگىرسا، دواي بىست و سى سال كە لە ئەستەمبول فەرمانبەر بووم، لە سالى (۱۹۲۶)دا گەرامەو بە سلىمانى...)^۲

دوو: وەك خاومنى كتيبي (الجدور الأسطورية للحمة نوروز الشعبية) لە بەشى (نوروزيات)دا گوتوويەتى: (ابتهج وأشاد علماء وشعراء و رجال دين ومتصوفة مسلمون من مختلف الشعوب بعيد النوروز، واحتفوا به وخلدوه برسائلهم و أشعارهم وممارساتهم)^۳، واتە: زاناو شاعىرو صوفىيانى مسوئمان لە گەلانى جۆراوجۆر دلخۆشىي و شادىيان بە بۆنەي نەورۆزەو دەرپىرەو گرنگيان پىداو، بە نامەكانيان و بە شىعرەكانيان و رەفتارەكانيان.

كەواتە: بە درىژايى مۆرووى دەولەتى ئىسلامىي، كەم و زۆر گرنگىي بە جەژنى نەورۆز دراومو ياد كراومتەو، ھەندىك لە كاربەدەستان و زانايانىش كە ھەلۆيەستى نەرىنيان لە بەرانبەرىدا ھەبوو، ھۆكارەكەي كاردانەوميان

^۱ - كاومو نەورۆز لە نىوان ئەفسانەو ئايىندا، لاپەرە: (۵۰، ۴۹، ۴۸).

^۲ - ھەمان سەرچاود لاپەرە: ۵۰.

^۳ - بىروانە: ص ۲۳۵، كە سەرو پارچە شىعەري بە فارسى و توركى لە ھەركام لە (الشيخ

عبدالرحمن الطالباتي - خالص-) و (الشيخ عبدالقادر بن عبدالرحمن - خالص-)و ھەيئەو.

بوو ھەڵسوکەوت و پەشتارە ھەڵمە ناھەرعیانیەکی کە تێیدا ئەنجام دراوە. ئەوانەش کە ھەڵوێستیان ئەرێنیی (ایجابیی) و ئاسایی بوو، لەبەر ئەوە بوو کە لە ھەر پەشتادا بە ڕەوا (مباح)یان زانیو، لە شۆوازو ئامانج و چۆنیەتی کەشیدا ھیچ ناھەرعیەکیان نەدیو.

سۆيهم! ئاگر كردنه وهى رۆژى نه ورۆز و ئاگرى بهرده وامى

ئاگر په رسته كان، دوو شتى جياوازن:

هه رچه نده به جهژن و بۆنهيكي نه ته وهى دانانى نه ورۆز، ئاگر كردنه وه لهو رۆژهدا، دوو شتى پيكيه وه په يوه ستو ليك به ستراو نين و، دهگونجى به بى ئاگر تيدا كردنه وه، نه ورۆز و هك بۆنه و جهژنيكي نه ته وهى دابنرى، به لام پيويسته بشزانرى، كه ئاگر كردنه وه له رۆژى نه ورۆزدا، كه له سالييدا جاريكه له رۆژى (۳/۲۱) دا، زۆر جياوازه له ئاگر كردنه وهى مه جوسيه كان، كه پيويسته چوار وهرزى سال و بگره شه ورۆز ئه و ئاگره بئاسى و نه كوژي ته وه، پاشان پيويسته ريزى لى بگيرى و سه جده و ركوعى بۆ بجرى.

چونكه شتيكى ئاشكرايه له ميژوودا و ئيستاش، كه ئاگر په رسته كان به هه ر نرخيك بووه، ناهيلن ئاگره كه يان بكوژي ته وه، كه سانيكى ته ر خانكرا و هه ن بۆ پاراستنى ئه و ئاگره و هه ميشه خو شكرى و داگر سانلى، كه پييان گوتراوه: (الهرا بدة)، كه تارك (مقرد) كه مى (هري بدة)، و هك (الطيري) له باره ي يه كي ك له پادشاهى كانى فارس به ناوى (بشتاسب) نووسيو يه تى: (..وقيل إنه ابتي بفارس مدينة (فسا) وببلاد الهند وغيرها بيوتا للنيران ووكل بها الهرا بدة...) واته: وه گوتراوه له ولاتى فارس شارى (فسا) بنيا تئا، وه له شاره كانى هيندو هى ديكه شدا، خانووى بۆ ئاگران دروست كردن، وه هه راپيزه ي راسپاردن كه ئاگاداريان بكه ن و سه ر په رشتيان بكه ن..

۱ - تاريخ الأمم والملوك، ج ۱، ص ۲۹۳.

ههروهما (المسعودي) له باره‌ی ئاگرێكهوه كه له پوژگاری وی دا هه‌بووه، له شاری (دارالبجرد) له‌سه‌ر زهمینی فارس، ده‌لێ: (وهذه النار تسمى في وقتنا هذا - وهو سنة اثنتين وثلاثين وثلثمائة (٣٣٢) - آزر جوی، وتفسير ذلك ناز النهر، وذلك أن آزر أحد أسماء النار (جوی) أحد أسماء النهر بالفارسية الأولى، والجوس تعظم هذه النار مالا تعظم غيرها من النيران والبيوت.

وذكرت الفرس أن (کیخسرو) لما خرج غازيا إلى الترك سار إلى خوارزم، فمرَّ على تلك النار، فلما وجدها عظمها وسجد لها، ويقال: إنَّ (أنو شروان) هو الذي نقلها إلى (الکاريان)، فلما ظهر الإسلام تخوّفت المَجُوس أن يُطْفِئَهَا المسلمون فتركوا بعضها بالکاريان، ونقلوا بَعْضَهَا إلى (نسا) و(البیضاء) من کورة فارس، لتبقى إحداهُمَا إنَّ طُفِئَتِ الأُخرى (...)^١، واته: وه‌ ئهم ئاگره لهم پوژگاردهماندا "که سائی سئ سه‌دو سی و دوو (٣٣٢)یه" پیی ده‌گوتری: ئازمرجه‌وا، مانای ئه‌وه‌ش (ئاگری پروبار)ه، چونکه (ئازمر) یه‌کیکه له ناوه‌کانی ئاگر، وه (جه‌وا)^٢ به زمانی فارسی پی‌شوو یه‌کیکه له ناوه‌کانی پروبار، وه مه‌جووسییه‌کان ئه‌وه‌نده‌ی ئهم ئاگره به گه‌وره ده‌گرن، هیچ ئاگرو مائیکی یکه‌ی ئاگر هی‌نده به گه‌وره ناگرن.

وه فارس باسیان کردوه که کاتیك که‌یخوسره‌و^٣ بو جه‌نگ له دژی تورک دهرچوو به‌ره‌و خوارزم چوو، وه به لای ئهم ئاگردها په‌تبوو، که بینی به گه‌وره‌ی گرتو سه‌جده‌ی بو برد، وه ده‌گوتری: که ئه‌نوشیروان ئه‌و ئاگره‌ی

^١ - مروج الذهب: ج٢، ص٥٠٢.

^٢ - ئیستاش وشه‌ی (جو) و (جوگا) بو پروباری کچکه به‌کاردی.

^٣ - که‌واته: که‌یخوسره‌و فارسه‌و ئییه‌ نه‌وه‌ی وی نین، وه‌ک سه‌رووده‌که‌ی (دندار) "ئه‌ی ده‌قیب" ده‌لێ: {ئیه‌ ره‌لێ می‌دیاو که‌یخوسره‌وین}!!

گواستۆتەوھ بۆ ئەلكاريان، جا كاتيک ئەھلى ئىسلام زالبوون، فارسەكان ترساون
كە مسوولمانان ئەو ئاگرە بكوژيئەوھ، بۆيە ھەنليكيان لە ئەلكاريان
جيھيشتوھ، ئەوى ديكەشيان بۆ (نەسا) و (ئەلبەيزاء) لە ھەريمي فارس
راگواستوھ، تاكو ئەگەر يەكيشيان كوژايەوھ ئەوى ديكە ھەر بمنيئ...

وھك دەبينين ئاگرى مەجووسيە ئاگر پەرستەكان، دەبي ھەميشە بئايىسى و
نەكوژيئەوھ، پاشان دەبي بە گەورە بگريئ و سەجەدى بۆ بەردري!

ئەجا شايانى باسيشە كە كاتى خوئ ئاگر پەرستەكان زوريان گرنگيى و
بايەخ بە خانووھەكانى ئاگران (بيوت النيران) داوھ، كە فارس بە خانووى ئاگريان
گوئوھ (آتەشگەدە)، وھك (المسعودي) ئەو بارەوھو لە ژيەر ناوونيشانى: (ذكر الأخبار
عن بيوت النيران وغيرها) دا گوئويەتى: (رأيهم في النار والنور: فأما بيوت النيران
ومن رمتها من ملوك الفرس الأولى والثانية، فأول ما يحكي ذلك عنه: أفريدون الملك،
وذلك أنه وجد ناراً يُعظَّمُها أهلها، وهم مُعتكفون على عبادتها؟ فسألهم عن خبرها
ووجه الحكمة منهم في عبادتها، فأخبروه بأشياء اجتذبت نفسه إلى عبادتها، وأنها واسطة
بين الله وخلقِهِ، وأنها من جنس الآلهة النورية...

جملة من بيوت النار:

وبيوت النيران كثيرة مما بنته المَجُوس بالعراق وأرض فارس وكرمان وسجستان
وخراسان وطبرستان والجلال وأذر والران، وفي الهند والسند والصين...^١

واتە: رايان (واتە: راى فارسە مەجووسيەكان) لە بارەى ئاگرو پروناگيەوھ:
يەكەمەين كەس كە خانووھەكانى ئاگرانى دانان، لە پادشاىەكانى فارسى يەكەم و
دووھم، فەريدوون پادشا بوو، ئەويش ئەوھ بوو كە ئاگريكى بينى، خەلكەكەى

^١ - مروج الذهب: ج٢، ص ٥٠٦ و ٥٠٦.

بە گەورەيان دەرگرت و پەرستەيان بۆ ئەنجام دەدا، ئەویش لەبارەيەوه پرسەياری لێکردن: کە ئایا حیکەت لە پەرستەياندا بۆی چیه؟

ئەوانیش ھەندێک شتەيان پێگوت، کە بوو بە مایەي پەلکێش کردنی بۆ پەرستەني، وە پێيان گوت: کە ئاگر ھۆکاری نیوان خوا و دروستکراومکانیەتی، وە کە ئاگر لە ڕەگەزی پەرستراوە نوورانییەکانە...

چەند خانوویکی ئاگر:

...و ئەو خانوانەي کە مەجووسیەکان لە عێراق و سەر زەمیني فارس و کەرمان و سەجستان و خوراسان و طەبەرستان و جیبال و ئازەربایجان و ڕان، وە لە ھیندو سەندو چین، زۆرن...

کەواتە: ئاگری ئاگر پەرستەکان چەند سیفەتیکی تێدا بوون، کە جیای دەکەنەو، نەك ھەر لە ئاگر کردنەوھي ڕۆژی نەورۆز، بەلکو لە ھەر جۆرە ئاگرکردنەوھيەکی دیکە، کە ئەمانەن:

(۱)- ئاگریکی بەردەوام بوو، نەدەبوايە لە ھیچ کاتیکی شەو و ڕۆژدا بکوژیتەو.

(۲)- چەند خانو و شوینیکی تاییەت و تەرخانکراوی بوو و، کە دەبوايە تەنیا لەو شوینانەدا بکریتەو.

(۳)- کەسانێک دامەزران بەدیار ئەو ئاگرەو، کە سەرپەرشتی بکەن و ھەمیشە دایگیرسێنن و نەھیلن بکوژیتەو، کە پێیان گوتراو (ھەراپیژە).

(۴)- دەبوايە ئەو ئاگر پەرستشی بۆ بکری و، سەجدە و ڕکوعی بۆ بەردری و بە گەرە بگری.

بەلام بێگومان ئاگرکردنەوھي نەورۆز، ھیچ کام لەم سیفەتانەي تێدا نین، کەواتە: لە یەك جیاوازن و ناگونجی وەك یەك سەیر بکری.

له (الموسوعة العربية) دا له بارهی (المجوسية) موه هاتوه، كه من يه كسه ر
دميكه مه گوردي:

{ (المجوسية): مهجووس (Magi) وشمیه کی فارسییه، بۆ شوینکە وتوانی ئایینی زەردەشتایەتی بەکارهاتو، ئەویش بریتیه لە ئایینیکی بێپەرستانە ی دوانە (دیانة وثنية ثنوية) کە دەلی: دوو پەرستراو (اله) هەن، یەکە میان پەرستراوی چاکە، یان پرووناگی: ئەهو پامەزدا (Ahura Mazda)، وە دوو هەمان پەرستراوی خراپەو تاریکی: ئەهریمەن (Ahuraman)، وە زانیان پاجاییان هەیه لەبارە ی هۆکاری ناوێرانیەو، گوتراو: پائێراو تە لای پیاویک کە ناوی مهجووسن بوو، یان لای تیرمیه کی فارس، کە پێی گوتراو: ماگان (Magan).

و به‌شیک له زانیان ده‌لټن: مه‌جووسییه‌ت پټش زمردمشتایه‌تی بووه، به‌لام زمرادمشت (Zoroaster) دیاری‌کردومه‌و ژاشکرای کردومه‌و لټی زیاد‌کردوه. وه‌ سه‌رچاوه‌کان باس دمه‌کن، که دامه‌زړټه‌ری دموه‌متی ساسانی: ئه‌ردمشر (Artaxerxes) ی‌یه‌که‌م زمردمشتایه‌تی کرده‌ نایینی فره‌می دموه‌ته‌که‌ی، پاش جیگیر‌بوونی کاروباری له‌ نیوان ساله‌گانی (۲۲۴پ ز، تا‌کو ۲۴۱)، وه‌ فره‌مانی کرد به‌ کو‌کردنه‌وه‌ی بن‌چینه‌گانی کتییی پیر‌وز که‌ ئاو‌یستایه، یان ئه‌ف‌یستا (Avesta) به‌...

وه به پړۍز گرتنى ټاگر شتيكى ټاگر او ديار = له زمرده شتايه تييدا...
 وه پياوانى ټاييتى زمرده شتايه تي پيايان دهگوتري: موبينه گان، كوۍ
 (موبينه)، وه همر گاميان سهر بهر شتى كو مه ټيگ ده گات، كه پيايان دهگوتري:

ھەربەدەكان كۆي (ھەربەد) كە خزمەتي ئاگري پەرستگا دەكەن، چونكە گەورە پياوانی ئايینی (زەردەشتايەتي) زۆر سووربوون لەسەر ئەو، كە بۆلەسەكانی ئاگر لە پەرستگا گەورەكان و مەزارگە بچووگەكانیاندا نەكوژیتەو. {^۱

دياره به سەرنجدانی ئەم پێناسەيەي مەجووسیەت و ئاگر پەرستی، وەك مانگی چوارە دەدرەوشیتەو، كە ئاگری نەورۆز زۆر جیاوازی لە ھی ئاگرپەرستی و ھیچ پەيوەندییەکیان پێكەو نە.

كۆتایی ئەم خالەش بە دوو قسەي دوو لە نووسەر و شارەزایانی كورد دینم كە ئەبارەي ئاگر كێدەوێ نەورۆزمەو كێدووین:

یەكەم: (محمد امين زكي بگ) گوتووێتی:

{نەورۆز: جەژنی ئاتەش پەرستی نیە، نابێت تەفسیریکی بێ ڕێ و جێی بدریت} {^۲

دووم: (پیرەمێردی شاعیر) گوتووێتی:

{ئاگری كە خۆم بێكەمەو بۆتوانم بێكوژیتەو، كێ باوەر دەكات بپەرستم!} {^۳

چوارەم: ھوكمی یادكێدەوێ نەورۆز

^۱ - الموسوعة العربية، ج ۱۷، ص ۸۴۶.

^۲ - بێوانە: رۆژنامەي (گەلاوێژ) ژمارە (۱)، سالی (۱۹۴۲)ز، لە (كاومو نەورۆز...) لاپەر ۴.

^۳ - بێوانە رۆژنامەي (ژین) ژمارە (۸۲۰)، سالی (۱۹۲۷)ز، لە (كاومو نەورۆز...) لاپەر ۴.

لەبەر ڕۆشنایی عادیەت و باوو ھەل و مەرجی ئیستایدا دیاریی دەکری:

مەبەستم ئەو ناوونیشانە ئەومێه کە ئەگەر گریمان یادکردنەوێ نەورۆز کاتی خۆی ڕمگو ڕیشەیهکی کوفرو شیرکیشی بووبی، وە ئاگر کردنەوێش لە ڕۆژی نەورۆزدا ئامانج لێی بە پیرۆز دانان و بە گەورە گرتن (تقدیس و تعظیم)ی ئاگریش بووبی "کە واش نیە وەك لە خاڵی سییەمدا ڕوونمان کردووە" ئەو دیسان نابێتە بەلگەی قەدەغە بوونی یادکردنەوێ نەورۆز و ئاگر تیداکردنەوێ، چونکە:

وەك پێشتریش لە بنەمای (۱۰)یەمدا خستمانەڕوو و چەند قسەیه کمان لە (القراڤی)یەو ھێنان "کە دواى تۆزێکی دیکە دووبارە ئەوانیش و چەند قسەیهکی دیکەش دینین" ئەو مەسەلانەى کە حوکمەکیان لەسەر بناغەى عورفو باوو ھەلومەرجێک بنیات دەنری، ھەر کات ئەو عورفو باوو ھەل و مەرجە گۆرا، دەبێ ئەو حوکمەش بگۆڕی، بە گۆڕەى باو و ھەلومەرجی پەیدا بوو، ئەگەرنا تووشی ھەلەو سەم دەبین.

ئێستاش با سەرەتا قسەکانی (القراڤی) کە پێشتریش ھیناومانن، چەند قسەیهکی دیکەشی و چەند قسەیهکی (ابن عابدين)یش بێنین، پاشان چۆنیەتى جیبه جی کردنی ئەو بنچینه شەرعییە، بەسەر مەسەلەى نەورۆزدا دەخەینە ڕوو:

(القراڤی) گوتوویەتى: {إِنْ إِجْرَاءَ هَذِهِ الْأَحْكَامِ الَّتِي مُدْرِكُهَا الْعَوَائِدُ مَعَ تَغْيِيرِ تِلْكَ الْعَوَائِدِ، خِلَافَ الْإِجْمَاعِ وَجَهَالَةِ فِي الدِّينِ، بَلْ كُلُّ مَا هُوَ فِي الشَّرِيعَةِ يَتَبَعُ الْعَوَائِدَ، يَتَغَيَّرُ الْحُكْمُ فِيهِ عِنْدَ تَغْيِيرِ الْعَادَةِ إِلَى مَا تَقْتَضِيهِ الْعَادَةُ الْمُتَجَدِّدَةُ...}،^۱ کە

۱ - (الإحكام في تمييز الفتاوى عن الأحكام وتصرفات القاضي والإمام) ج ۱، ص ۲۸.

پیشتر به دریزی هینامان و ماناشمان کرد، بویه لیږدها ماناگردنه‌که‌ی دووباره ناکه‌ینه‌وه.

هه‌رومها (القراقي) له کتیبیک‌ی دیکه‌یدا هه‌ر له‌و باره‌وه‌گو‌توو‌یه‌تی:
 {لَا تَجْمُدْ عَلَى الْمَسْطُورِ طُولَ عُمْرِكَ، بَلْ إِذَا جَاءَكَ رَجُلٌ مِنْ غَيْرِ أَهْلِ إِقْلِيمِكَ
 يَسْتَفْتِيكَ لَا تُجِرْهُ عَلَى عَرْفِ بَلَدِكَ وَاسْأَلْهُ عَنْ عَرْفِ بَلَدِهِ، وَأَجِرْهُ عَلَيْهِ وَافْتِهِ بِهِ دُونَ
 عَرْفِ بَلَدِكَ وَالْمُقَرَّرِ فِي كُتُبِكَ، فَهَذَا هُوَ الْحَقُّ الْوَاضِعُ، وَالْجُمُودُ عَلَى الْمَقُولَاتِ أَبَدًا،
 ضَلَالٌ فِي الدِّينِ وَجَهْلٌ بِمَقَاصِدِ عُلَمَاءِ الْمُسْلِمِينَ وَالسَّلَفِ الْمَاضِينَ}¹.

واته: به دریزی ته‌مه‌نت خۆت له‌سه‌ر شتی نووسراو مه‌هیل‌ه‌وه، به‌ل‌کو
 هه‌رکات پیاویکی غه‌یری ناوچه‌که‌ی خۆت هاته‌لات و پرسیا‌ری شه‌ری
 لی‌کردی، به‌ پێی عورفو باوی ده‌قه‌رم‌که‌ت وه‌لامی مه‌ده‌وه‌و، له‌ باره‌ی عورفو
 عاده‌تی شو‌ینه‌که‌ی خو‌یه‌وه‌ پرسیا‌ری لی‌ بکه‌وه‌، به‌ پێی ئەوه‌ قسه‌ی نه‌گه‌ل بکه‌وه‌
 فه‌توای بۆ بده‌، نه‌ک عورفو باوی شو‌ینه‌که‌ی خۆت و ئەوه‌ی له‌ کتیبه‌کان‌دا
 بریا‌ری له‌سه‌ر دراوه‌، ئا ئەوه‌ هه‌قی روونه‌، وه‌ به‌رده‌وام مانه‌وه‌و وش‌ک بوون
 له‌سه‌ر قسه‌و فه‌توایه‌ نه‌قل‌ گراوه‌کان، گو‌م‌راییه‌ له‌ ئایین‌داو نه‌شاره‌زاییه‌ به‌
 ئامانج و مه‌به‌سته‌کانی زانیانی مسو‌لمان و پیشینی راب‌ردوو.

هه‌رومها (ابن عاب‌دین)یش هه‌ر له‌و باره‌وه‌گو‌توو‌یه‌تی:
 (كَثِيرٌ مِنَ الْأَحْكَامِ تَخْتَلَفُ بِاخْتِلَافِ الزَّمَانِ لِتَغْيِيرِ عُرْفِ أَهْلِهِ، أَوْ لِحُدُوثِ ضَرُورَةٍ
 أَوْ لِفَسَادِ أَهْلِ الزَّمَانِ، بَحِثْ لَوْ بَقِيَ الْحُكْمُ عَلَى مَا كَانَ عَلَيْهِ أَوَّلًا، لَلَزِمَ مِنْهُ الْمَشَقَّةُ وَ
 الضَّرَرُ بِالنَّاسِ، وَخَالَفَ قَوَاعِدَ الشَّرِيعَةِ الْمَبْنِيَّةِ عَلَى التَّخْفِيفِ وَالْيُسْرِ وَدَفَعَ الضَّرَرَ
 وَالْفَسَادَ، لِهَذَا تَرَى مَشَايِخَ الْمَذْهَبِ خَالَفُوا مَا نَصَّ عَلَيْهِ الْمُجْتَهِدُ فِي مَوَاضِعَ كَثِيرَةٍ يَنَاهَا

¹ - الفروق، ج‌١ ص‌١٧٦.

على ما كان في زمنه، لعلمهم بأنه لو كان في زمنهم لقال بما قالوا به، أخذاً من قواعد مذموم، واته: زور له حوكمه شهرعيه كان به هوى جياوازيى رۆژگارده دهگورپن، له سۆنگهى گۆراني عورفو باوى خهئكهكهيهوه، يان به هوى پييدا بوونى پيوستيهكه، يان تيگچوونى خهئكى رۆژگاردهوه، به جورىك كه ئهگەر ئهو حوكمه همر لهسر حالتهى يهكه مى مابايهوه، خهئكهكه تووشى نارمحهتتى و زيان دمبوون، ههروهها "مانهوهى ئهو حوكمه وهك خوى لهگهل گۆراني عورفو باودا" پيچهوانهى بنچينهكانى شهريعمه كه لهسر بناغهى سوكرردن و ئاسانكارى و لابردي زيان و خراپه، بنيات نراون.

بۆيهش دمبين زانايانى مهزههب له زور شوپتان پيچهوانهى ئهوهى موحتههيد دهقى لهسر كردوهو، لهسر بناغهى ئهوه كه له رۆژگارى خويدا ههبووه بنياتى ناوه، فهتوايان داوه، چونكه زانيويانه كه ئهگەر ئهو موحتههيدش له رۆژگارى ئهوان دابوايه، ههمان قسهى ئهوانى دهكرد، به پيى بنچينهكانى مهزههبهكهى.

ئىستاش بۆ چۆنيهتى جيبهجيكردن (تطبيق)ى ئهو بنچينه شهرعيه بهسر مهسهلهى جهۇن و بۆنهى نهوورۇذا، دهئيين:

ئهگەر گريمان ههئويستى نهرينى (سلبى) بهشيك له زانايان له بارهى نهوورۇزهوه، به هوى ئهوهوه بووبى، كه بۆنى شيرك و كوفريان ليكردهوه، ئهوه لهم رۆژگاردها پيوسته ئهو حوكمه ههئويسته بگورى، چونكه:

ئىستا هيچ كهس نه له نيو گهل كوردستان و، نه له نيو هيچ گهليكى

ديكهشدا، به هاندرو به ههواي كوفرو شيركهوه يادي نهوړۆز ناكه نهوه، به لكو عادتو باوو ههلو مه رجي خه لكي يادكهر موهي نهوړۆز له م پۆزگاردا، به تاي بهت له كوردستاندا، ئهوميه كه نهوړۆز به يادو جهزنيكي نه تهومي و ميژوويي خويان دمرانن، يان به پۆزي يه كه مي بههارو سه رمتاي سالي تازهي دادمني و، ئاگر كردنه وه كه شيان ته نيا رهمزو هيمايه كي ئه و بۆنه و ياديه و، كه م و زۆر خه لك بير له به بيرۆز گرتن و به گه و ره گرتن و به رستني ئاگر، ناكاته وه.

ئعجا مادام عورفو باوو ههلو مه رجي خه لكي ئه م پۆزگاردا ئاوايه، كه واته: يادكردنه وه كهش ئه گهر گريمان له رابردو ووشدا گري و ئيشكاليكي تيدا بووي، ئيستا هيچ گرفتو ئيشكاليكي تيدا نيه، چونكه عورفو باوو ههلو مه رجه كه له حاله تيكي نارمواي كه بۆني شيركو كوفر ليها ته وه، گۆراوه بو حاله تيكي ره و (مباح)، چونكه وهك پيشتر باسمان كرد:

١- نهوړۆز يان سه رمتاي بههارو دمستپيكي سالي تازيه و، قوتار بووني خه لكه له سه رماو سۆله و زوقمي زستان، كه بيگومان شادمانيي و دلخوشي دمر برين به و بۆنه يه وه، شتيكي ئاسايي و ره وايه و، به شهر چهزيان به خوشيي و ئاساني و ئاوو ههواي نه سارد نه گه رمي به هاره.

٢- يان يادي دمر باز بووني گه لي چه و ساوه خوينا مژراوي كورده، له چهنگ پادشا نه زده هاكي زۆردار، به سه رمه شقيتي كاوه ئاسنگهر، كه بيگومان دزي سته م و چه و ساندنه و بوون و، له گه ل سته مليكرا وادا بوون، به سندن، بگره پيوسته و، شتيكي ره و او په سنده كه مسوئلمانان خوشحالي و شادمانيي دمر برين، به بۆنه ي دمر باز بووني گه ليكي

سته منديده له زوئمو زوڙي حڪوم پانيڪي سته مڪارو خراپه كار، به به لگهي ته وهه كه خواي كار به جي نه مفريني له سته مڪاران كردوهو
 فهرموويه تي: {أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ} هود، ۸، وه سه رزم نشتي
 مسولمانانيڪي كردوه، كه ناماده نه بوون له پيناوي خواو قوتار گردني
 چه وساوان دا بجهنگن و فهرموويه تي: {وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 وَالْمُسْتَضْعَفِينَ} النساء، ۷۵، هه روهه خواي به رزو مه زن ستايشي خوي
 كردوه، به بونهي ته وهه كه سته مڪاراني نابود كردوهو فهرموويه تي:
 {فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا} وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {الانعام، ۴۵.

كه واته: ياد كردنه وهي ته و پوڙه، كه گهليڪي چه وساوي تيڏا قوتار بووهو
 حوڪم پانيڪي ملهورو خوينمڙي تيڏا گرفتار بووه، له گهل بهها به رزه گاني
 نيسلام و نامانجه گه وره گاني شهريعتدا ڪوڪ و ته بايهو، هيچ گرفت و
 نيشڪاليڪي تيڏا نيهو، گرنگ تهويه شيوازي ياد كردنه وهه كهو، نامانجه گهي
 پيڪ و رهو بي و، نا شهريعي له گهل تيڪهال نه ڪري.

پيڻجهه: بونهي نه ورزو ناگر تيڏا كردنه وهي، چ شادي دهر پرين بي، به
 سه رتهاي به هارو نه ماني سه رماو زوقمي زستان، وه چ شاد ماني بي، به نه ماني
 سته مڪاريڪي خوينمڙو دهر باز بووني خه لڪيڪي چه وساوه، شتيڪي رهوايه و گرنگ
 تهويه شيوازو نامانج و نيوه پوڪه گهي پيچه وانهي شهريعت نه بي.

له راستيڏا ته خالي پيڻجهه بريته له ته نجامگيري (استنتاج) ڪ كه له
 چوار خالي رابردو و ده ڪري و، به پيوستي نازانم ته وهي له رابردو ودا
 گوتراوهو، ته نجامه گهي تهويه كه له خالي پيڻجهه مهڏا، (واته:

ناوونيشانه‌كه‌يدا) خراوته‌پروو، دووبارە بكه‌ينه‌موو به‌ گورتیی و پوختیی ده‌لیم: مادام بناغه له هه‌له‌سوکه‌وته‌کاندا ره‌وایی و رێپێدران بێ، مه‌گه‌ر شتیك ده‌قیکی پروو و بێ چه‌ندو چوونی شه‌ریعه‌ت قه‌ده‌غه‌ی کردبێ و، رێی لیگرتبێ، وه‌ جه‌ژن و يادو بۆنه‌کانیش له‌ بازنه‌ی هه‌له‌سوکه‌وت و عاده‌ته‌کان دابن و، هه‌یج ده‌قیکی شه‌ریعه‌تی پروو و راشکاویش نه‌بێ له‌سه‌ر قه‌ده‌غه‌کران و رێی لیگیرانی يادو بۆنه‌کان به‌ گشتی.

پاشان هه‌ر گام له‌ خو‌ش‌حالیی دهربرین، به‌ بۆنه‌ی گۆتایی هاتنی وهرزی زستان و به‌سه‌ر‌چوونی سه‌رماو سو‌له‌و هاتنی وهرزی به‌هار، وه‌ شادمان بوون، به‌ راپه‌رپینی گه‌لیکی چه‌وساوو سه‌مه‌دیده، به‌ پرووی حکوم‌رانیکی سه‌ته‌کارو خو‌ینه‌مژداو، گۆتایی پێه‌ینانی سه‌تم و جه‌وری، له‌ خودی خو‌ياندا دوو شتی ره‌واو سه‌روشتیین و، له‌ گه‌ل بنچینه‌ شه‌ره‌عییه‌کان و ئامانج و به‌ها به‌رزه‌کانی شه‌ریعه‌تدا ته‌باو کۆکن، بۆیه‌ ده‌توانین به‌ راشکاوی ب‌ل‌یین: يادو بۆنه‌ی نه‌ورۆز شتیکی ره‌واو رێی پێدراوه‌و، هه‌یج گه‌رفت و ئیشکالێکی تێدا نه‌یه‌، وه‌ ئه‌گه‌ر گریمان له‌ رابردووشدا هه‌ندێك که‌س گه‌رفت و ئیشکالیان له‌و پرووه‌وه‌ بووبێ، که‌ ئه‌و يادو بۆنه‌یه‌ و پ‌چوونی هه‌یه‌ له‌ گه‌ل هه‌ندێك يادو دروشمی ئه‌ه‌لی کوفرو شیرکدا "بۆ نه‌وونه‌: مه‌جووسیه‌کان" ئه‌وه‌ ب‌ی‌گومان له‌ ن‌یو گه‌لیکی مسو‌ل‌مانی وه‌ك کورددا، هه‌یج ج‌یه‌ك بۆ ئه‌و گومان و گه‌رفته‌ نه‌یه‌، هه‌یج که‌سیکی مسو‌ل‌مان نه‌ك هه‌ر به‌ هاندهری به‌ به‌رزو پ‌رۆز گه‌رتنی ئاگر يادی نه‌ورۆز ناکاته‌وه‌، ب‌گه‌ر هه‌ر ب‌یریش له‌وه‌ ناکاته‌وه‌، چونکه‌ ده‌زانێ که‌ ته‌نیا خوا "عه‌زو جل" (فد‌وس)و، ئاگریش ج‌گه‌ له‌ دروستکراویکی خوا چی دیکه‌ نه‌یه‌.

مه‌سه‌له‌ی به‌ پ‌رۆز گه‌رتنی ئاگریش، پ‌یموایه‌ ر‌ه‌گو پ‌یشه‌که‌ی هه‌مان ئه‌و ر‌ه‌گو پ‌یشه‌ فیکرییه‌ ئه‌فسانه‌یه‌یه‌، که‌ به‌ در‌یژایی میژووی به‌شه‌رو له‌ کاتی

خەفەبوونى چىراي وەحى و كزبوونى ڕووناكىي و شوقى پىغەمبەرايەتيدا، مروقە پەناي بردۆتە بەر دياردە سروشتىيەكان و، بە خەيالى خۆي بۆ زياتر بەھەرە لىوەرگرتنيان و، سەلامەت و بى بەلابوون لە زەمرو زيانان، ھەلساوە بە بەرزو پىرۆزگرتنيان، چونكە وايزانيوہ كە ھەركامپىكيان ڕووحىكى تايبەتى لە پىشتەومىيە كە ئاراستەى دەكات!

ئاگرىش وەچەرخانىكى گەورەى لە ژيانى بەشەردا دروست كردوہ، كە مروقە وپراي خۆ پى گەرمكردنەومو گوشت و خواردن پى گولاندن و برژاندن، بۆ دروستكردنى ئامپرو كەل و پەل و پاشان خشل و ... ھتدیش لىي بەھرمەند بووہ.

بۆيە بۆ كەسانىكى دووركەوتووہە لە وەحى و پىغەمبەرايەتى، شتىكى ئاسايى و چاومروان كراو بووہ، كە سەرەتا ڕىزى ئاگر بگرن و خوشيان بوئ و، پاشان زىدەرۆيى لەو خوشويستن و ڕىزلىگرتنەدا بكەن و، بىگەيەننە ئاستى بە بەرزو پىرۆز گرتن و پەرستن!

ھەروەھا بەنسبەت خۆرو ڕووناكىي و گەليك لە دياردە سروشتىيەكانى دىكەشەوہ، بەھەمان شىوہ.

بەلام پاش ھوشيار بوونەومى مروقە بە گشتى بە تايبەت بە نسبەت ئەو كۆمەلگا و گرووپانەى كە لە نىو مسولماناندا دەرژين، ڕىزەى بە پىرۆزگرانى ئاگر، زۆر كەم بۆتەومو، ئىستاكە لە ھەموو دنياىدا ژمارميان ناگاتە نىو مليون^۱.

^۱ - موسوعة الأديان في العالم، الديانات القليمة، الزرادشتية، ص ۳۷.

پوختەي قسان لە بارەي نەورۆزە

۱- يادکردنەوێ نەورۆز بە جەژن گرتنی وەك سەری سال، یان وەك بۆنەیهەکی نەتەوویی، لە بازەنەي عادت و ھەلسوكەوتەكاندايە، كە لە بنەڕەتدا رەواو پێپێدراون.

۲- بەلام رەواوونى نەورۆز وەك جەژن و بۆنەیهەکی گشتی، یان نەتەوویی، مانای ئەو نەيە كە ھەرچۆنێكى بكړئ و ھەرجیەكی تیدا بكړئ، ھەر رەوايە، بەلكو شتی ھەرام و ناڕەوا "بۆ وێنە: شایى رەشبەلك" لە نەورۆز و غەیری نەورۆزیشدا، ھەر ھەرام و ناڕەوايە.

۳- ئەگەر گریمان كەسێك بە مەبەستى بە گەورەگرتن و بە پیرۆز گرتن (تەغظیم و تەقدیس) ی ئاگر، ئاگرى پۆزى نەورۆز بكاتەو، ئەو ئەو رەفتارەي بە شێك و كوفر دادەنرێ، بەلام ھوكمى يادکردنەوێ نەورۆز لە خودى خۆیدا، ھەر رەوايە ناگۆرێ.

۴- ھوكمى يادکردنەوێ نەورۆز لە نێو گەل كورددا، لەبەر پۆشنایى عادت و باو و ھەل و مەرجى ئێستای ئەو يادکردنەوێيەدا، دیارى دەكړئ و، ئەو ھوكمەي كە ھەندێك لە زانایان لەو بارەو گوتوویانە: لە ھەل و مەرج و عادت و یادێكى دیکەي جیاوازدا، بابەندكەر (ملزم) نەيە بۆ خەلكى دواى خۆیان، كە عادت و ھەل و مەرج و باومكەیان گۆراو و جیاوازە.

۵- بە جەژنگرتنى نەورۆز يادکردنەوێ، لەگەڵ ئاگرکردنەوێدا، دوو شتی پێكەوە پەيوەست نین و، دەگونجێ یادى نەورۆز بكړیتەو بەبێ ئاگرکردنەو، وە لە راستیدا ئەو سەرچاوانەي مەن بینووم لەبارەي ئەفسانەي كاوەي ئاسنگەر و نەورۆزەو، ھیچیان باسى ئاگرکردنەوێیان تیدا نەبوو، جگە لە نامێكەكەي مامۆستا ھەسەن مەھمود ھەمە

كەريەم، (كاومو نەورۆز...) كە ئەويش بۆ ئاگر تيدا كرنەھەمى نەورۆز

تەنيا ئامازە بە (ئەفسانەى ئەژدەھاك)ى (صابر گرد عازەباني) دەكات.

٦- ھەرچەندە ئاگر كرنەھەمى لە خودى خویدا شتيكى رەوايە، بەلام پيوستە

ئاگر كرنەھەمى بە شيومەك نەبى كە ببیتە مايەى پيس بوونی ژینگە،

كە لەم پۆزگارەدا گرتو كيشەيەكى گەورەى دنيايە.

ديارە ئەويش بەھەمى كە ئاگرىكى بە داروتەختە لەسەر لوتكەى چيايەكى

بەرز بکريتهوه، نەك لە ھەموو جادەو كۆلانیك نەوتو قيو كۆنە تايەو

لاستىك بسوتيتىرى.

٧- وەك ساغمان كردهوه، ريشەى يادى نەورۆز، يان گۆرپانكارى كەش و ھەواى

سائەو كۆتايى ھاتنى زستان و ھاتنى بەھارە، يان ئەفسانەى كاوەى

ئاسنگەر و ئەژدەھاك!

بۆيە وەك چۆن بە شتيكى ھەلەمى دزمان بە ناوى ئيسلام و شەريەتەو

دژايەتتى نەورۆز بکرى، كە زۆربەى خەلك وەك ھيماو دروشميكى نەتەو

تەماشاي دەكەن "بەرتەكەى ھەرچيەك بى"، بە ھەمان شيوش بە ھەلەمى

دزمان لە بەرانبەريشدا نەورۆزو ئاگر تيدا كرنەھەمى، زیدەرپۆي تيدا

بکرىو، بکريته تەرازوو و سەنگى مەھمكى كوردايەتتى و نەتەو پەرورمى،

چونكە رەوا نىە بەسەرھاتىكى ئەفسانەمى، يان گۆرپانكارىيەكى كەش و ھەواى

سالانە، بکريته بناغەو پيوورى نيشتمان پەرورمى و كوردايەتتى!

كەواتە:

بە ئەوانەى بە ناوى پابەندى بە شەريەتەو دژايەتى نەورۆز دەكەن،

بزانن كە ھيچ دەقيكى راست و پوونى شەريەت پشتگريى ھەلەسەنگەيان

ناكاتو، بە لە خويناھەمى بازەمى قەدەمە كراومەكان لەسەر حيسابى رەواو خەلال

فراوان نەكەن و، بە هه‌له‌ خه‌لكيكي زۆر وا حا‌لى نەكەن، كه ئىسلام دژى
قه‌وارەى سياسي و ماف نەته‌وايمتى گه‌له‌كه‌يان و، مي‌ژوو و كلتووور
دروشمه‌كانيه‌تى!

هه‌روه‌ها له به‌رانبه‌ريشدا با ئه‌وانه‌ى به‌ ناوى كوردايه‌تى و
نەته‌وه‌په‌روه‌ري و نيشتمان په‌روه‌ريه‌وه، زۆر داكو‌كيى له نه‌ورۆز دمه‌كەن،
بزانن كه نه‌ورۆز بناغه‌يه‌كى هينده پته‌وى نيه‌و، ناگونجى كوردايه‌تى و
نەته‌وه‌ په‌روه‌ري تيدا كورت بكرىته‌موو، بكرىته سه‌نگى مه‌حه‌كى دلسۆز
بوون بۆ گه‌ل و نيشتمان و جياكه‌ره‌وه‌ى: به ته‌نگ نەته‌موو نيشتمان‌ه‌وه
بووان و، گوئ پينده‌رانى گه‌ل و نيشتمان!

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

٩ محرم / ١٤٣٤ ك

٢٣ تشرینی دووهم / ٢٠١٢ ز

هه‌ولير

هه‌ولير ٩ محرم ١٤٣٤ ك

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

AliBapir.com

Facebook: @alibapir

YouTube: AliBapir

Instagram: alibapir

Twitter: alibapir

LinkedIn: alibapir

WhatsApp: alibapir

Telegram: alibapir

QR codes for social media and website

ناومرۆك

لاپەرە	بابەت
۷	پېشەكى:.....
۱۲	رې خوشکردن.....
۱۳	بەشى يەكەم: دە (۱۰) بىنەماي گىرنگا بۆرۈنكر دىنەوى ھوكىمى يادو بۆنەو جەزىنەكان.
۱۵	بىنەماي يەكەم: ئىسلام لەقورئان و سوننەتدا بەرجەستەيەو، قىسەو بۆچوونى زانايان تىگەيشتىنى ئەوانە لەبارەى ئىسلامەو، نەك خودى ئىسلام.
۲۱	بىنەماي دووم: ئاسانكارىي "لەسنوورى شەرىعەتدا" يەككىكە لە بىنەماكانى شەرىعەت.....
۲۷	بىنەماي سىيەم: ئىسلام ھەزىنەكات بازىنەى قەدەمغەكراومەكان (محرمات) لەسەر ھىسابى رەوا (مباح) فراوان بىرى.....
۳۳	بىنەماي ھوارەم: كىردەمەكان بەگىشتى بۆ ھەردووك جۆرى: خواپەرستىيەكان (العبادات) و ھەئسو كەوتەكان (العاملات - العادات) دابەش دەين.....
۳۹	پېئاسەى (العبادات) و (العادات).....
۳۹	أ/ پېئاسەى (العبادات):.....
۴۰	ب/ پېئاسەى (العادات):.....
۴۷	بىنەماي پېئەجەم: بناغە لەخوا پەرستىيەكاندا قەدەمغەبوون (حظر)و، لەھەئسو كەوتەكاندا رەوا (مباح) بوونە.....
۶۵	بىنەماي شەشەم: شتى رەوا بەھوى بەھەلە بەكارھىترانىيەو، ھوكىمە ئەسلىيەكەى ناگۆرىو قەدەمغە نابى.....

- ٦٩ بنەمای ھەوتەم: نیازو مەبەست ھوكمی ھەئسو كەوتەكان دەگۆڕی.....
- ٧٥ بنەمای ھەشتەم: يادو بۆنەو جەژنەكان لەبازنەى ھەئسو كەوتو
..... عادتەكاندان.....
- ٨٠ پۆلین كردنى يادو بۆنەو جەژنەكان.....
- ٨٧ بنەمای نۆیەم: بیدعەت تايبەتە بەھەردوو ك بوارى عەقیدمو عیبادەتەو.
- ٨٨ پیناسەى (بدعة):.....
- ٩٩ بنەمای دەیەم: ھەركات ھوكمیكى شەرعیى لەسەر بناغەى عورفو عادتەتيك
بنیات نرا، بەگۆرانی عورفو عادتەكە، ئەو ھوكمەش دەگۆڕی.....
- ١٠٣ ئەنجامگیری:.....

بەشى دووم: ھەئسەنگاندن و لەبیزینگدانى بەلگەو قسەكانى ئەوانەى سەرچەم
١٠٧ يادو بۆنەكان بە ھەرام دىزان، بيجگە لە ھەردوو جەژنى رەمەزان و قوربان و رۆژى
..... جومعه

- ١٠٩ بەلگەى يەكەم خستەرووى قسەو بەلگەكانيان.....
- ١١٩ ھەئسەنگاندنى ئەو قسەو بەلگەنە:.....
- ١٢٣ بەلگەى دووم: ئەنجامدانى ئەو يادو بۆنانە خو پيچواندى كافرانە (التشبيھ
بالكفار).....

١٣٩ بەشى سێیەم ليكۆئینەو ھەيك لەبارەى رەوايى و نا رەوايى يادكردنەو ەى رۆژى
نەورۆژمەو

- ١٤١ يەكەم: چەمك و واتاى وشەى (نەورۆژ) و كات و ھەل و مەرجى سەرھەئدانى
- ١٤٢ چەمك و واتاى وشەى (نەورۆژ).....
- ١٤٢ ھەل و مەرج و كاتى سەرھەئدانى نەورۆژ.....

- ۱۴۶ ئه قسانه ي پادشا ئه ژده هاك و كاوه ي ئاسنگه رو فهرميدوون.....
- ۱۵۳ چهند پروونكر دنه وهيك له باره ي نه ورؤزو كاوه و ئه ژده هاك و
..... فهرميدوونه وه.....
- ۱۵۹ دووهم: تيروانيئي زانايان بو جهزني نه ورؤزو مامه ئه ي هوگمپراناني دهوئه تي
..... ئيسلامي له گه ئيدا، جوړاو جوړ بووه.....
- ۱۶۵ سئيه م: ئاگر كردنه وه ي پوژي نه ورؤزو ئاگر ي بهر دهوامي ئاگر پمرسته كان، دوو
..... شتي جياوازن:.....
- ۱۷۱ چوارهم: هوگم ياد كردنه وه ي نه ورؤزو له بهر پوژني عاده ت و باوو هه ل و
..... ممر جي ئيستاييدا ديار ي دمكرئ.....
- پينجه م: بونه ي نه ورؤزو ئاگر تي دا كردنه وه ي، چ شاديي دهر برين ي، به
۱۷۵ سمره تاي به هار و نه ماني سمر ماو زوقم ي زستان، چ شادمان يي بي به بونه ي
..... نه ماني ستم، په واييه.....
- ۱۷۸ پوخته ي قسان له باره ي نه ورؤزه وه.....
- ۱۸۱ ناوهرؤك.....

AliBapir

www.alibapir.net

فهرتي - گوياش

هه ي باپير/ AliBapir

هه ي باپير/ AliBapir

رځپاڼه ي مەكتەبي مامۇستا هه ي باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

فهرتي - گوياش

هه ي باپير/ AliBapir

رځپاڼه ي مەكتەبي مامۇستا هه ي باپير

www.alibapir.net

فهرتي - گوياش

رځپاڼه ي مەكتەبي مامۇستا هه ي باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

فهرتي - گوياش

هه ي باپير/ AliBapir

رځپاڼه ي مەكتەبي مامۇستا هه ي باپير

www.alibapir.net

فهرتي - گوياش